భారతి

1967 ఫిబ్రవరి

ఫస్ట్ కేస్

శ్రీమతి బీనాదేవి

సముద్రగుప్త చక్రవర్తి
కృష్ణచరితము

శ్రీ గొల్లాపిన్ని వాసుదేవశాస్త్రి

మచ్చలు

శ్రీమతి ఆర్. వసుంధర

వ్యవస్థాపకులు

దేశోద్ధారక నాగేశ్వరరావు పంతులు

Recd
31.3.67

భారతి

మాసపత్రిక

సంపాదకుడు:

శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఫిబ్రవరి 1967

సంపుటము 44 : : సంచిక 2 :

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

ఫిబ్రవరి 1967

స్నిగ్ధరావణము

శ్రీ టి. బి. యం. అయ్యవారు

[నారదుని ప్రేరణమున యముని జయింపబోయి నరకయాతనల ప్రమగ్న కొందఱు జీవులఁ జూచి మనస్సు కరగిన రావణుడన్న మాట లివి.]

భయద కులిశప్రహార సంపాతములకు
చెదరు బెఱుగని మన్మన స్సీమ—అకట!
వికట విధి వంచిత ప్రజా బృంద మిచటఁ
జేయు హాహారవమ్ములఁ జీలిపోవు!

ఈ కృపణ ప్రజాకుల ప్రసవించు నఖంపచ భాష్పవారి ధా
రా కలుషీకృతంబయిన రాజ్యము నేగతి దుర్విదగ్ధులై—
చేకొని యేలువారలొ వచింపగ సిగ్గగు—నిస్త్రపాపరీ
పాకమె వేల్పు మూకల స్వభావమొ? యెవ్వడు చెప్పు వీనికిన్.

ఏదో మారుత వీచి వీచిన మనోహేలాగతిన్—జీవి స్వే
చ్ఛా దారిద్ర్య విచిత్రవర్తనుఁడు విచ్చల్ పాపమో! పుణ్యమో!
పేదై భృత్యుని పోలెఁ జేయును—వృథాద్వేషమ్ముతో దానికే
యహార్యద్దండనమైన దుష్టవిధాతాహేవాకమౌఁ గాదటే!

పాపంబేల నెవండు చేయునా! తలంపంజాల రీ కైతవ
వ్యాపార ప్రవణుల్—సుధాంధసులు—సంపన్మత్తు లిచ్ఛానురూ
పా పారాగత భోగమగ్ను లనలీ ద్వంద్వంబు, లద్వైత వి
ద్యాపారీణుల ప్రోల నిల్చునె వృథాహంకార మెట్లోర్చెదన్.

ఎవనికి వాఁడుగా సుకృత మియ్యది—దుష్కృత మిద్దియంచు నై
జ వికృతబుద్ధి—శాస్తగఁ బ్రజావళి మాశిమసంగఁ బూనుచో—
శివశివ! పృథ్విపై ననదజీవులు నిల్తురె? యీ దురంత తాం
డవమున కింక స్వస్తి వచనంబును పాడెద—మద్భుజాగతిన్.

మును ప్రచలాయితంబగు సముజ్జ్వలభక్తి—శిరస్సరోరుహా
ర్పణకలనాసమంచిత సపర్యకు—మెచ్చినదానికంటె దా
రుణమగు వేదనాధ్యముల రొప్పెడి వీరి నిరంతరాశ్రు వా
హినుల శమించుచేత కెదనెక్కుడు నీలగళుండు మెచ్చడే!

అలసులు మందబుద్ధులు—రుజావిలదేహులు పాపమీ మహీ
స్థలి ప్రజ లేమి చెప్పుదు వ్యథామయ గాథలతో నిరంతరో
చ్ఛలితకదుష్ణబాష్పఝురసంతతితో దినము ల్గ్రమింతు రె
ట్టులా! దయమాలి వారల నిటుల్గికురింతురె దంభధార్మికుల్.

సంపద లబ్బినన్ సవనజాలము దీర్చి—హవిఃప్రదాన పా
రంపరఁ దృప్తి పెట్టిన ఫలంబని స్వాదుసుధారసంబు—నై
లింప వధూ విహార మమరింతురు వేల్పులు లంచగొండులై
మం పెసగన్—దరిద్రులను మాడ్చుచు నీ నిరయాగ్ని కీలలన్

ఎన్ని యుగంబు లిట్లు జ్వలియించునా? భీషణ నారకాగ్ని లా
సన్న విపన్న మానవ కృశాంగక భుక్తికి జిహ్వ లార్చుచున్—
మిన్నుల నేలు దేవతల నిమ్మరపాలన నాట్యమాడగా
నెన్ని విశీర్ణజీవితము లిమ్మహిరాల్చునా! శోణితాశ్రువుల్

క్రాందలు తప్తశృంఖలలకున్ బలివెట్టి శరీరయష్టు లా
క్రందనముల్ పొనర్పగ—నిరామయులై మఱికొంద ఱప్సరో
బృంద దృఢోపగూహముల వేడ్కలఁ దేలెడి నిట్టి వక్రనీ
తిం దశకంధరుం డనుమతింపడు—స్వైపడు కూటధర్మముల్.

మా ధరణి మండలమ్ముపై మచ్చరించి
యుగయుగాలుగ వేధించుచున్నయట్టి
అమరపరివృఢులకు నింక నస్మదీయ
దోరసిక్షేపమున బుద్ధి తోచుగాక!

మా పితామహు సృష్టికి మచ్చయైన
ఈ నిరయలోకమిది. సాగునెట్టులింక?
పరమశివదత్తమీ కరవాలరాజ
మిట వినూత్న ధర్మమ్ము స్థాపించి తీరు!

ద్విషదసువారుద్ధ్వజిక్రియా దృప్తమైన
మద్భుజాభుజగస్ఫుటామండలోరు
శిబిక నెక్కి యూరేగుత జృంభణముగ
నింక సమతా మహాదేవి—యెల్ల జగతి—

శ్రీ సముద్రగుప్త చక్రవర్తి

కృష్ణచరితము-I

శ్రీ గొల్లాపిన్ని వాసుదేవశాస్త్రి

కీర్తిసాంద్రులగు భారత చక్రవర్తులలో 'సముద్రగుప్త' మహారాజు సుప్రసిద్ధుఁడు. అతఁడు సార్వభౌముఁడేగాక సుకవితా సార్వభౌముఁడనుటకు అతని గ్రంథములు వేటిదనుక యును లబ్ధము కాఁచే కొంద రీతనిని చక్రవర్తిగా మాత్రమే గుర్తించి తమ తమ చరిత్రలలో వ్రాసియున్నారు.

అదృష్టవశమున సౌరాష్ట్రదేశీయులును సుప్రసిద్ధ పండితాగ్రేసరులును అగు రాజవైద్య శ్రీ జీవరామ కాళిదాస శాస్త్రి గారికి 'సముద్రగుప్త' చక్రవర్తి విరచితమగు ఖిలమైన కృష్ణ చరితము కొంత దొరుకుట ఇప్పట్టున పేర్కొనదగిన విషయము.

హరిషేణ మహాకవి సముద్రగుప్తుని సార్వభౌముఁడేగాక కవిలోకచక్రవర్తియు విద్వత్కవిపోషకుఁడనియు ప్రస్తుతించి యున్నాఁడు. అట్టి ప్రస్తుతికి పాత్రములైన గ్రంథరత్నములు నేఁ డనుపలబ్ధము లౌట విచార్యము. మరియును ఈ మహారాజునకు కవిరాజను సార్థకనామ ముండియున్నట్లు కూడ ప్రసిద్ధము. ఇట్టి మహాకవిరాజు కావ్యరత్న మొక్కటి కూడ లభించకపోవుటయూ చాలకాలమునకు శ్రీ కాళిదాసశాస్త్రిగారి హస్తలిఖిత పుస్తక భాండాగారమున అంతయూ ఖిలమై మూడు పత్రములు మాత్రమే మిగిలిన కృష్ణచరితము లభించుటయు సంతోషవహమైన విషయము.

పై కృష్ణచరితమైనను పూర్ణముగా దొరికి యుండినచో భారతీయ విద్వాంసులకు మిక్కిలి యానందము కల్గియుండును. కాని ఈ మాత్రము దొరకుటయూ కూడ సముద్రగుప్త కవిరాజశేఖరుని కీర్తికాంతకు నిలువ నీడగల్గినది.

ఇట్టి యుద్గ్రంథములెన్ని భారతీయుల దురదృష్టముచే అణగారినవో గదా! శాంతంపాపం.

దొరికిన మూడు తాళపత్రములు కూడ కొంతవరకు ఖిలములు అయినను వీనిలో సముద్రగుప్తుఁ డొనర్చిన కవిసంస్తవనము మనకు వీని వలన లభించినది. అందీతఁ డొనర్చిన కవివిభాగ మెక్కడను జరిగియుండలేదు. మునికవులనియును, రాజకవులనియును, జీవికాకవులనియును కవులను ముత్తెరంగుల విభజించి క్రమముగా పూర్వ పూర్వులైన వారియెడ గౌరవమును ప్రదర్శించెను. అంతియేగాక మిగిలిన కవుల విభాగము కూడ సముద్రగుప్తుఁడే పేర్కొని యుండుననుటయు సమంజసముగా యున్నది. వారెవ్వరనగా అమాత్యాకవులు, గద్యకవులు, శాస్త్రీయ విషయనిదర్శనకవులు—మొదలగువారు.

(ఇట్టి కవివిభాగ మాంధ్రభాషలో కూడా జరుగవలసి యున్నది. నేటి కవులను గూడా ముందుతరములవారే ఆయా వర్గములలో చేర్చుకొనగల్గుటకు కూడ మార్గనిర్మాణము జరిగినట్లగును. అది యట్లుండుఁగాక.)

దొరికిన పత్రములలో శ్రీ 'సముద్రగుప్త' చక్రవర్తి వక్కణమిట్లున్నది:

“ఇతి శ్రీ విక్రమాంక మహారాజాధిరాజ పరమ భాగవత శ్రీ 'సముద్రగుప్త' కృతౌ కృష్ణచరితే కథాప్రస్తావనాయాం మునికవి కీర్తనం. శ్రీః శ్రీః.” అని యున్నది. పరమభాగవతావతంసుఁ డగుటచేతనే కృష్ణచరితమువంటి కృతి సముద్రగుప్తుని దైనది. విక్రమాంక మహారాజాధిరాజ బిరుదములు చరిత్ర ప్రసిద్ధములే. మరియు నీతని హయ మేధమును గూర్చి కూడ చరిత్రకారులు గుర్తించియున్నారు.

ఈతని కృష్ణచరితములో మనకు దొరికిన కొన్ని శ్లోకములు ఈ క్రింద లిఖించియున్నాను. మునికవయః.

....
...............మివాకరోత్. 12

సాంఖ్యాయనాయ కవయే
నమోస్తు కంఠాభరణకర్త్రే
కావ్యం యస్య రసాఢ్యం
కంఠాభరణం సదా విదుషాం. 13

య స్స్వర్గారోహణం కృత్వా
స్వర్గమానీతవాన్భువి

కావ్యేన రుచిరేణైవ
ఖ్యాతో వరరుచిః కవిః. 14

న కేవలం వ్యాకరణం పుపోష
దాక్షీసుతస్యేరితవార్తికైర్యః
కావ్యేపి భూయో నుచకార తం వై
కాత్యాయనోసౌ కవికర్మదక్షః. 15

రసాచార్యః కవి ర్వ్యాడిః
శబ్దబ్రహ్మైకవాఙ్మునిః
దాక్షీపుత్రవచోవ్యాఖ్యా
పటు ర్మీమాంసకాగ్రణీః. 16

బలచరితం కృత్వా యో
జిగాయ భారతం వ్యాసం చ
మహాకావ్యవినిర్మాణే
తన్మార్గస్య ప్రదీపమివ. 17

సుయశా అభవ ద్యూమౌ
బృహస్పతిసమః కవిః
యత్కావ్య మింద్రవిజయం
భావతే దేవలోంత్యజః. 18

విజయోద్రిక్త గుణయా
భూమా వమరతాం గతః
పతంజలిర్మునివరో
నమస్యో విదుషాం సదా. 19

కృతం యేన వ్యాకరణ
భాష్యం వచనశోధనం
ధర్మా వియుక్తా శ్చరకే
యోగా రోగముషః కృతాః. 20

మహానందమయం కావ్యం
యోగదర్శన మద్భుతం.
యోగవ్యాఖ్యానభూతం త
ద్రచితం చిత్త దోషహం. 21

భాసమాన మహాకావ్యః
కృతవింశతినాటకః
అనేకాంక విధాతా చ
ముని ర్భాసో భవ త్కవిః 22

యస్యామందరసా వాచః
స్యందస్యానంద ముచ్చకైః
అన్యేన కేన కవినా తుల్యతా
తస్య వర్తతాం. 23

అన్యః కః కర్తు మశకత్
కవి ర్ధర్మార్థ కామవత్
యథావానవదత్తాఖ్యం
యస్య నాటక ముత్తమం. 24

వాల్మీకి వైభవ నిదర్శన మాదికావ్యం
రంగే నిదర్శిత మయం సురసంచకార.
వ్యాసస్య భారత మభారతయా సుదర్శం
కృత్వాచ తత్ర వివిధాః స్వకథా యుయోజ.25

రూపకక్రమ మస్యైవ
కవయో స్వయయు ర్బుధాః
అయం చనావ్యయా త్పూర్ణం
దాక్షీపుత్రపదక్రమం. 26

అభిరామా స్సుబోధాశ్చ
యస్య వాచో మహాకవేః
రసై రస్మిం శమం నిన్యుః
తస్య కిం వర్ణ్యతాం యశః. 27

దాన మబ్దశవ క్షిప్తం
నిష్పాపం హృదయం సతాం
కరోతి వర్ధమానస్య
కవే ర్భీమజయం రసైః. 28

బాహ్యా వ్యహా ఇహాగత్య
కవిసమ్మాన మాప్తవాన్
అకరో ద్బుద్ధచరితం
మాగధ్యా మృషివాచ్యపి. 29

పీయూష లిప్త వచనః
చీనదేవో వ్రతీ కవిః
యశఃశరీరేణ సదా
జీవత్యేవ మహామతిః. 30

కావ్యం చకార రమణీయ గుణం యశస్యం
మార్యస్తవం శిఖరిణీ శతమాన మాప్తం
అత్రాస్మితో లభత భూరియశో బభూవ
భక్త స్సహస్రకిరణస్య తమోపహంతుః. 31

జాతో మహాత్మనాం మాన్యః
వరుస్సవంశభవోపి సన్
చక్రే మిహిరదేవస్య
రమ్యం చాదిత్యమందిరం. 32

పీయూష సోదర్యరసాః సుఖేన
ధర్మార్థకామాన్ సకలాన్ దదత్యః
యేషాం గిర స్తే కవయో మహాంతః
పూర్వం దశో మేభిహితా మయాత్ర. 33

తర్వాత "ఇది శ్రీ విక్రమాంక..." అని వక్కాణమున్నది. దొరికిన రెండు కాయితములలో ఈ విషయమై 12 శ్లోకములు పోను ఇయ్యవి మాత్రమే మిగిలినవి సముద్రగుప్త చక్రవర్తి కృష్ణచరిత శ్లోకములు.

ఇందలి మనోహరతరమైన శైలి రీతి పాకము ప్రసన్నత నైర్మల్యత ఇత్యాద్యుత్తమ గుణములతో రమణీయమైనవిగా ఇంపుమించూ ఇతఁడు పేర్కొన్న ఋషికవుల శైలిని పురుణించునవిగా నీ శ్లోకములు కన్పట్టుచున్నవి.

"అథరాజకవయః" అని దొరికిన మూడు పత్రములతో ప్రారంభింపబడి వారి గుణకీర్తనము ఇట్లు సముద్రగుప్తుఁడు గానము చేయుచున్నాడ.

"జయతి త్వయం పూర్ణకలః
కవికీర్తి సుధాకరః
అకలంకో రసాంభోధి
ముద్వర్తయతి యస్సదా. 1

వ్యాహార సౌమ్యమ ముదార రసం మహార్థం
యన్నాటకం సురభిగర్భితనాటకంచ.
త ద్వత్సరాజచరితం మృదుభావహారి
కృత్వా సుబంధు రభవ త్కృతినాం వరేణ్యః. 2

బిందుసారస్య నృపతేః
సబభూవ సభాకవిః
కింతు సోపి వతద్గర్వం
తిరశ్చక్రే పరాం సభాం. 3

ఉరగాఖే నృపే తస్మిన్
క్రుద్ధే బంధమితం కవిం.
సరస్వతీ ముమోచాథ
తం దేశం సోత్యజ త్తదా. 4

విద్వాన్ జయో వత్సరాజో
దృష్ట్వా వైదుష్య ముత్తమం
పంచగ్రామాన్ దదౌ తస్మై
నిజాం భగినికాం తథా.. 5

పురందరబలో విప్రః
శూద్రక శ్శస్త్ర శాస్త్రవిత్
ధనుర్వేదం చౌరశాస్త్రం
రూపకే ద్వే తథా కరోత్. 6

సవిష్ణు విజేతా భూ
చ్ఛాస్త్రైశ్శస్త్రైశ్చ కర్తయే.
బుద్ధి వీర్యే వాన్యవరే
సౌగతాశ్చ ప్రసేహిరే 7

తత స్తారాధిస్వైన్యస్య
దేశాండైరణో మహీం
ధర్మాయ రాజ్యం కృతవాన్
తపస్విప్రత మాచరన్. 8

శ్రీహర్షసమితయుం రాజ్యం
ప్రేమ్ణాకృత నిజంగృహం.
ఏవం తత స్తస్య తదా
సామ్రాజ్యం ధర్మశాసితం. 9

తత్కథాం కృతవంతౌయౌ
కవీ రామిల సోమిలౌ.
తస్యైవ సదసి స్థిత్వా
తౌ మానం బహ్వవాప్నుతాం. 10

సతాంమతః సోశ్వమేధం
కృతవా నరువిక్రమః
వత్సరం స్వం శకాన్ జిత్వా
ప్రావర్తయత వైక్రమం. 11

భూయస్యమృచ్ఛకటికం
నవాంకం నాటకం వ్యధాత్
వ్యధా త్తస్మిన్ స్వచరితం
విద్యానయబలోర్జితం. 12

త దార్యకజయం నామ్నా
ఖ్యాతిం విద్వ త్స్వవిందత.
ఏవం బ్రహ్మక్షత్ర తేజో
రాశి రాసీ త్సశూద్రకః. 13

ఉపవేశ్య నిజం పుత్రం
దేవమిత్రం నిజాసనే.
వార్ధకే వయమిప్రాప్త్యైవ
స యత్కాలం వనం యయౌ. 14

తస్యాభవ న్నరపతేః కవి రాప్తవర్యః
శ్రీకాలిదాసయతియోఽప్రతిమప్రభావః
దుష్యంత భూపతికథాం ప్రణయప్రతిష్ఠాం
రమ్యాభినేయ భరితాం సరసాం చకార. 15

శాకుంతలేన సకవి
ర్నాటకే నాప్తవాన్ యశః
వస్తు రమ్యం దర్శయంతి
శ్రీణ్యన్యాని అభూనిచ. 16

జన్మనాథ భవ ద్విద్వాన్
సౌగత స్తర్కవారిధిః

సౌనంద బుద్ధచరితే
మహాకావ్యే చకార యః. 17

తస్య శూద్రకవే ర్వస్తు
ఇతి నామా బభూత్తతః.
ధర్మవ్యాఖ్యాన రూపా స్వ
నవగ్రంధా వరీరవత్. 13

సౌగతానాం మహానంద
తుత్తరీయా భూ న్మహిమోజ్వలా
తస్యాం సభ్యో బభూవాయం
విశ్వ విద్వచ్ఛిరోమణిః. 19

నిజకీర్తే ర్వైజయంతీం
కర్ణకీర్తిం చకార యః
హరిచంద్రో విజయతే
పాంచాలక్షితిపః కవిః. 20

మాతృగుప్తో జయతి యః
కవిరాజో న కేవలం
కాశ్మీర రాజో ప్యభవత్
సరస్వత్యాః ప్రసాదతః. 21

విధాయ శూద్రక జయం
సర్వాంతానంద మద్భుతం
స్వదర్శయ ద్వీరరసం
కవి రానంతికః కృతీ. 22

తుంగం హ్యమాత్యపద మాప్తయశః ప్రసిద్ధం
భక్త్యా చిరం పితు రివాప్తి సమ్యాన్మమాయం.
సంధౌ చ విగ్రహకృతే చ మహాధికారీ
విజ్ఞః కుమార సచివో నృపనీతి దక్షః. 23

కావ్యేన సౌద్య—ఇతి ప్రసిద్ధో
యః కాలిదాస ఇతి లబ్ధమహార్ఘనామా
ప్రామాణ్య మాప్తవచనస్య చ తస్యధర్మే
బ్రహ్మత్వ మధ్వర విధే మమ సర్వదైవ. 24

చత్వా ర్యన్యాని కావ్యాని
వ్యదధాచ్చ లఘూని సః
ప్రాభావయచ్చ మాం కర్తుం
కృష్ణస్య చరితం శుభం. 25

హరిషేణ కవి ర్వాగ్మీ
శాస్త్రశస్త్ర విచక్షణః
యశోలభత కావ్యైః స్వైః
నానాచరిత శోభనైః. 26

ఏషాం న కేవలం కావ్యం
శ్రేష్ఠం ధర్మార్థకామదం
రాజతా వా రాజనీతి
రూపశ్రీ మనస్మితా. 27

తే రాజకవయో మాన్యా
శుద్ధకర్మ గుణై ర్భువి
వర్ణితా అస్య గురవో
వర్ణాగ్రపతిపక్షిణః. 28

ఇతి శ్రీ విక్రమాంక మహారాజాధిరాజ పరమ భాగవత శ్రీ సముద్రగుప్త కృతౌ కృష్ణ చరితే కథాప్రస్తావనాయాం రాజ కవి కీర్తనం. ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయ. శ్రీ శ్రీ శ్రీ నమో భగవతే కృష్ణాయ. అథజీవికా కవయః.

గ్రంథపాతము

జీవికా కవులను గూర్చి వ్రాసిన పత్రములు కూడ పోయినవి. సముద్రగుప్తుని దృష్టిలో జీవికాకవు లెట్టివారై యుండిరో తెలుసుకొనుటకు వీలులేకపోయినది. అది యట్లుండ నిండు.

ఋషికవులలో వాల్మీకి వ్యాసాదులను కాక పాణిన్యాదులను గూడ సముద్రగుప్తుడు స్తుతించినట్లూహించవలసి యున్నది. ఏలయనగా ''మిహాకరోత్'' అని 12 శ్లోకభాగమున్నది. ఏదో యొక కవిచే రచింపఁబడిన కావ్యముతో మరొక కవి కావ్యముపమింపఁబడినట్లు దీనిచే తెలియుచున్నది. అటుపై యున్న కవి పరంపరను చూచినచో పాణినియే ఇచ్చట వర్ణింపబడి యుండ వచ్చునను నూహ కవకాశమున్నదని శ్రీ జీవరాం కాళిదాసశాస్త్రి గారు గ్రంథవిమర్శలో వ్రాసియున్నారు. వారి వచనముల సారాంశ మిది. శబ్దానుశాసన కర్తయగు భగవాన్ పాణిని కవియై కూడ యుండెనని పతంజలి మహాభాష్యము వలన తెలియుచున్నది. అందుచే ''ఆకథిత'' మను సూత్రమందు,''దుహియాచి రుధిప్రచ్ఛి భిక్షిచిఞాముప దేశనిమిత్త మపూర్వవిధౌ, బ్రూవి శాసిగుణేనచ యత్సచతే తదకీర్తిత మాచరితం కవినా,'' అను చట్టున కవి శబ్దము మేధావిపరము అని కయ్యటుడు వచించినప్పటికిని పాణిని యొక్క కవిత్వ మప్రసిద్ధమైన దేమియూ కాదు.

రాజశేఖరుండు పాణిని కావ్యము పేరు జాంబవతీజయమని వచించెను. మరియూ రుద్రటాలంకార వ్యాఖ్యలో నమిసాధువు పాతాళ విజయ మహాకావ్యకర్తృత్వమును పాణినిదిగా వ్రాసెను. అంతయే గాక ఆ పాణిని కావ్యములో అశుద్ధ శబ్దములను కూడ నుదాహరించెను.

''సంధ్యావధూం గృహ్యకరేణభానుః.'' ఇచ్చట గృహ్యేత్యల్యబాదేశము, మరియు ఆ పాణినిదే అయిన అశుద్ధ దోషము.

''గతేర్ధరాత్రే పరి మందమందం
గర్జంతి య ప్రావృషి కాలమేఘాః

అపశ్యతీ వత్స మివేందు బింబం
తచ్ఛర్వరీ గౌరివ హుంకరోతి.

ఇచ్చట పశ్యతీపదము లుప్తనకారము.

మరియు అమరకోశ వ్యాఖ్యాత ముకుటుఁడుగూడ పాణిని కావ్యదోషము నెత్తిచూపెను.

"పయః పృషంతిభిః పృక్తా
వాంతి వాతా శ్శనైశ్శనైః"

ఇందు పయః పృషంతిదోషముగా గ్రహింపఁబడినది.

శార్ఙ్గధరపద్ధతిలో పాణినికృత పద్యములు కన్పడుచున్నవి. మరియు సదుక్తికర్ణామృతమున పాణిని పద్యము లెనిమిది యుదాహరింపఁబడినవి.

జర్మనీదేశ AUFRECHT మరియు PISCHAL అను విద్వాంసులచే సదుక్తికర్ణామృతము నుండి యొక శ్లోక ముద్ధరింపఁబడి అందుదాహరింపబడిన దాక్షీపుత్రుఁడు వ్యాకరణ సూత్రకర్త పాణినియేయని నిర్ణయము కూడ జరిగినది. ఆ పద్య మిది.

"సుబంధౌ భక్తిర్నః క ఇహ రఘుకావ్యే న రమతే
ధృతి ర్దాక్షీపుత్రే హరతి హరిచంద్రోపి హృదయం,
విశుద్ధోక్తి శ్శూరః ప్రకృతి మధురా భారవిగిరః
తథా ప్యంతర్మోదం కమపి భవభూతి ర్వితనుతే" అని.

ఈ విషయమును గూర్చిన కొన్ని విప్రతిపత్తులు విద్వల్లోకమున నున్నవి. వానినిగూర్చి కొంచెము చెప్పుచున్నాము. రాజశేఖరుని పద్యము ప్రమాణీకరింపఁ దగినదిగాదని కొందరు అనుచున్నారు. ఏలయనఁగా రాజశేఖరుఁడు రత్నావళీ ప్రియదర్శికా నాగానందములు భాసునివని చెప్పియున్నాఁడు. అందుచే పై మాట కూడా ప్రమాణీకరింప తగియుండదు. పై రత్నావళ్యాదులు హర్షకృతములేగాని భాసకృతములు కానేరవు. మేము రాజశేఖరుని మతమును ప్రమాణీకరించువారము కాకున్ననూ ఆమాట లేఖక ప్రమాదమో ప్రక్షిప్తమో అయియుండును. ఏలయనగా అనేక నాటకములను చూచిన రాజశేఖరుడు తన కాలమునకు చాలా దగ్గరివైన రత్నావళ్యాది హర్షకృత నాటకములను భాసునివని యనుటెల జరుగును? అందుచే పై ప్రమాదము రాజశేఖరునిదిగా నంగీకరింపలేకున్నాము. ఇక నమిసాధువు చెప్పిన వ్యాకరణకర్త పాణిని కావ్యమునందలి అశుద్ధాభాసములు కనుపడుచున్న వాని విషయమై చెప్పుచున్నాము. ఇట్టి యశుద్ధాభాసములు రామాయణ భారతాదులలో కనుపడుచున్నవి. పాణిని కాలములో ఎట్టి గీర్వాణభాష వ్యవహారమందుండెనో అట్టి భాషను శాసించుటకే భగవాన్ పాణిని అష్టాధ్యాయి గ్రంథమును నిర్మించెను. తాను మాత్రము తన కావ్యమునందు వ్యాస వాల్మీకులనాటి సంస్కృతభాషనే యుపయోగించెనని భావింపవచ్చును.

లేదా వస్తువర్ణనలో ఎట్లు కవిసమయము లుండునో అట్లే శబ్దప్రయోగములలో గూడ ఆ నాడట్టి కవి సమయము లుండి యుండవచ్చును. అందుచేతనే భాస కాళిదాస భారవి మాఘాదుల కావ్యములలో పెక్కుచోట్ల అశుద్ధాభాసములు కనుపడుచున్నవి. లేక పాణిని తన సూత్రములందే తన మాటలకు విరోధము లైన కొన్ని శబ్దప్రయోగముల నొనర్చెనో అట్లే తన కావ్యము నందును చేసెను. (ఈ విషయమున శ్రీ కాళిదాసశాస్త్రిగారి స్నేహితులు అల్మోరా నివాసులు శ్రీ గోపాలదత్తశాస్త్రిగారు ఈ పుస్తక పరిశిష్టములో వ్రాసియున్నారు సోపపత్తికముగా చూడవచ్చు.)

భారతాదులలో నున్న అశుద్ధాభాసములను చూచి యెవ్వరు గూడా వారు తెలియక వ్రాసినారనియనుటకు సాహసింపరు. ఎందులకనఁగా ఈ విషయమిట్లు వినుచున్నాము. పూర్వము మాహేశ్వరమైన వ్యాకరణము బహువిస్తరమైనది యుండినది. దానికి పాణిని వ్యాకరణము మిక్కిలి సంక్షిప్తతరమైనది. ఏవి పదములు పాణిని వ్యాకరణ దృష్ట్యా అశుద్ధములో ఆయా పదములు మాహేశ్వర వ్యాకరణ దృష్ట్యా శుద్ధములు. అందుచేతనే ఈ శ్లోకము చెప్పఁబడుచున్నది.

"యాన్యుజ్జహార మాహేశా
ద్వ్యాసో వ్యాకరణార్ణవాత్
కిం తాని పదరత్నాని
సంతి పాణిని గోష్పదే."

మధుసూదన సరస్వతి ప్రస్థాన భేదములో పాణిని వ్యాకరణమునే మాహేశ్వర వ్యాకరణమని వ్రాసెను. అందిట్లున్నది. వృద్ధిరాదైచ్ అని ప్రారంభమైన సూత్రపాఠము గల అష్టాధ్యాయిని మాహేశ్వర ప్రసాదముతో పాణినియే ప్రకాశింపఁజేసెను. ఈ పాణిని సూత్రములకు కాత్యాయనముని వార్తికములను రచించెను. ఆ వార్తికముల మీఁద భగవత్పతంజలి మహాభాష్యమును రచించెను. ఇట్లు ముగ్గురు మునులచే రచింపఁబడిన వ్యాకరణమే వేదాంగ వ్యాకరణమని మధుసూదన సరస్వతి యభిప్రాయపడియున్నాఁడు.

నిరుక్తాలోచనమున సత్యవ్రతసామశ్రమి "అందుచే పాణిని కవిత్వములోని యశుద్ధములు ఇతర కవుల యందలి యశుద్ధములవంటివే యనుటకు దిఙ్మాత్రమిందు వ్రాయబడియున్నది." అని వ్రాసిరి.

కొందరు పండితులు అశుద్ధాభాసములు గల పై పాణిని శ్లోకములను చూచి ఇవి పాణినివి కావను వారుందురు. అట్టివారి విషయమును గమనింతురుగాకయని శ్రీ జె. కె. శాస్త్రి గారింత దూర మీ విషయమును గూర్చి వ్రాసియున్నారు. తెల్గువారికీ విషయము తెలియవలసినదేగాన నే నింతవరకూ ఈ విషయమును వ్రాయవలసి వచ్చినది.

13 వ శ్లోకములో స్తుతింపఁబడ్డ సాంఖ్యాయనుని గూర్చి విచారింపగా ఎవరీ సాంఖ్యాయనుఁడు? ఇతని పేరు, కర్తృత్వము, బ్రాహ్మణ చరణ గృహ్యశ్రౌత సూత్రముల యందు వినుచున్నాము. ఆగ్రంథములు మిక్కిలి ప్రాచీనములైనవి. అందుచే అతఁడేనా ఇతఁడను సంశయము గల్గుచున్నది. ఇతని

కావ్యము కంఠాభరణమని ఇందులో నున్నది. సముద్రగుప్తుని కాలములో గొప్పగా విద్వల్లోకమున ప్రచారమందినట్టిదియునై యున్నట్లు స్పష్టమే.

"వరరుచి కృతమైన కంఠాభరణ మొక్కటియున్నట్లు రాజశేఖరుడు సూక్తిముక్తావళిలో వచించియున్నాడు. అది పేరు కంఠాభరణమై యుండవచ్చు. లేదు కంఠాభరణమను విశేషణ పదమైననూ కావచ్చు. అంతకు మినహా ఈ సాంఖ్యాయన నామము మరెక్కడ వినబడదు" అని జె.కె. శాస్త్రిగారు వచించిరి.

పిప్పలాదసంహితకు సాంఖ్యాయన తంత్రమను నామాంతర మున్నది. అది కేవల మాధర్వణికము. సాంఖ్యాయన మహర్షి గోత్రజుండే పై కవియై యుండనోవు.

14—15 శ్లోకములలో పేర్కొనఁబడిన వరరుచి ప్రసిద్ధుఁడు. ఇతఁడు కవి కూడ నై యుండెననుటకు వివాద మవసరము లేదు. ఎందులకనఁగా పాతంజల మహాభాష్యమున 4—3—101 న వారరుచం కావ్యం అని కనుపడుచున్నది. ఇందుచే వరరుచి కవి యనుటయేగాక పతంజలి మహాభాష్యమున కన్నమున్నే యుండినట్లు అందుచే సిద్ధించుచున్నది.

అయినచో ఈ వరరుచి యెవ్వరు? కథాసరిత్సాగరములో వర్షోపాధ్యాయునివలన అభ్యసించిన సమస్తవిద్యలు గలవాఁడునూ వ్యాకరణ శిరోమణియూ తద్వార్తికకారుఁడునూ అయినట్లు వర్ణింపబడినాడు. కాని అతనిచే ఏదైనకావ్యము నిర్మించబడినట్లు చెప్పఁబడియుండలేదు. ఆ వరరుచికి గోత్రనామము కాత్యాయనుఁడని యున్నది. ప్రసిద్ధుఁడైన యోగానంద రాజునకు మంత్రిత్వము కూడా ఈ వరరుచి చేసినట్లు కథాసరిత్సాగరము వలననే తెలియుచున్నది.

మరొక వరరుచి ప్రాకృత వ్యాకరణమునకు ప్రాకృత ప్రకాశమునకు కర్తగానున్నాఁడు. ఈ పై వరరుచియే ప్రాకృత వ్యాకరణమునకు కర్తయై యుండునా? యను సంశయము కలుగగా మొదటివరరుచి వార్తికకారుఁడు వేరు. ఈ ప్రాకృత వ్యాకర్త వేరనియే శ్రీ జె. కె. శాస్త్రిగారి యభిప్రాయము.

ముందు వ్రాయబడిన రాజశేఖరుని శ్లోకముచే వరరుచి కవిత్వము తెలియుచున్నది. ఆకావ్యముపేరు కంఠాభరణమనియూ విద్వల్లోకమున నమ్మికయున్నది. ఆ కావ్యమునకు కంఠాభరణ మను పదము విశేషణ పదమనియూ గ్రహించుటకు వీలున్నది.

సముద్రగుప్తుఁడు వరరుచి కావ్యమును స్వర్గారోహణమని వ్రాకుచ్చి యున్నాడు. ఈ కాత్యాయనవరరుచి పాణిని చేసిన కంఠాభరణమువంటి దానిని వ్రాసినాడనిగాని అట్లుగా అనుకరించినాఁడనుటకుగాని వీలులేదు. ఇందులకు సూక్తిముక్తావళిలో నిట్లున్నది.

"యధార్థతా కథం నామ్ని మాభూ ద్వరరుచే రిహ.
వ్యధత్త కంఠాభరణం య స్స్వర్గారోహణప్రియః."

అని యున్నది. శార్ఙ్గధర పద్ధతిలోననూ సదుక్తికర్ణామృతము నందుననూ సుభాషితవల్లిలోననూ వరరుచి కావ్యము నుండి కొన్ని శ్లోకము లుదాహరింపఁబడినవి. ఆ పద్యములు వరరుచి కవిత్వముయొక్క ప్రాశస్త్యమును నిరూపించుచున్నవి. ఆకావ్యము స్వర్గారోహణమను పేరుగలదనుట స్పష్టము, అయ్యది ప్రసిద్ధుడైన యుధిష్ఠిరుని స్వర్గారోహణ కథయే అయియుండనోవు.

వ్యాడి

16—17 శ్లోకములలో వ్యాడి ప్రస్తుతింపఁబడియున్నాడు. ఈ వ్యాడి వ్యాకరణ సంగ్రహకర్తగా పాతంజల మహాభాష్యము వలన తెలియుచున్నది. ఆ సంగ్రహము పాణిని సూత్రములకు వ్యాఖ్యా గ్రంథము; లక్ష శ్లోకాత్మకమైనది. తత్సంగ్రహము భగవత్పతంజలి తన మహాభాష్యములో చేసెనని శ్రీ జె. కె. శాస్త్రిగారు పూర్వ పాణినీయ గ్రంథ ఉపోద్ఘాతములో వ్రాసియున్నారు. ఆ వ్యాడి కవియనుటలో లవమాత్రమైనా సంశయములేదు. కారణమేమనగా పతంజలియే ఈతనిని పాణిని సూత్రవ్యాఖ్యాతగా చెప్పియున్నాఁడు. అంతియేగాక ఈతనిని మీమాంసకుఁడనియును కీర్తించియున్నాడు.

శబ్దమునకు నిత్యత్వ అనిత్యములను విచారించు సందర్భమున పతంజలి వ్యాడికృతమైన సంగ్రహ గ్రంథము పేరును లిఖించె. ఇందుచే ఇతని మీమాంసకత్వము కూడ సిద్ధించె.

రస శాస్త్రము నధికరించి వ్యాడిచే యొకానొక ఆయుర్వేద గ్రంథము గూడ లిఖింపఁబడియుండును. ఎందుచేతననఁగా, వాగ్భటకృతమైన రసరత్నసముచ్చయములో నీ విషయము కొంతవరకు తెలియవచ్చు చున్నది. అది ఎట్లనగా

"…. ఇంద్రదో గోముఖ శ్చైవ కంబలో వ్యాడి రేవచ."
అధ్యాయము 1. శ్లో. 3.

మరియు ఈ వ్యాడి శబ్దబ్రహ్మల కేకత్వమును గూర్చి వ్రాసిన యొకానొక సంగ్రహగ్రంథ ముండి యున్నట్లు కనుపడుచున్నది.

ఇతని చేతనే యొక మహాకావ్యము నిర్మితమై యున్నట్లు అది బలచరిత నామము గల్గియున్నట్లు సముద్రగుప్తుడు వచించియున్నాఁడు. ఈకావ్యమున వ్యాడి పూజ్యుఁడైన బలరాముని నాయకుడుగా గ్రహించెను. భగవద్వ్యాసముని భారతమున శ్రీకృష్ణుని నాయకుఁడుగా గ్రహించి వ్రాసెను. ఈ వ్యాడికవి అతని కన్నయైన బలరాముని నాయకుఁడుగా గ్రహించి కావ్యమును చెప్పె. అందుచే వ్యాసునీతఁడు పేర్కొంచె. అట్లే భారతమును గూడ. ఈ వ్యాడి కావ్యమున కన్న పూర్వము మహాకావ్యములేవియూ లేనట్లు తెలియుచున్నది. ఈ వ్యాడి పద్ధతి నవలంబించియే అర్వాచీనులైన కవులు తమతమ కావ్యములను రచించిరి. ఇదంతయూ సముద్రగుప్తుని వర్ణనము వలననే స్పష్టమగుచున్నది. ఇపుడు ప్రచారములోనున్న మహాకావ్యముల కన్నింటికిని ఇతని బలచరిత కావ్యమే ఆదర్శమైనదనుట స్పష్టము. 84 గురు రససిద్ధులలో నీ వ్యాడి చాలా ప్రాచీనుఁడు. అందులకు రసశాస్త్రములో అనేకోదాహరణములు గలవు. రసశాస్త్ర మర్వాచీనమని తలంచినవారికీ వ్యాడి వృత్తాంతము సదుత్తర మీయఁగలదు.

దే వ లుఁ డు

18వ శ్లోకములో పేర్కొన్న దేవలుఁడు బృహస్పతి సముఁడు. ఇతని కావ్యమింద్ర విజయము. ఇతఁడంత్యజాఁడై యున్న ప్పటికిని ఇట్టి సత్కీర్తిని నాఁటి కవిలోకమున వార్జించెను. ఇట్టి కావ్యము నే డూరూపేరూలేని దగుట దురదృష్టము. ఇంతకున్న నీ దేవల కవినిగూర్చిన విషయమెచ్చటనూ కానరాకున్నది.

ప తం జ లి

పతంజలి 19, 20, 21, శ్లోకములచే సముద్రగుప్త చక్రవర్తిచే కీర్తింపబడియున్నాడు. ఈమహర్షి వ్యాకరణ మహాభాష్యము సుప్రసిద్ధమే. ఆయుర్వేదమున ప్రమాణభూతమైన చరక సంహితప్రతి సంస్కర్త కూడ ఈ మహనీయుడే. అగ్నివేశ సంహిత ప్రతి సంస్కర్త పేరుచే నేటికి నిలిచియున్నది. ఈ విషయమును రసయోగసాగరోపోద్ఘాతమునను నిరుక్తాలోచన మందునను చూడదగు. అచ్చట శ్రీ జె. కె. శాస్త్రిగారి యభిప్రాయము నిరుక్తాలోచన పాఠము సమాదరించియే యున్నది.

శ్రీ జె. కె. శాస్త్రిగారి యభిప్రాయమున యోగశాస్త్ర ప్రణీతయైన పతంజలి వేరని నిర్ణయము జరిగినది.

మొదటి ఈ పతంజలి బ్రహ్మసూత్రకర్తయైన మహర్షి వేదవ్యాసునికన్న ప్రాచీనుఁడు. ఎందువలననఁగా బ్రహ్మసూత్రము లలో 2—1—3 సూత్రములో పతంజలి యోగశాస్త్రోల్లేఖము జరిగినది. యోగదర్శన భాష్యము మహర్షి వ్యాసుని కృతి. మరే మనఁగా మొదటి పతంజలి మహాభారత కాలమునకు కొంచెము ముందుగా నున్నట్లు నిశ్చయింప వీలులేదు. శ్రీ జె. కె. శాస్త్రి గారు ప్రచురించిన భాసనాటకమైన యజ్ఞఫలమున రామాయణ కాలమున మొదటి పతంజలి యోగదర్శనమున్నట్లు చూడనగు. ఇది యుక్త నిర్ణయమా? కాదా? యను విషయము పై నాటకోపోద్ఘాతములో విచారించబడినది కాన అచ్చట చూడనగునని వ్రాసియున్నారు. సముద్రగుప్తుని పై స్తుతి ప్రాచీన పతంజలిని గూర్చి కాదనుట నిశ్చితమే. కాని

యోగేన చిత్తస్య పదేన వాచాం
మలం శరీరస్య చ వైద్యకేన
యో పాకరోత్తం ప్రవరం మునీనాం.
పతంజలిం ప్రాంజలి రానతోస్మి.

అను శ్లోకము యెవరో యొకనిచే నిర్మించబడగా నా శ్లోకము ప్రచారములోనికి వచ్చియుండునని శంకను తలంచి పతంజలి యను నామసామ్యమును పురస్కరించుకొని ఈ పద్యము నిర్మితమై యుండనోపునని పలువురు పండితు లభిప్రాయపడినారు.

ఈ గ్రంథమును చూచిన తరువాత ఈ శ్లోకకర్త భ్రమ కాదు అనుట తెల్లము. మరేమనగా యోగశాస్త్ర సిద్ధాంత గర్భితమైన పతంజలియొక్క యోగదర్శనమును సలోక కావ్యమై యుండవచ్చును. ఆ కావ్యము నేడు దొరకుటలేదు.

ఈ విమర్శనము అవిదం పూర్వము అశ్రుతచరము. పతంజలు లిద్దరున్నట్లు, అందున అర్వాచీన ప్రాచీన పతంజలు లున్నట్లు విద్వల్లోకమున వినియుండలేదు. ఈ విషయమును గూర్చి విద్వాంసులు విచారింపవలసియున్నది.

భా సుఁ డు

22, 23, 24, 25 శ్లోకములలో భాసుఁడు కీర్తింపఁబడినాఁడు. మహాకవియగు భాసుఁడు ఇరువది నాటకములు రచించినాఁడని సముద్రగుప్తుఁ డనుచున్నాడు. నేడు మనకు దొరకు భాసుని నాటకములు పదునాల్గు మాత్రమే. మిగిలిన ఆరు నాటకముల మాట ఏమి? సముద్రగుప్తుఁ డీ ఇరువది నాటకములను చూచియే వ్రాసెనో లేక ప్రసిద్ధినిబట్టియే వ్రాసెనో నిర్ణయించుటకు మన కవకాశము లేదు. మరియూ ఈ ఇరువది నాటకములుకాక అంకములనఁబడు కొన్ని దృశ్య కావ్యములను కూడ భాసుడు రచించినట్లు ఇందుచే తెలియు చున్నది. అంకలక్షణం బిట్లు సాహిత్య దర్పణమున వచింపబడి యున్నది.

"ఉత్సృష్టికాంక ఏకాంకో నేతారః ప్రాకృతా నరాః
రసోత్ర కరుణా స్థాయీ బహుస్త్రీ పరిదేవితం
ప్రఖ్యాత మితివృత్తంచ కవిర్బుద్ధ్యా ప్రపంచయేత్
భాణవ త్సంధివృత్త్యంగా న్యస్మిన్ జయపరాజయౌ.
యుద్ధంచ వాచాకర్తవ్యం నిర్వేద వచనం బహు."

స్వర్గీయ శ్రీ గణపతిశాస్త్రిగారికి లభింపఁగా ప్రకాశింపఁ జేసిన కొన్ని భాస నాటకములు అంకలక్షణములు గలవి యున్నవి. ఆయంక లక్షణములుగల భాస నాటకములు పై ఇరువది నాటకములలో వేరనియే ప్రతీతియున్నది. ఇపుడు భాసుని నాటకములు పదునాల్గింటిలోనను దొరికిన అంకములలోనూ సముద్రగుప్తుడు పరిగణించిన నాటకము లెవ్వి? అంకము లెవ్వి? యని యూహించుట కిట అలవిగాదు.

మరియు మహాకావ్యము నొకదానినే భాసుఁడు రచించి యుండెనా? లేక పెక్కు మహా కావ్యములను భాసుఁడు రచించెనా యను విషయమును తెల్పుటకును పై శ్లోకములనై సాధ్యపడదు.

భాసుడు పాఠకులకును వినువారికిని సరస్వతీ మహి మాన్వితమైన యానందమును కల్గించెనని కవిరాజా ఇందు వర్ణించెను. అప్రతిముఁడైన వాఁడీ భాసుఁడు. ఇతని ఇతర నాటకము లన్నింటికన్న వాసవదత్త నాటకముత్కృష్టమైనట్టిదని సముద్రగుప్తుఁ డభిప్రాయమును వెల్లడించియున్నాఁడు.

ఇం దేమియు అనుపపత్తి లేదు. ఎందు చేతననఁగా మహామహాభావులైన పెక్కురు మహాకవులు కూడ అటులనే తలంచి యున్నారు. వాల్మీకి మహాముని రచించిన ఆదికావ్యమైన శ్రీమద్రామాయణమును సంగ్రహించినాటకముగా స్వల్పకాలములో ప్రదర్శన యోగ్యముగా నొనర్చిన కడింది యశంబునకు భాసుఁడే ప్రథమార్హుఁడనుటలో సతిశయోక్తి యేమున్నది?

అట్లే మహాభారతమును కూడా సంక్షేపించి నాటకమునకు తగినట్లుగా మార్చుటయూ భాసుఁడే యొనర్చెను. అంత మాత్రమేకాదు మహాభారత కథలలో నితఁడు స్వకల్పిత సన్నివేశములను జతగూర్చి చూచువారి కమితానందమును కూడ గల్గించెను. నాటకనిర్మాణ పద్ధతిని కాళిదాసాది మహాకవులు సైతము భాసుని నుండియే గైకొనిరి. ఇతని చేతనే భారతీయములైన నాట్యశాస్త్ర విషయములు మొదట మొదట గైకొనఁబడినవి. అట్లే ఇతర కవులితని ననుసరించిరి.

పాణినిపదక్రమము నితఁడు అనుసరించెననుట స్ఫుటమైనదికాదు. పద్యార్థమునకు రెండర్థము లూహింప వీలున్నది. ఈ భాసుఁడు పాణిని పెక్కు సంజ్ఞలనువాడలేదు. అందుచేత నీ మాటననియుండవచ్చు. లేదా ఈతఁడపాణినీయమైన పద జాలమును స్వనాటకములలో వాడియున్నాఁడు. ఇందులకుస్వర్గీయ గణపతిశాస్త్రిగారు తక్కుంగల పండితులు కూడ భాసుని నాటకములలో అపాణినీయ పదములు పెక్కులు వచింపఁబడిన వైనను కావలయును, లేదా లేఖకాదులు కల్పించియైనఁ యుండ వలయునని యనుచున్నారు. మహామహోపాధ్యాయ స్వర్గీయ గణపతిశాస్త్రిగారు ఈ భాసుని పాణినికన్న ముందున్నవాఁడని వచించియున్నారు. మరియూ శ్రీ జె. కె. శాస్త్రిగారు ప్రచురించిన యజ్ఞఫలనాటక టిప్పణిలో శ్రీ గోపాలదత్తశాస్త్రి గారును మరియూ పెక్కురు విద్వాంసులును విచారించి అశుద్ధాభాసములు పాణినీయములేగాని భాసునివి కావనియూ మరికొన్ని అశుద్ధాభాసములు ఇతర కవులలో కూడ వాడుకలో నున్నట్టివే యని నిర్ధరించియున్నారు. ఇతని వాక్శుద్ధి ప్రభావముచే అగ్ని శాంతించెనని శ్రీ సముద్రగుప్తుఁడే పొగడియున్నాఁడనఁగా ఇఁక ఈతని శబ్దశుద్ధిని గూర్చి చెప్పవలసిన దేమున్నది?

ఈ విషయమును రాజశేఖరుఁడుకూడ తన సూక్తిముక్తావలిలో వచించియున్నాఁడు.

"భాస నాటక చక్రేఽపి
చ్ఛేకైః క్షిప్తే పరీక్షితుం.
స్వప్న వాసవదత్తస్య
దాహకోఽభూన్న పావకః

అనెను. అందుచేతనే వాక్పతిరాజు తన గరుడ వహమున భాసుని అగ్నిమిత్రుఁడనెను. ఆ శ్లోకమిది.

"భాసమ్మి జలణమిత్తే
కంతీదేవే అజస్స రహుఆరే
సోబంధవే అబంధ
మ్మిహారీ అందేఅ ఆణందో."

అనెను. భాసునిగూర్చి ఇంకనూ తెలియవలసిన యంశములు యజ్ఞఫలనాటక పీఠికలో చూడవచ్చును.

పదునెన్మిదవ శ్లోకములోని వర్ధమానుఁ డనునది భాసునికి విశేషణ పదమా లేక విశేష్య పదమని సంశయావహమై యున్నది. ఇది విశేషణ పదమేఅయియుండెనేని భీమజయమను కావ్యము భాసకృతమైన దొకటి యుండియుండవలె. ఊరుభంగకథకూడ భీమజయపద వాచ్యమై యుండవచ్చు. మరేమనఁగా,

"దావ మబ్ధ ఇవ క్షిప్రం
నిస్తాపం హ్లాదయం సతాం
కర్తుం సా న ప్రభవతి"

అందుచే విశేష్యపదమై యుండవచ్చు. ఎందుచేతననఁగా సత్పురుషుల మనస్సు వార్షిక మేఘమువంటిది. అట్టిది దావాగ్నినైనను చల్లార్చజాలియున్నది. భాసునివంటివాఁడే ఊరుభంగమును రచించియుండువా యను సందేహమున కాస్పద మగుటచే ఈ వర్ధమానుని పేరు విశేష్య పదమై యుండవచ్చు. భీమజయ కావ్యకర్తయైన కవిని జ్ఞాపకముచేయుచున్నది. ఈ సముద్రగుప్తుని కృష్ణచరిత కథా ప్రస్తావనలో మునికవి కీర్తనాంత్యపద్యములో పదుగురు కవుల వర్ణనము చెప్పఁబడినదనియున్నది. ఒకవేళ మొదటి 12 పద్యములలో సముద్రగుప్తుఁడు ముగ్గురు కవులనే వర్ణించియున్న పక్షమున ఇది భాస వర్ణనమే యయియుండవచ్చు. లేక ఆ పన్నెండు పద్యములలో ఇరువురిని మాత్రమే వర్ణించియుండెనా భీమవిజయకర్తయైన వర్ధమానుఁడు మరొకఁడై యుండవచ్చును. మేము వర్ధమానుఁడను మరియొక కవియై యుండవచ్చునని తలంచుచున్నామని శ్రీ జె. కె. శాస్త్రిగారు వ్రాసియున్నారు.

వర్ధమానుఁడు

ఈతని కావ్యము ఎచ్చటను చూడఁబడలేదు. వినినదియూ లేదు. ఇతఁడెవ్వఁడు? ఎక్కడివాఁడనియూ తలంచుటకు వీలు లేదు.

చీనదేవుఁడు

29—30 పద్యములలో వర్ణింపబడిన వాఁడితఁడు. ఇతఁడు ఆర్యావర్తములో జన్మనంది యుండలేదు అను విషయ మిందే వర్ణింపఁబడియున్నది. ఇతని పేరే చీనాదేశస్థుఁడని వచించుచున్నది. ఇతని కావ్యము మాగధీప్రాకృతమున బుద్ధచరితమై యున్నది. ఇదియును అనువాదరూపమని ప్రచారములోనున్న మాట. ఇతని సంస్కృత బుద్ధ చరిత్రకు కూడా అదియే పేరై యున్నది.

ఇప్పటితని ప్రాకృత సంస్కృత బుద్ధ చరిత్రలు లభించుటలేదుకాని అశ్వఘోషకృత బుద్ధచరిత్రము లభించుచున్నది. అశ్వఘోష ప్రశంస రాజకవి కీర్తనలో ముందు వర్ణిత మగును. ఈ పై రెండు బుద్ధ చరిత్రలు కూడ భగవంతుఁడైన బుద్ధుని చరిత్రలైనట్లు వాని పేరులనుబట్టియే తెలియుచున్నది. కాని అయ్యవి నేఁడు ప్రచారశూన్యములై యున్నవి.

మిహిరదేవుఁడు

ఈ మిహిరదేవుఁడు పారశీక దేశీయుఁడనుటకు ఇతని "పర్శువంశ సముద్భవః" అను 33 వ శ్లోకము

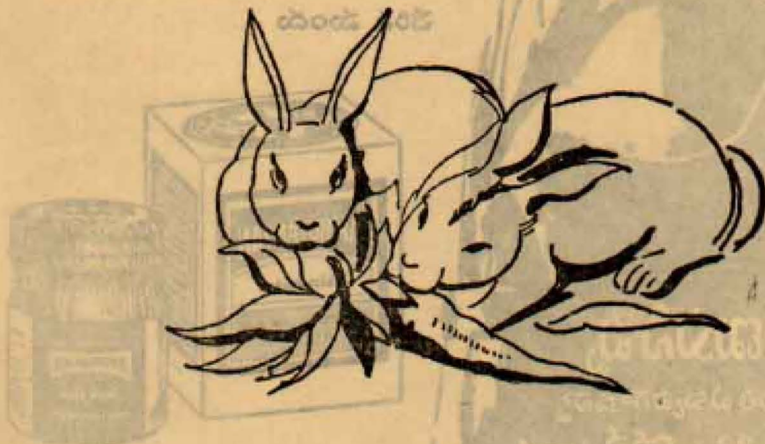
నిరూపించుచున్నది. 31–33 వరకు ఈ మిహిర దేవ సంకీర్తనము జరిగినది. పార్శీవారు తమ దేశమునుండి మన దేశమునకు వచ్చి స్థిర నివాస మేర్పరచుకొన్నవారు పెక్కురు గలరు. మిహిర శబ్దము సూర్యవాచిగా పర్షియన్ భాషలో ప్రసిద్ధమై యున్నది.

ఇతనిచేత భగవంతుఁడైన సూర్యునిపై శిఖరిణీ ఛందస్సులో నూరు పద్యముల శతక కావ్యము నిర్మింపబడినది. ఆ నూరు పద్యములచేతనే యితని పాండిత్య గరిమ భారత వర్షీయ విద్వాంసులకు స్తుతిపాత్రమైనది. అంతయేకాదు. తాను సూర్యభక్తుఁడై యుండి సూర్యమందిరమును నిర్మింపజేసె నీతఁడు. మరియు నీతఁడు కట్టించుటయేగాక "అకరోత్" అనుమాటచే అందొకశిల్పిగా కూడా నీ కవి భాగస్వామియయ్యెను. శ్రీ సముద్రగుప్తుని కాలములో ప్రసిద్ధిలోనున్న ఆ శతక సూర్య దేవాలయములు రెండునూ నే డెక్కడ నున్నవో గదా?

ముందు చూపిన చీనదేవ మిహిరదేవు లిరువురును జన్మచేత భారతీయులు కారనుట స్పష్టము. ఆ నాఁడు భారత దేశమున కేవలము భారతీయ పండితులకే సన్మానము జరిగి యుండలేదు. వైదుష్య విశేషముగల విదేశీయ విద్వాంసులు కూడా భారత దేశీయ పండిత ప్రకాండులతోపాటు సమానముగా గౌరవమునందియుండిరనుట కిచ్చట కావలసినంత దృష్టాంతము లభించుచున్నది. అప్పటి రాజులు కేవలము స్వదేశములో పుట్టినంతమాత్రముచేతనే పండితులను సన్మానించువారుకారనియూ గుణపక్షపాతులైన ఆనాటి ఆర్యావర్తపు రాజులు విదేశీయులైననూ యోగ్యతగలవారైయుండిరేని అట్టివారిని సన్మానించెడివారనియూ స్పష్టమగుచున్నది.

మరియొక విశేషమేమనఁగా అంత్యజుఁడైన దేవలుఁడను కవిగ్రామణికికూడ ఇందు ఋషి కవులలో సముద్రగుప్తుఁడు సంస్మరించిన విషయము మరువరానిది. ఆనాఁడు భారతమున రాజులు ప్రజలు కేవలము గుణపక్షపాతులేగాని జాతి వర్ణాది పక్షపాతులు కారనుట కింతకన్ననూ వేరు దృష్టాంత మవసరములేదని చెప్పవచ్చును. ఇంతటితో సముద్రగుప్తుఁడు పేర్కొన్న ఋషి కవుల ప్రస్తావనము ముగియుచున్నది.

ఇట్టి యుత్కృష్ట విషయమును చీకటినుండి వెలికి తెచ్చిన శ్రీ రాజవైద్య జీవరాం కాళిదాసశాస్త్రి గారెంతయూ అభినందనీయులు. రాజకవులనుగూర్చియూ కావ్య ప్రయోజనమునుగూర్చియూ ముందుముందు చర్చ కొనసాగింతుము.

అమృతాంజనం

వాడి శీఘ్రంగా నివారణ పొందండి

స్థానికంగా ఉండే బాధను నివారణ చేసుకోడానికి ఊరికే మందులు ఎందుకు పుచ్చుకుంటారు? నొప్పి ఉన్న చోటుమీద అమృతాంజన్ రాసి అమోఘంగా శీఘ్రంగా నివారణను పొందండి. ఏ అపాయం లేకుండా బెణుకులకు కండరాల నొప్పులకు తలనొప్పికి ఇంకా కీళ్ల నొప్పులకు అమోఘంగా గుణమిచ్చే అమృతాంజన్ 10 రకాల ఔషధాలు చేరిన మందు. అమృతాంజన్ గుండెజలుబుకు సాధారణ జలుబులకు కూడా మంచి మందు. కొంచెం కొంచెమే ఉపయోగించవలసి ఉంటుంది. కాబట్టి ఒక సీసా మీ కుటుంబానికంతా కలిసి నెలలు తరబడి వస్తుంది. అవసరానికి ఎప్పుడూ అమృతాంజన్ ఉంచుకోండి. అమృతాంజన్ 70 ఏళ్ల ప్రసిద్ధిని పొందిన నమ్మకమైన గృహ ఔషధం.

అమృతాంజన్ నొప్పుల జలుబుల నివారణకు 10 రకాల ఔషధాలు చేరిన మందు

బెణుకునొప్పి
ఎంత ఎక్కువగా ఉన్నా
బెణికినచోటేకదా!

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్.
మద్రాసు - బొంబాయి - కలకత్తా - ఢిల్లీ

ఫస్ట్ కేస్

శ్రీమతి వీణాదేవి

"ఆనందరావుకేం తక్కువ?" అని ఆనందరావే అడిగే పరిస్థితిలో వున్నాడు. తల్లికడుపులో పిల్లలా అతనికేదీ తక్కువ లేదు. అన్నీ ఎక్కువగానే వున్నాయి. అతనికి డబ్బెక్కువ. అందం ఎక్కువ. ఆరోగ్యం ఎక్కువ. చదువుమాత్రం ఎంబీబియస్సు కెక్కువ కాదు.

ఎం బీ బి యెస్సు ఆఖరిపరీక్ష మొన్ననే పేసైన తను జీవితంలో చాలా సాధించినట్టు ఫీలయ్యేడు. సర్జరీలో గోల్డు మెడల్ కొట్టేసేడు. ఐదేళ్లా టెన్నిస్సులో ఫస్టుప్రైజు కొట్టేసేడు. అనసూయ హృదయం కొట్టేసేడు. ఒకనాడు అలవ్యంగా సెర్వుచేసినందుకు హోస్టలు సెర్వర్ని కొట్టేసేడు.

అంచేత అతను నాకేం తక్కువని తన్ని తను నిందించు కోవడం తప్పుకాదు. మనిషికావలసినవన్నీ అతనికున్నాయి. అతని మాటల్లు బెర్లిన్వి. అతని సిగరెట్లు ఇంగ్లీషువి. అతని కారు ఫ్రెంచిది. అతని వూహాలు అమెరికన్వి.

అతనితల్లి సాధ్వి. భక్తురాలు. అతని తండ్రి ధనవంతుడు. పారిశ్రామికవేత్త. అతనిపేరు జగపతి. ఎముకలు గుండచేసే మిల్లు దగ్గర్నుంచి, కాలిస్తే కేన్సరొచ్చే సిగరెట్లు తయారు చేసే ఫ్యాక్టరీవరకు, అతనికనేకరకాల కంపెనీలున్నాయి. కేన్సరు మందులగాయితు కురుపు లాయింటుమెంటు వరకు తయారు చేసే మందులఫ్యాక్టరీ పెడదామని అతని కోరిక. అతనికి, అమెరికన్ కారుతోసహా అరు కార్లున్నాయి. వేసవికి ఊటీలో బంగళా, సిమ్లాలో కాటేజీ వున్నాయి. అతని స్నేహితుల్లో మూడు లక్షలకు తక్కువున్నవాడు ముష్టివెధవతో సమానం. ఒక్క ఇండియన్ కారే వున్నవాడింకా హీనం. రాజకీయ రంగంలోనూ, యితర రంగాల్లోనూ వున్నవాళ్లని చాలామందిని అతనికి తెలుసు. తెలిసినంతమందినీ ఉపయోగించుకోవడం అతనికి బాగా తెలుసు. సోషలిస్టు మొదలు, స్వతంత్రపార్టీవరకు అనేక పార్టీల నాయకులు అతనింట్లోనే బసచేస్తారు. వాళ్లతన్ని స్నేహితుడుగా, మంచి హోస్టుగా చూస్తారు. అతనుమాత్రం వాళ్లని నేటినాయకులుగానో, రేపటి నాయకులుగానో మాత్రం చూడగలుగుతాడు.

ఊరికి బారెడుదూరంలో వున్నతనిల్లు స్వర్గంనుంచి జారిపోయిన మనోహర హర్మ్యంలా వుంటుంది. దాని ఆవరణలో రెండు టెన్నిసుకోర్టులున్నాయి. ఒక స్విమ్మింగ్పూలుంది. స్విమ్మింగుపూల్లో నీళ్లలు పాదిగేరా అన్నంత నీలిగా వుంటాయి దాన్లో నీళ్లు. ఆ యింట్లో 16 ఎం. ఎం. థియేటరుంది. ప్రసిద్ధికెక్కిన శిల్పసుందరులెందరో ప్రోవొకేటివ్‌గా, బట్టలు జారవిడుస్తూ, ఆ యింట్లో అన్నిమూలల్లో నిలబడుంటారు. పళినీ చౌదరీవేసి,యీమధ్యనే పదివేలకమ్మిన తైలవర్ణచిత్రం "బిక్సుకి" సెంట్రల్‌హాల్లో ఎదురు గోడకి వేలాడుతూ వుంటుంది (సర్రియలిస్టిక్ పెయింటింగవటం వల్ల అది బిక్షుకో, బర్మా షెల్బంపో ఎవరికీ తెలియదు). ఆ యింటి ఆవరణలో మర్యాదకు భంగం లేనంతదూరంలో గెస్టులకి రోజ్ కాటేజుంది. ఆ యింటి ఆరో అంతస్తు మించిచూస్తే, ఆ యింటి చుట్టూవున్న లాన్ పచ్చ తివాసీలాగా, ఆ లాన్లో కుండీల్లోవున్న పూలమొక్కలు ఆ తివాసీలోని పూలలాగా కనిపిస్తాయి. ఆదేఅంతస్తునుండి దూరంగా చూస్తే, చాలాదూరంగా, చివికిపోయిన చిన్న గుడ్డిగడ్డిమేట్లలా గుడిసెలూ, వాటిముందు తోకంమీద నడుస్తున్న నల్లపురుగుల్లా కూలీలు కన్పిస్తారు.

ఆ యింట్లో షర్బతు మొదలు, షాంపేను వరకూ అన్నిరకాల పానీయాలు రిఫ్రిజిరేటర్లలో వుంటాయి. ఆక్స్ టంగ్ (Ox tongue) మొదలు ఆల్లం మురబ్బావరకు అన్నీ టిన్నుల్లో వుంటాయి. అవి తాగడానికీ తిండానికీ చాలామందొస్తారు. సినిమా స్టార్లు నారాయణరావూ అనసూయా ఆ వూరొచ్చినప్పుడా యింట్లోనే బసచేస్తారు. చాలామంది అధికార్లుకూడా ఆ యింటి కొచ్చి పోతుంటారు. "కలకటేరు మా యింటి కుక్కేనమకో" అని ఆ యింటి తోటమాలి గొప్ప చెప్పుకుంటూ వుంటాడు.

ఆ యింటికి రానివాళ్లు అడుక్కుతినేవాళ్లూ, ఒళ్లమ్ముకునే వాళ్లూమాత్రమే.

* * *

ఆనందరావు యిటుపైనేంచేయాలి? అతను ప్రాక్టీసు పెడితే డబ్బుకీ, రిచ్‌పేషెంట్లకీ కొదవుండదు. అభినేత్రి అనసూయ తన ఆస్తమాకి అతనదగ్గరే మందు పుచ్చుకుంటుంది. హీరో నారాయణరావు అతనదగ్గరే ఇన్జెక్షను చేయించుకుంటాడు.

"ఒకడి పేగులుకోసి, మరోడి కురుపులు కడిగితే నెలయ్యేసరికి మహావస్తే ముష్టి మూడువేలు! అమెరికా వెళ్లి ఫార్మకోపియా ఎమ్. డి. అయి తిరిగొచ్చి మందులఫ్యాక్టరీపెడితే, ఆర్నెల్ల కార్లక్షలార్జించొచ్చు." యిది జగపతి అభిప్రాయం.

తన ముందు జీవితం గురించి ఆనందరావింకా ఆలోచించలేదు. మందులకంపెనీ పెట్టినా, ప్రాక్టీసు పెట్టినా, అతనెలాంటివాడవుతాడన్న ప్రశ్నకి సమాధానం సులువుగా దొరకదు. అతనెలాంటివాడన్న ప్రశ్నకి సమాధానం బహుశా అతనే చెప్పలేడేమో! అతనతి మంచివాడన్నా కావచ్చు. అతి చెడ్డవాడన్నా కావచ్చు. అతన్లో చెడ్డతనముంటే అది యీవేళ వరకూ బైట పడ్లేదు. అతని మంచితనానికి మాత్రం కొన్ని నిదర్శనాలున్నాయి. ఇచ్చిన అప్పు తీర్చమని అతనెప్పుడూ అడగడు. పక్కనెవరున్నా తన కార్లో లిఫ్టిస్తాడు. తోడున్న వాళ్లెవరైనా సరే తన్తో సినిమాలకి, హోటళ్లకి తీసుకుపోతాడు. మంచివాళ్ల లిస్టులోనే స్నేహితులతన్ని వేస్తారు.

అతన్లోని మంచిచెడ్డలకు భీకర సంఘర్షణెప్పుడూ జరగలేదు. అతని జీవితం యింతవరకూ కలగనికలలా ప్రశాంతంగా జరిగిపోయింది. అతని జీవితపు బాట టెక్నికలరుది. ఫోంరబ్బరుది. దాంట్లో కళ్లల్లో గుచ్చుకునే ముళ్లూ, కాళ్ల బద్దలు కొట్టే రాళ్లూ లేవు. అతనికి జీవితమంటే, ఒంటరికాంక్రీటు రోడ్డు మీద, రంగువెన్నెల్లో, అమెరికన్కార్లో, ప్రియురాలితో ప్రయాణం లాంటిది. అందుచేతతనికి సౌతమెరికన్ కుట్రల్లగాయితూ, నార్తమెరికన్ కేప్‌కేన్ వరకూ చాలా తెలిసినా, తన దేశంగురించే తనకి సమంగా తెలీదు.

పేదరికం, దరిద్రం, ఆకలి అనే పదాలకి అతని నిఘంటువులో స్థానంలేదు. అతనెక్కడికెళ్లినా కార్లో వెళతాడు. అతను వెళ్లే యిళ్లకి సెంట్రల్ జైలు గోడల్లాంటి ఎత్తైన రాతి కాంపౌండు గోడలుంటాయి. ఆ యిళ్లలో జూలులేని సింహాల్లాంటి ఆల్సేషియన్లుంటాయి. ఆకాశంలో వేలాడుతున్నట్లుండే పోర్టికోలుంటాయి.

ఐనా అతనెప్పుడూ బీదరికం చూళ్లేదనడానికి వీల్లేదు. ఒకనాడు ట్రాఫిక్ జామ్‌లో చిక్కుకు పోయినప్పుడు, తన షెవర్లెట్ రేర్‌వ్యూ మిరర్లో అతనికక్కనిపించింది, ఏడుస్తున్న పిల్ల నోట్లో ఎండిన రొమ్ము కుక్కుతున్న ఒక ముష్టితల్లి.

మరోనాడు సూపర్ మార్కెట్ దగ్గరదిగి తన ఎర్ర స్పోర్ట్సు కారు తలుపువేస్తున్నప్పుడు ఫ్రంటు మడ్‌గార్డులో కనిపించేడో మొహం చిరిగిన ముష్టివాడు.

కాని వీళ్లెవరూ అతన్ని బాధపెట్టలేదు. దేశం సుభిక్షం. కష్టపడే వాళ్లందరికీ తిండుంది. వళ్లువంచని వాళ్లే అడుక్కోడానికీ, దార్లు కాయడానికీ సిద్ధపడతారు. మహాకావలిస్తే మరికొన్ని ఫ్యాక్టరీలు పెట్టిస్తే చాలు—దరిద్రం జోలెకట్టుకుని పాకిస్తానో, చైనాకో పారిపోతుంది. ఇవీ అతని అభిప్రాయాలు.

అతను కళ్లారా ఒక్కనాడుమాత్రం దరిద్రాన్ని, దరిద్రుణ్ణి చూశాడు. ఆవేళతని నాలుగో పుట్టినరోజు. ఆవేళా, అముందూ జగపతిగారు వూళ్లోలేరు. అందుచేత జగపతి భార్య పార్వతి చొరవ చేసి బీదలకి సంతర్పణేర్పాటు చేసింది. సంతర్పణమధ్యలో, మండు టెండలో తిరిగొచ్చేడు జగపతి. పోర్టికోలో, కన్నతల్లిలా విందుగా నవ్వుతూ, మెరుస్తున్న కళ్లతో పార్వతి నిలబడుంది. ఆమెపక్కనే నిలబడిన ఆనందరావు, చిరిగిన అస్థిపంజరాలకు తోలు తొడిగినట్టున్న యిద్దరు ముష్టిపిల్లలు, దేవుడో దెయ్యమో వచ్చి తమ ముందున్న అన్నం లాక్కుపోతారేమోనన్నట్టు ఆత్రంగా అన్నం తింటుండడం చూస్తున్నాడు. ఆ ముష్టిపిల్లల పక్కనున్న ఆనందరావు, తోడేళ్లపక్కనున్న బొచ్చుకుక్కపిల్లలాగ జాలిగానూ, పార్వతి కళ్లల్లో వెలుగు-చీకటిరాత్రి పూరి కళ్లలో మెరుపులాగ భయంకరంగానూ జగపతికి కనిపించేయి. దేశంలో ఆకలంతా తమ కడుపుల్లోనే వున్నట్లు, ఆయాస పడేంత తొందరగా అన్నం తింటున్న కాంపౌండులోని ముష్టివాళ్లు, అతని కళ్లకి మైక్రోస్కోపులోని జబ్బు పురుగుల్లా కనిపించేరు.

ఆ సంఘటన జగపతికి నచ్చలేదు. అది అతనెవ్వరితోను అన్లేదు. కాని మళ్లీ అటువంటి సంఘటనలు పీడకలల్లా తిరిగి రాకుండా కొన్ని కట్టుదిట్టాలతను చేశేడు. పార్వతిని భక్తి మార్గంలో పెట్టేసేడు. ఆనందరావుని కిండర్ గార్డెన్ స్కూల్లో పెట్టేసేడు. అందరాసిన భగవద్గీత వ్యాఖ్యాలూ పార్వతికి కొన్నాడు. అన్నిరకాల బొమ్మల పుస్తకాలూ ఆనందరావుకి కొన్నాడు.

కిండర్‌గార్డెన్ స్కూలు తరవాత కాన్వెంటులో చదివేడానంద రావు. కాన్వెంటొదిలేసరికి ఆనందరావు చేతికి సిగరెట్టొచ్చింది. నోటికి బూతుల్తోసహా ఇంగ్లీషు క్షుణ్ణంగా వచ్చింది. తన హక్కులకోసం పోరాడ్డం కూడా వచ్చింది. ఆనందరావు "లిటిల్ జంటిల్మన్" అవుతున్నందుకు జగపతి ఆనందించేడు.

* * *

పరీక్షలయ్యాక ఆనందరావు తన స్నేహితుడు రాజాతోసహా తనింటికొచ్చేడు. రాజతని క్లాస్‌మేటూ, రూమ్మేటూ కూడా. అతనికి ముప్ఫై ఎకరాల భూముంది. యశోదనబడే మంచి తల్లుంది. మంచివాళ్లుగాని, చెడ్డవాళ్లుగాని, అన్నదమ్ములూ, అక్కచెల్లెళ్లూ లేరు. అతన్నాన్న పోయి ఎన్నాళ్లో ఐంది. అతన్ది ఒక పట్నానికి దగ్గరున్న ఒక పల్లె.

వారంరోజులున్నాక ఆనందరావుని తనూ రాహ్వానించేడు రాజా. యశోద మళ్లీ పెళ్లి చేసుకునే వుద్దేశంలో లేదనీ, పెళ్లీడు ఆడపిల్లలెవరూ వాళ్లింట్లోలేరని యుక్తిగా తెలుసుకొని మరీ సమ్మతించాడు జగపతి ఆనందరావు వెళ్లడానికి.

రాజాగారూరొచ్చేక తను ప్రపంచంలో చూడవలసింది చాలా వుందనిపించిందానందరావుకి. అలిసిపోయిన మనసుకి చల్లగాలిలా కన్పించిందాపల్లె. కొత్తకోడళ్లలా ఉత్సాహంగా గంతులువేసే బిగువురవికెల ఆడకూలీలతనికి సంతోషం కలిగించేరు. అస్తమిస్తున్న చంద్రుడికన్పించకుండా, పూలతోటనడుంచుట్టూ చెయ్యిచేర్చి, నిద్రపోతున్న ప్రియురాల్లావున్న ఏరు అతని పల్చని ఎముకల్లో కోరిక రేకెత్తించింది. తలంటుపోసుకున్న శ్రావణ మాసం నోముల పెళ్లికూతుళ్లలా వున్న కొబ్బరిచెట్లు అతనిలో కళాతృష్ణ పెంచాయి.

ఏతాంతొక్కుతున్నవాయుడి తడిసినవర్ల శరీరంలోసూర్యుణ్ణి చూసినప్పుడూ, ఏతాంకింద, చీర మోకాళ్లమీదకెగ్గట్టి కుడిచేత్తో గూనవేస్తున్న పిల్ల ఎడంచేత్తో తుడుచుకుంటున్న నుదుటి నీటి ముత్యాలు చూసినప్పుడల్లా అతనికి చిత్రకారుడ నవాలనిపించింది.

*　　　　*　　　　*

రాజింటినుండి కాలవొడ్డునే నడుస్తే నాలుగు ఫర్లాంగుల్లో పల్లె తగుల్తుంది. పల్లెనిదాటి మరో నాలుగు ఫర్లాంగులు వెళ్తే రాజుగారి తోట వస్తుంది.

ఆ వూరొచ్చిన నాలుగోనాడు సాయంత్రం సినీమాలో హీరోతండ్రిలా ఊలు శాలువా కప్పుకొని, "చలేస్తుంది బాబూ" అంటూ లాన్లో ప్లాస్టిక్ కుర్చీలో కూరున్నాడు రాజా. అతని కెదురుగా యశోదా, పక్కగా ఆనందరావూ రెండు కుర్చీల్లో కూర్చున్నారు.

శీతాకాలం సాయంత్రం ఎండ వెచ్చగా ఊలురగ్గులా వుంది. పక్కనే వున్నాగచెట్టు నుండి రాలేపువ్వులు ఎండలో బంగారు పువ్వుల్లా వున్నాయి. ఎండ ఎర్రరంగులో, పంటబరువుకి వోరగా వాలిన చేలు బంగారం కాసి, దాని బరువుకి ఒరిగిపోయినట్టున్నాయి. ఎక్కణ్ణించో అవుపెయ్యొకటి పరుగెత్తుకొచ్చి మెడగోకమన్నట్టు యశోదదగ్గర కెళ్లి మెడ చాపింది. యశోద దానిమెడ గోకుతూ వుంటే, ఏపాపమూ ఎరగని పసిపిల్ల కళ్లల్లా దానికళ్లు నిండుగా, నిర్మలంగా, అమాయకంగా, నీరూరుతూ మెరిసేయి.

దేవుడు సృష్టించిన యీ ప్రపంచంలో లోటులేనట్టుందంతా. యీలోగా ఎనిమిదేళ్ల పిల్లొకర్తె వచ్చి యశోదపక్కన నిలబడింది. దూరంనుండి చూస్తే తడిసిన కాకిపిల్లలా అసహ్యంగా వుంది. సంవత్సరాలు తపస్సుచేసి పెంచిన బైరాగి జడల్లా ఆ పిల్లజుట్టు ఎక్కడికక్కడ పెనవేసుకు పోయింది. జుట్టు మొహంచుట్టూ కప్పెయ్యడంవల్ల భయంతో కన్నంలోంచి చూస్తున్న ఎలక మొహంలా ఆ పిల్లమొహం బెదురుతున్న కళ్లతో వుంది. ఐనా అర్థంకానాకర్షణతో ఆ పిల్ల పొలంగట్టునపూసి వాడిపోతున్న పిచ్చి పువ్వులా, బాధకలిగించే అందంతో కూడుకొనుంది. ఆమెపక్కనే తేనెరంగు పట్టుచీర కట్టుకొని నిలబడున్న యశోద మొహం, తేనెరంగు గ్లాస్‌ఫ్లవర్‌వేజులో గుచ్చిన వాడబోతున్న గులాబీ పువ్వులా వుంది.

ఆర్రోజులై అన్నం మొహం ఎరగనట్టుందా పిల్ల. "డిస్టింక్ట్లీ ఏన్ ఎడ్వాన్స్‌డ్ కేస్ ఆఫ్ మాల్ న్యూట్రిషన్." (Distinctly an advanced case of mal-nutri tion) అనుకున్నాడానందరావాపిల్లని చూడగానే.

"ఎందుకొచ్చేవ్?" అని యశోదాపిల్లని ప్రశ్నించి, "మా తోటమాలీ కూతురు" అని ఎపాలజటిక్‌గా ఆనందరావ్వేపు తిరిగి అంది.

"మా సెల్లికి జబ్బు చేసేసింది" అని, ఎవరైనా ఏమైనా అడుగుతారేమోనని ఆశించినట్టూరుకుంది ఆ పిల్ల. ఎవరూ ఏమీ అడుగలేదు. అంచేతాపిల్లే అంది "అబ్బాయిగోర్నోపాలి అంప మన్నాది మాయమ్మ" అని.

అబ్బాయిగారి వేపు చూసింది అమ్మ. "నాకొళ్ల బాగాలేదు బాబూ" అన్నాడబ్బాయిగారు, అమెరికాకైనా తనప్పుడు రాలేనన్నట్టు మొహంపెట్టి.

రాజావైపు చూశాడానందరావు. అతను కాళ్లు రెండూ ఎదురుగా టీపాయ్‌మీద పెట్టుకూర్చున్నాడు. అతను టైట్‌గా వున్న తెల్ల టెర్లిన్ పేంటు, షర్టులో, కాస్త పెద్దసైజు పార తొడుక్కున్న నాగుపాములా వున్నాడు. అతని కాళ్లకున్న ఎంబాసిడర్ జోడు అడుగు, తెరచిన మొసలినోర్లా వుంది.

"నే వెళ్తా" అన్నాడానందరావు.

"మవ్వా?" తల్లీ, పిల్లడూ ఒక్కసారాశ్చర్యపోయేరు.

"ఏం?" అన్నాడానందరావు రాజావైపు తిరిగి. "ఏమో!" చెప్పలేదు రాజా.

" బేగిరా బాబూ!" తొందరచేసింది పిల్ల.

"మీచెల్లె కేమిటి జబ్బు?" అనడిగేడానందరావు.

"వారం రోజులై ఒకటే యిరేసినాలు. అశారిగోరు మందియ్యడం మానీసినారిపొద్దు" అందా పిల్ల.

తనకు తోచిన మందులు జేబులో వేసుకొని బైల్దేరేడానందరావు.తోవలో నడుస్తున్నంతసేపూ ఎంతో ఆత్రుతపడ్డాడు. ఇది తన ఫస్ట్‌కేస్. యిది ఫెయిలవడానికి వీల్లేదు.

సూర్యాస్తమయమయ్యే సమయానికి పాములేరిన పులి గుహలావున్న తోట చేరారు వాళ్లిద్దరూ. రకరకాల శృతుల్లో ఏడుస్తున్న పురుగుల్తో ఆ తోట చూడ్డానికి భయంకరంగా వుంటుంది. అది పట్టపగలే చావులా చల్లగా, చీకటిలా నల్లగా వుంటుంది. ఆ తోటలో దట్టంగా పెరిగిన చెట్లన్నీ చేతుల్లావున్న తమ కొమ్మలడ్డంగా చాపి ఎండనంతా ఆపేస్తున్నట్టున్నాయి. చెట్లకి దొరక్కుండా కిందకు జారిన ఎండ, అక్కడా అక్కడా పచ్చగా మచ్చల్లా పడటంవల్ల, ముడుచుకు పడుకున్న మచ్చల పాములా వుంటుందాతోట పగటిపూట. ఇసక రేణువైనా కన్పించకుండా, పచ్చని పిచ్చిమొక్కలు పెరగడంవల్ల, నాచుతో కుళ్లిపోతున్న మొసళ్ల చెరువులా వుంటుందితర సమయాల్లో. ఆ తోటలో ఒకవార మునసిమఱ్ఱిచెట్టుంది. దాని మాను వానకోసేసిన పాడు కోట బురుజులా వుంది.నేలాడుతున్న దాని వూడలు రాక్షసులారేసిన చింకిగుడ్డల్లా వున్నాయి. ఆ మఱ్ఱిపక్కనే విరిగిన అగ్గిపుల్లల్తో చేసినట్టున్న ఒక పూరిగుడిసెుంది. దాన్ని ఎన్ని సార్లు చూసినా, ఎంతసేపు చూసినా, పుస్తె అమ్ముకున్న పునిస్త్రీ మెడలో పసుపుకొమ్ముని చూసినట్టు బాధగానే వుంటుంది.

ఎంతవంగినా, ఆ గుడిసెలోకి వెళ్లినప్పుడానందరావు తలకి చిన్న దెబ్బ తగిలింది. విరిగిన తడకలోంచే, విరిగిన తాటాకు

లోటే చేసినట్టున్న ఆ గుడిసెలో కెళ్లగానే, తనేదో మోసంచేసినట్టు ఫీలయ్యే డానందరావు. ఇంత దరిద్రం, ఇంత మంచిగా కనిపించే తన ప్రపంచంలోనే వుంటుందని అతనూహించలేకపోయేడు. చచ్చిన పాముల్లా, ఒక తడికకి రెండు ఏరంగువో తెలీని చింకిగుడ్డలు వేలాడుతున్నాయి. అస్తికలేరిన్నాడు కడిగేసిన శ్మశానంలాంటి కడిగిన పొయ్యి పక్కని రెండు బోర్లించిన కుండలుమాత్రం ఒకవార వున్నాయి. ఆ ఒంటిగదిలో మూలనున్న కిరసనాయిలు బుడ్డి నీరసపుకాంతి ఎర్రచీకటిలా వుంది. దీపం గాలికి కదిలినపుడల్లా చీకటి చలికి వణికినట్టుంటుంది.

ఒకమూల తాళ్లుతెగిన నులక కుక్కిమంచంలో విరిగిన బొమ్మలాంటి ఒక ఆరేళ్లపిల్ల పడుకొనుంది. ఆరేళ్లు కేవలం వాయుభక్షణం మాత్రం చేసినట్టుంది. ఏ క్షణాన్న తోలు చీల్చుకొని ఎముకలు బైటకొచ్చేస్తాయోనన్నట్లు ప్రతిజాయింటు దగ్గరా ఎముకలు సూదిగా కన్పిస్తున్నాయి. చేపల్లాంటి ఆ పిల్లకళ్లు తెరచివుండటంవల్ల చచ్చితేలిన ఎర్రచేపల్లా వున్నాయి, కిరసనాయిలు బుడ్డి ఎర్రకాంతిలో. పిల్ల కనుముక్కూ తీరుగా వున్నా, ఆ పరిసరాల్లో పాడుగోడమీద పుట్టిన పువ్వులమొక్కలా చూడ్డానికి బాధగావుంది. ముష్టి దానిముక్కున ముత్యపు ముక్కుపుడకలా పరిసరాలకు సరిపడకుండా, మంచం పక్కనే తెల్లగా తోమిన ఇత్తడి బిందొకటి వుంది. ఆ బిందె ఆ పిల్లతల్లి తెచ్చుకున్న అరణమేమోనన్న ఆలోచనరాగానే ఆనందరావుకి గుండె ఒక్కసారి ఆగినట్టైంది. ఆ బిందిపట్టుకొని కాపురానికొచ్చినప్పుడామెకున్న ఆశలు.......

నశించిపోతున్నాశలా మంచం వారనే ఆ పిల్ల తల్లి నిల్చునుంది. ఆమె కెన్నేళ్లుంటాయి? ఎన్నున్నా మూరేళ్లూ నిండిపోయినట్టుంది.

ఆలస్యం చెయ్యకుండా తననితాను పరిచయం చేసుకొని వెంటనే పరీక్ష ప్రారంభించే డానందరావు. పేషంటు వళ్లు బ్రతికుండగానే కాలిపోతున్నట్టు అతివేడిగా వుంది. పరీక్ష చేస్తున్నప్పుడు బలవంతంగా పక్కకి ఒత్తిగించినప్పుడాపిల్ల, పామునోట పడ్డ కప్పపిల్ల చివరి మూలుగులా మూలిగింది.

తన పరీక్షవల్లా, తల్లిచెప్పిన దానివల్లా, పిల్లకి నెల్లాళ్లై టైఫాయిడనీ, వారంరోజులై డయేరియా కాంప్లికేషననీ గ్రహించేడానందరావు. అదివరకు ఆ పిల్లకి ఆయుర్వేదం చేసినాచారి, ఆ పిల్లకి ఐదురోజులై ఎటువంటి ఆహారం పెట్టనివ్వలేదుట.

పిల్ల జబ్బువల్ల కాకపోయినా, ఆకలికి చచ్చిపోయేట్టుంది. ఆ అమ్మాయికి వెంటనే పుష్టికరమైన ఆహారం యివ్వాలి.

"హార్లిక్సుగానీ,హోవల్టీనుగానీ, గ్లూకోజుగానీవున్నాయా?" అని ఆ పిల్లతల్లి నడగడానికి నోరాలేదానందరావుకి. ఏమనాలో తెలీక "పిల్ల తండ్రేడీ?" అన్నాడు.

"జైల్లో బడేసినారు" అందామె.

"జైల్లోనా?" ఆశ్చర్య పడ్డాడానందరావు.

కథ మామూలే. ఆ పిల్లతండ్రి ఐదు రోజులక్రిందట రిక్షా తొక్కడానికి పట్నం పోయేట్ట. రాత్రీపగులూ తొక్కి మూడ్రోజుల్లో పిల్ల మందుకి డబ్బు పట్టుకొస్తానని వెళ్లేట్ట. ఒక రాత్రీ, ఒక పగలూ తొక్కేక, మరితొక్కలేక పాతఅలవాటు ప్రకారం సారా తాగేట్ట. తాగి పట్టుబడితే కేసుపెట్టేరట.

"జరీమానా కట్టలేకపోతే జైలుక్కేసినారు, రెండోరాలు" ముగించిందామె.

"పిల్లకేదేనా అర్జెంటుగా తిండానికివ్వాలి. ఏమైనా వుందా?" అపరాధం చేసినవాడిలా అడిగాడు.

"బిందెలో నీలూ, బొందిలో పేనాలుతప్ప నాకాడేట్నవు" అంటూ, బిందెలో నీళ్లున్నాయన్న తన మాట నమ్మనన్నట్టు, బిందెమూతతీసి గ్లాసుతో నీళ్లు ముంచి తీసిందామె. కన్నీళ్లలా స్వచ్ఛంగావున్నాయి బిందెలో నీళ్లు. కాని కొంచెమే వున్నాయి. వీళ్లక్కడుపునిండా కన్నీళ్లుకూడా వుండవా అన్పించిందానందరావుకి ఆమె ఏడవక పోవడం చూసి.

"యింకేమీలేదా?" అర్థంలేని ప్రశ్నేసాడు.

"కొంపలో గిద్దెడు గింజలుంటే నిన్ను పంపుకుతిన్నంతొట్టు" అంటూ ప్రారంభించిందామె తన కథ. జబ్బుపిల్లని వొదిలేసి తను కూలికి పోలేదట. మొగుడు చూస్తే జైల్లో కూర్చున్నాట్ట. వాళ్లకి రెక్కాడినా, పూర్తిగా డొక్కాడదట. ఐదురోజులై ఆ జబ్బుపిల్లా,ఆ పిల్లతల్లీ ఏమీ తిన్లేదుట. "ఆఖరికి యీ గుంటైనా మూడ్రోజులై మెతుకు ముడితే యీ గంగమ్మ తల్లి మీదొట్టు. తల్లీ, పిల్లలూ నాసినమై పోతామన్నమాట" అంటూ ముగించి గట్టిగా ఏడుపుకి తగులుకుంది.

"దేశంలో యింత దరిద్రమా?" అని బాధపడ్డా డానందరావు. తను నమ్మిన దేవుడు తనని మోసంచేసినట్టూ, తను పెంచిన పావురం పెనుపక్షై గోళ్లతో తనపీక పట్టుకున్నట్లు ఫీలయ్యేడు.

"సర్లే. యింటికెళ్లి మందులూ, పాలూ పట్టుకొస్తా. వుండు" అని ఆమెతో అని పెద్దపిల్లని తీసుకొని బయల్దేరేడు.

యీ కేసు ఫెయిలవడానికి వీల్లేదు. యిది తన మొదటి కేసు. తను ఎన్నాళ్లనుండో కలలు కంటున్న ఫస్ట్ కేసు. ప్రతి డాక్టరుకి మొదటికేసు తొలివలపు లాటిది. డాక్టరు సున్నిత హృదయుడైతే, అతని మనః ప్రవృత్తినే మార్చెయ్యవొచ్చు ఆ కేసు. యీ పిల్ల మందులేక చస్తే తనకీ, తన వృత్తికీ మాత్రమే అవమానం. కాని తిండిలేక చస్తే దేశానికి అప్రతిష్ఠ, మానవత్వానికే కళంకం. మనిషి రాక్షసుడన్న సత్యానికి ఋజువు. తను చెయ్యని పాపమేదో తనని వెంబడిస్తున్నట్టు, తను చెయ్యని తప్పు తనని వెక్కిరిస్తున్నట్టు ఫీలయ్యే డానందరావు.

ఈ పిల్లలాంటి వాళ్లెంతమందో...? పూర్తిగా విడివడని ఆలోచన మనసుని కోసినట్టైంది.

తోటబైటకొచ్చేసరికి అప్పుడే సూర్యాస్తమయం అవుతోంది.

తలదించి, తోకపైకెత్తి, బుసకొడుతూ పరిగెత్తే యముని ఎనుబోతు తన యినపడెక్కలతో లేపిన, యుద్ధ రంగంలో రక్తంతో తడిసి ఎండి ఎర్రబారిన ధూళి పడమటాకాశంలో రేగినట్టుంది.

ఆ ఎర్ర బేక్‌గ్రౌండులో చావు చాపిన ఎముకల చెయ్యిలా వుంది వో మోడు బారిన చెట్టు.

రసినిండిన కురుపుల్లా వున్నాయి పల్లెలో మురికి గుంటలు.

పసిపాప సమాధిమీద లేచిన లేతగడ్డిలా జోడుకింద గడ్డి అతిమెత్తగా తగుల్తోంది.

* * *

జోరుగా ఇల్లు చేరేడానందరావు. హాల్లో బ్లూలైటు వేసుకుని రాజా, యశోదా కుర్చీల్లో కూర్చున్నారు. దూరం నుండి చూస్తే ఆ హాలు నీలినీళ్లతో నిండిన ఎక్వేరియం లాగా, అందులోవున్న యశోదా, రాజా అడుగుమున్న ఎర్రచేపల్లాగా వున్నారు.

హాల్లో కొచ్చేడానందరావు. మున్నిదివరకెప్పుడో విసిరి పారేసిన ఎంగిలి మెతుకులు తిన్న విశ్వాసానికి నీ వెనకాలే నీ మహల్లో కొచ్చేసిన వూరకుక్కలా, ఆనందరావు వెనకాలే ఆ పిల్లకూడా హాల్లో కొచ్చేసింది.

హాల్లో కొస్తూనే "అర్జంటుగా హార్లిక్స్ పెట్టించండి, ఆకలికి చచ్చి పోయేట్టుందా పిల్ల" అన్నాడానందరావు.

"ఆకలికా?" అని ఆశ్చర్యపోయి, యశోద హార్లిక్స్‌పెట్టి ఫ్లాస్కులో పోసి, మూణ్ణిముషాల్లో వచ్చేసింది. కాని ఆ మూణ్ణిముషాల్లోనూ రాజా పారేసిన మందుల బీరువా తాళాలు దొరకలేదు. మరో రెణ్ణిముషాల్లో కూడా దొరకలేదు. ఆ పిల్ల బతికుండగా దొరకవేమోనని భయపడి, ఆనందరావు ఫ్లాస్కు ఆ పిల్ల చేతికిచ్చి, "నువ్వర్జంటుగా పరుగెత్తికెళ్లి మీ చెల్లికియ్యి. ఆలస్యం చేస్తే చచ్చిపోతుంది. నువ్వు పరిగెత్తు" అని ఆ పిల్లని పంపించేసి, మళ్లీ తాళాలు వేటలో పడిపోయేడు. తాళాలు దొరికేసరికి సరిగ్గా పదిహేన్నిముషాలు పట్టింది. తనక్కావలసిన మందులు తీసుకుని, సిరెంజి బోయిలు చేసేసరికి మరో ఐదు నిముషాలు గడిచిపోయేయి. పక్కకళ్లం పాకలో వున్న పాలికాపుని పిల్చి సాయ మిస్తానని యశోదంటున్నా లక్ష్యపెట్టకుండా పరుగెత్తాడానందరావు, ఆలస్యమై పోతుందేమోనని.

తోవలో గజాలు గొలుసుల్లాగా, విఘడియలు ఘడియల్లాగా కనిపించేయతనికి.

* * *

అతను తోట చేరగానే, ఆ సమయంలో మనిషలికిడి అలవాట్లేని పక్షులు కలకల అరిచేయి. గుడిసెకు దూరంగా వుండగానే, తను వెళ్లడం అనవసరమనిపించిందతనికి. పిల్లని బైటపడేశారు. ఆ పిల్లతలదగ్గర హరికెన్ లాంతరెవరో పెట్టేరు. ఆ పిల్లచుట్టూ పదిమంది దుప్పట్లు కప్పుకొని కూర్చున్నారు. వాళ్ల తలలు మాత్రం బైటకుండడం వల్ల, వాళ్ల దిక్కుమాలిన శవం చుట్టూచేరిన రాబందుల్లా వున్నారు. కొనాశతో నడచివెళ్లి వాళ్ల పక్క నిలబడ్డాడానందరావు.

"పిల్ల పోవాది" అన్నారెవరో. పిల్ల మొహంమీదున్న దుప్పటి ఎవరో ముసిల్ది తొలగించింది. పిల్లమొహం చుట్టూ దట్టంగా లాంతరు వెల్తురు పడ్డంవల్ల ఆహూతై పోయిన సెయింటు బొమ్మలావుందామె. కళ్లమాత్రం దేనికోసమో ఎదురు చూస్తున్నట్టున్నాయి. తర్వాత కళ్లు మూసేసి దుప్పటి కప్పింది ముసల్ది.

సర్వం పోగొట్టుకున్న దాన్లా, ముణుకుంమీద తలపెట్టుకుని కూర్చుందాపిల్లతల్లి. ఆనందరావు వెళ్లిపోబోతూ వుంటే ఆమె తలెత్తి చూసిందతనివైపు. ఆమె మొహమంతా కళ్లే ఆక్రమించుకున్నట్టు వున్నాయి. ఒక కంట్లో నీటి బొట్టూరి, రెప్ప మీద నిలిచి, లాంతరు ఎర్రకాంతిలో కెంపులా మెరిసి, పైట తొంగిన ఆమె ఎండుగుండె మీద పడి బద్దలైంది.

* * *

తోట వదిలొచ్చేసినప్పుడు తనలోని ముఖ్యమైన భాగాన్ని దేన్నో వెనక మరచిపోయినట్టు అనిపించిందానందరావుకి. కాళ్లు మొయ్యలేనంత బరువెక్కి పోయిందతని మనసు.

తోట బైట కొచ్చేసాడతను.

విరిగిపోయిన పాలల్లావున్నాయి గుడ్డి చంద్రుని చుట్టూ తెల్ల మేఘాలు.

ఎత్తైన చెట్లతో ఆ తోట పొగమంచులో పాడుపడ్డ కోటలా వుంది.

పల్లెలో గుడిసెలు కాలి ఆరిపోతున్నట్టు, ప్రతియింటి మీద వంటపొగ, మంచుబరువుకి నిలిచి పోయింది.

పల్లెలో మనుషులు పొగమంచులో ఆవిరై పోతున్న దయ్యాల్లా వున్నారు.

చితికిపోయినాలోచనల్తో యిల్లు చేరాడానందరావు. కాంపౌండు గోడ పట్టుమని పదిగజాలైనా లేదు. అప్పుడతనికి వినిపించిన భయంకర శబ్దానికి, కాళ్లు సీలలువేసి భూమికి బిగించేసినట్టు నిలబడి పోయాడు. పదుతలల్తో ఆదిశేషువే బుసకొట్టినట్లైంది. శబ్దం వచ్చినవేపు టార్చి వేశాడు. కళ్ల పడ్డ దృశ్యం గుండెను కంపించి వేసింది.

ఇందాక ఫ్లాస్కుపట్టుకెళ్లిన పిల్ల గోడకు గజందూరంలో గోడవేపు మొహంపెట్టి పడుకొనుంది. బతికుండగానే కప్ప

న్నట్టు, ఎత్తుగా పెరిగిన గడ్డి, ఆ పిల్ల ఒళ్ళు సగం కప్పేసింది. ఆ పిల్ల వీపువెనక కసిగా పడగవిప్పి ఒక నల్లతాచు నిలబడి ఉంది. గడ్డిలో దానివళ్ళు కూడా కప్పబడి పోవడంవల్ల, భూమే పామై ఆ పిల్లని కరవబోతుందా అన్నట్టుంది. ఆ పాము పొలుసులమధ్య సగుళ్లలో విషం పూరుతున్నట్టు మెరుస్తున్నది దాని శరీరం. మనిషి మనసులోని అంధకారంలా అతినల్లగా వుంది. ఘనీభవించిన గరళపు చుక్కల్లా మెరుస్తున్నాయి దానికళ్ళు. మనిషిలోని స్వార్థంలా ఎత్తుగా లేచింది దాని పడగ.

ఈలోగా అమాయకంగా పామువైపు ఒత్తిగిలిందాపిల్ల. మలో పామును చూసినట్టైంది ఆనందరావుకి, ఆ పిల్ల వెనకాల రాతిపలకమీద పడుకోబెట్టిన ఖాళీఫ్లాస్కుని చూసినప్పుడు. ఫ్లాస్కు మూత తీసేసివుంది.

ఆకాశంలో కారుదున్నలు పరిగెడుతున్నట్టూ, తన కాలి కింద సగంపడిన పాపపాము వెక్కివెక్కి ఏడుస్తున్నట్టూ అనిపించిందానందరావుకి.

* * *

అమెరికా వెళ్లి పై చదువుల్చదివి, తిరిగొచ్చి, మందుల కంపెనీపెట్టి, తనకక్కర్లేని లక్షలార్జించడమా?

లే క

మురికిపేటలో ప్రాక్టీసు పెట్టి, అక్షలుగావున్న ఆ పిల్లలాంటి పేదలకు సేవచెయ్యడమా?

ఆ పే

ఆనందరావు సమస్య ఆర్నెల్లలో అతనమెరికా వెళ్ళిపోవడం మూలంగా పరిష్కారమై పోయింది.

అల్లాడ వేమ భూపవరము - పినపళ్ల తామ్రశాసనము

శ్రీ ముసునూరి సాంబశివరామమూర్తి

ఈ తామ్రశాసనము తూర్పు గోదావరిజిల్లా, రామచంద్రపురము తాలూకా, "పినపళ్ల" గ్రామమందు జీర్ణ రామాలయమును పునరుద్ధరించుటకై స్థల పరిశోధన జేయుచుండగా నిలువు లోతున మట్టిలో ఆ యూరి గ్రామపెద్దలకు 1965 మే నెలలో దొరికినది. ఆ విషయమును మిత్రులవలన విని ప్రయత్నింపగా ఆ యూరి పంచాయతీబోర్డు ప్రెసిడెంటు గారైన శ్రీ సంగితపు వెంకటరెడ్డిగారున్ను, వారి మిత్రులు శ్రీ గోవిందుగారున్ను నా కుపరిచితులయ్యును నన్నాదరించి 1966 జులై 11 తేదీన పరిశీలించి ప్రచురించవలసినదిగా ఈ శాసనము నాకు సంతోషాతిశయమున వశపరచియున్నారు. అందులకా మిత్రద్వయమునకును, ఆ యూరి పెద్దలకున్ను నా అభివందనములు. ఈ శాసనపు రేకులు నావద్దనే భద్రపరుపబడియున్నవి.

శాసన స్వరూపము

ఇది అయిదు రేకుల తామ్రశాసనము. సంపూర్ణముగా నున్నది. ప్రతి రేకును 25 × 13 సె. మీ. కొలత గలిగి ఎడమనుండి 2⅛—4⅛=2 సె. మీ. రంధ్రము కలిగియున్నది. అందుండి 1½ సె. మీ. ఉరవగల రాగి కడియము 12 సె. మీ. వర్తులము కలిగియుండి ఆ అయిదు రేకులను (ఒక తాటాకు పొత్తమువలె) బంధించియున్నది. అందువలన ఆ రేకుల పుటలను పాఠకులు సులువుగ త్రిప్పుచు జదువుకొన నవకాశము కలుగుచున్నది. ఆ రాగి కడియముపై 6 × 4 సె. మీ. ఉరవగలిగి తలపైకెత్తి పరుండి గమనించుచున్న నంది విగ్రహము (శివాలయమందలి నందీశ్వరుని భాతి) సర్వాంగసుందరమును, సర్వాభరణ సంశోభితమునై, నిత్య సత్య పవిత్రతను జాటుచు జూడ తనివిదీరకున్నది. అదియే ఆనాటి రాజముద్రిక. అయితే ఆ కడియము ఎప్పుడు, ఎవరివలన, ఎందుకు, ఎట్లు ఛేదింపబడినదో ఎవ్వరికిని తెలియరానిదై యున్నది. ఆ కడియపు సందునుండి ప్రతి రేకును స్వేచ్ఛానుసారముగ బయట తీసికొనుటకును, వాటిని తిరిగి ఆ కడియమున చేర్చుటకు వీలుగానున్నది. ఈ శాసనపు రేకులు 2,200 గ్రా., కడియము (రాజముద్రికతో) 500 గ్రా. మొత్తము 2,700 గ్రా. బరువు కలిగియున్నది.

శాసనము సంపూర్ణముగా నున్నది. శాసనపు రేకులుగాని అందలి అక్షరపంక్తిగాని, కడియము రాజముద్రికలుగాని ఏ భాగమందును ఏమాత్రము శిథిలము కాలేదు. ప్రతి రేకునకును చుట్టును కొలది గోడుగా జవ యున్నది కావున శాసనాక్షరములు భద్రముగా నున్నవి. అయితే ప్రతి రేకునకు చుట్టునున్న ఆ జవ సమసులేక (గట్టి దెబ్బలుతిని యుండుటచే గాబోలు) గంట్లు పడియున్నది. అంతియగాక కొన్నిచోట్ల లోపలివరకు (బీటలు), పగుళ్లు వారినది. అచ్చటచ్చట కొన్ని అక్షరములును దెబ్బలు తిని కానరాక గుర్తింప గష్టతరమౌచున్నవి. ఈ శాసనము నాకు జేరుటకుముందే యొకరివలన పరిశుభ్రము గావింపబడినది. వారు చాల జాగ్రత్తగానే శుభ్రపరచిరి. వారి దోషమావంతయు లేదు. అయినను ఆ శాసనపు రేకుల నంటియున్న తెల్లసున్నము, సన్న యిసుక, సిమ్మెంటు పాళ్లమాత్రము విడివడియుండలేదు. అందువలన కడకు జాగ్రత్తగా నేతి పిడకల మధ్యను కాల్చి, సాంగీతమైన వెనుక (యినుప బ్రష్) పరాకట్టుచే తోమి పరిశుభ్రము చేయవలసి వచ్చినది. అట్లు కడియము తెగియుండుట, రేకుల పైనను లోపలను సున్నము, సన్నయిసుక, సిమ్మెంటు కూరబడియుండుట జూడ చాల ఆశ్చర్యజనకము. బాగుగా నాలోచింప పూర్వ మెుకానొకప్పుడు ఈ శాసన మెవ్వరిచేతనో బడి తిరిగి భయలోభాదుల కాకరమై భూమియందు పూడ్చబడెనని తోచును.

శాసన లిపి

ఈ శాసనమునగల అయిదు రేకులలోను మొదటి రేకు మొదటిపుట నేమియు (లిపి) వ్రాయబడియుండలేదు. మిగతా రేకులపుటలందీ రీతిని శాసనలిపి గలదు. 1 రే. 2పు. 13 పం, 2—1 మొదలు 4—1 వరకును గల 5 పుటలకు ఒక్కొక్క పుటకు 14 పంక్తులు వంతున 5 × 14=70 పం. 4—2=13 పం. 5—1=13 పం. 5—2=3 పంక్తులను కలిపి మొత్తము 13+70+13+13+3=112 పంక్తులు గలవు. అనగా అయిదవ రేకు రెండవపుటయందు (ఆఖరు పుట) గూడ 3 పంక్తులు వ్రాయబడియున్నవి. శాసన

మంతయు సంపూర్ణముగా సంస్కృతమే. సరిహద్దులుగాక మిగిలినదంతయు శ్లోకములే (నిర్గద్యము). లిపి మాత్రము 14 శతాబ్దమునందలి ప్రాచీన తెలుగు (హళ—కన్నడ) లిపియై యున్నది. అక్షరములు గుండ్రకత్వ సమానమైన యునికి కలిగి సమ(తల) రేఖపై నిలిచియున్నట్లుండి చూడ ముచ్చట గొలుపుచున్నవి. అక్షర లిపి ప్రస్తుత లిపిని చాలవరకు బోలి యున్నను చదువునప్పుడు చాల అక్షరములు ఎక్కువగ భేదించి యున్నవి. వ్రాయుటలోగల (అక్షర) దోషములు 14 వరకును శాసన ప్రతిబింబముల క్రింద సవరణలందు జూపబడినవి.

శా స న భా ష

శాసనమంతయు సంపూర్ణముగా సంస్కృతభాష. ఫలశ్రుతిలోని 53, 62 ను, ఆశీర్వాచకమైన 65 ను, ఆజ్ఞప్తి హస్తముద్రయైన 66 తప్ప మిగిలినదంతయు (శ్లోకములే) పద్యాత్మకమే. సరిహద్దులందలి గ్రామములు పుంతలు మొదలైన వన్నియు సంస్కృతమునందే వాడబడినవి.

శాసన విషయములు

1—3 దైవప్రార్థన. 4—6 వంశోదితము. 7—17 వంశక్రమము వారి ఔన్నత్యము. 18, 28 అల్లాడవేమ వీరభద్ర సోదరుల గుణగణ వర్ణనము. 28—36 దాన ప్రతిగ్రహీతయైన శ్రీగిరి పితృ, మాతృ వంశవర్ణన, వారి వీరశైవ విధానము, మహిమ. 37 (స్వామిద్రోహ మిథ్యాపవాదనివృత్తికరమగు) అగ్ని దివ్య పరీక్ష. 38—43 (ప్రతిగ్రహీత) శ్రీగిరి గుణవర్ణన, 44—45 దానకాలము. 46—52 దానస్థలము సరిహద్దులు. 53—63 దానపాలన ఫలితము, అపహరణ దోషము. 64 శాసన కృతికర్త. 65 ఆశీస్సు 66, హస్తముద్ర.

శాసనానువాదము

సముద్రమును చిన్న మడుగుగాచేసి, విశ్వమును పైకెత్తి విశ్వంభరుడను సార్థక నామముపొందిన వరాహమూర్తి విశ్వమును రక్షించుగాక! భూమియును విశ్వంభరుడగు వరాహమూర్తితో ఉద్వాహము (వివాహము, మోయుట) పొంది విశ్వంభర యను నామధేయము పొందెను. (1) దానముచే (మదజలముచే) సురభియు (గంధముగలవాడును), దానముచే (ఈవిచే) సురభియు (కల్పవృక్షమయినవాడునూ) అగు శంకర కుమారుడగు గజాననుడు మీకు అనుదినము శుభంకరుడగుగాక! (2) గౌరీదేవికి అలంకార సమయములో అద్దమువలెను, రతి సమయమున దీపమువలెను నగుచు, చదలేటి అంచగములు తామరతూడుతుంటయను భ్రమచే చంచువులతో పలుమారు పొడుచుటవలన మెరుగుపెట్టినట్లయి అత్యంత విమలుడయిన శంభు శిరోరత్నమగు బాలచంద్రుడు ప్రకాశించునుగాక! (3) దేవతలకు సృష్టికరమును, ఆద్యమును అగు కమలనాభుని మహస్సు విరాజిల్లుచున్నది. దాని నాభీ కమలమునుండి త్రిలోక నిర్మాణ కర్మదక్షుడును, చిరంతన వాక్కులకు ఘంటాపథమువంటి వాడును, విశ్వస్రష్టలలో ముఖ్యుడునగువాడు ఉద్భవించెను. అతని ముఖ బాహూరు పాదములనుండి క్రమముగా వర్ణములు ఉద్భవించెను. (4) ఆ పురాణ పురుషుని పాద పద్మముల నుండి యుద్భవించిన కులము అల్పాచారము కలిగియున్నను సహజముగా పరిశుద్ధమయినది గనుక, కలియుగమున ఈ కులమునం దుద్భవించిన ప్రభువులు తేజశ్శౌర్యౌదార్య వదాన్యతాది సద్గుణవంతులై పన్నెకెక్కిరి. (5) అనేక శాఖోపశాఖలతో విస్తరించిన వృక్షమునందు మంచి రంగు, రసముగల గుండ్రని మధుర ఫలమువలె నీ కులమున సరసము, రమ్యచరిత్రము, ఉజ్వలమునగు పంటకుల మనునది యేర్పడినది. (6) ఆ పంటకులము నందు విబుధరంజకుడగు దొడ్డయభూపతి సముద్రమునుండి సంతాన వృక్షమువలెను, రత్నాకరమునుండి చంద్రునివలెను ఉద్భవించెను. (7) కోరినదానినే చింతామణి యిచ్చును. తలంచిన దానినే కల్పతరువు కొదువలేక ప్రసాదించును. కామ్యములను పెక్కింటిని కామధేనువు ఇచ్చును. (అయితే) అహేతుకముగానే యన్నింటిని యీ దొడ్డ భూపతి యిచ్చును. (8) త్రిపుర వైరియగు వృషభధ్వజుడగు ఈశ్వరుని భార్యయైన అపర్ణ, సర్వ మంగళయగు గౌరివలెనే దొడ్డభూపతికి చెన్నాంబ భార్య అయ్యెను. ( ) జగముల సృష్టి స్థితి లయకర్మలు నిర్వహించుటకు గుణభేదముతో పరమ పురుషుని మూడు అంశములు మూడు రూపులుగా అవతరించినట్లు, దొడ్డభూపతికి సహజ తేజోవంతులు, తమోగుణాలను అణచినవారు, లోకోపకారనిష్ణులు అయిన ముగ్గురు కుమారులు ఉద్భవించిరి. (10) మొదటివాడు ప్రోలయ. రెండవవాడు కోటయ. మూడవవాడు అల్లాడ భూపతి. (ఈ) ముప్వురును వంశ ప్రతిష్ఠాపకులు. (కేతనమువంటి వారు) (11) ఆ ముప్వురిలోను అల్లాడ భూపతి స్వభావముచేతనే సత్త్వగుణముకలవాడు, పురుషోత్తముడు లక్ష్మీవంతుడు అగుటవలన సాక్షాత్ (శ్రీ) మహా విష్ణువుతో సమానమైనవాడుగా ప్రసిద్ధి గాంచెను. (12) అతనిని కవులు బాణునివంటివాడనియు, స్త్రీలు పంచబాణుడనియు, యుద్ధరంగమున శత్రువులు (మృత్యువనియు) యముడనియు, ఉపాసించువారు మృత్యుంజయుడనియు ప్రస్తుతించిరి. (13) అతడు తన చక్కని రూపముచే జయంతుడనియు, లోక రంజనమున వసంతుడనియు, యుద్ధమున కృతాంతుడుగను, అశ్వారోహణమున రేవంతుడు (ఉత్తమ అశ్వికుడు)గను ఖ్యాతుడయ్యెను. (14) అల్లాడ భూపతి అశ్వికులైన యవనుల జయించి, పూర్వదేశరాజులను అవమానపరచి అధిక ప్రతాపవంతుడై, రక్షణయందు ఓర్పుగలవాడై భూమి నేలెను (15) చోడ వంశోద్భవుడైన భీమలింగరాజుని పుత్రియు, పవిత్రమైన నడవడికగలదియునగు వేమాంబిక సద్గుణ గరిష్ఠుడైన అల్లాడభూపతికి కులపత్ని యయ్యెను. (16) చతుస్సాగరముల వలెను, రూపొందిన చతురుపాయములవలెను, వేమాంబిక యందు అల్లాడభూపతికి నల్వురు పుత్రులు గలిగిరి. (17) వారిలో వేమభూపాలుడు పెద్దవాడు. వీరభద్ర నృపాలుడు రెండవవాడు. వారిర్వురును అశ్వినీ దేవతలవంటివారు. (18) తరుణసరసిజాస్యులగు వారిర్వురు సకల భూపాలశ్రేష్ఠులై సజ్జన శరణ్యులై, దానశౌండులై సూర్యచంద్రులవలెను, రామలక్ష్మణులవలెను శూరులై లోకప్రసిద్ధినందిరి. (19)

పోల్చి సంపూర్ణ పూర్ణచంద్రులైన వారిద్దరును యుద్ధములయందు మహాశూరులుగా కీర్తిగాంచిరి. వారి కీర్తి వెన్నెలవలె సకల దిక్కులను ఒరసిపారుతూ వ్యాపించెను. (20) శ్రీ మార్కండేయస్వామివారికి ప్రియతమమైన గోదావరీ తటమునందున్న చక్కని రాజమహేంద్రవరము వారికి నివాసము. (21 అప్పటి చంద్రకాంతసౌధములందలి వెన్నెలకాంతులు చీకట్లను పోగొట్టుచున్నవి. కృష్ణపక్షమందు ప్రాంతమందలి చీకట్లనుగూడ నిల్వ నివ్వుటలేదు. (22) లోభాకృష్టులైన రాజపుత్రులు కొందరు దేవ బ్రాహ్మణ మాన్యములపై నసంబద్ధముగా కల్పించిన పన్నులన్నిటిని వారిరువురు శ్రీమార్కండేయస్వామి, గౌతమీనది సాక్షిద్వయముగా శాశ్వతముగా తీసివేసిరి. (22) సమస్త గుణములచేతను శ్రీరామచంద్రుని వలెను, రాచకార్యములందు పరాకు(మాంద్యము)లేనివాడై అల్లాడ వేమభూపతి గొప్ప కీర్తిగలవాడయ్యెను. (23) అల్లాడపుత్రుడగు వేమభూపతి అధిక ప్రతాపవంతుడై నిజ భుజబల వీర్యముచే శత్రువుల జయించగా, బ్రాహ్మణులు దేవతలు గూడ (తమ) కోర్కెలు తీరినందున వందన (వన) విహారాభిలాషులవలె సంతోషించిన వారైరి. (24) కాటయవేమ నృపాలునిపుత్రుడైన కాటయుని కుమార్తెయు, మూడు సముద్రములును ఎల్లలుగాగల సమస్త పృథ్వీ సామ్రాజ్యమును శాసించిన హరిహరరాయలకు మనుమరాలును (నప్తృ పౌత్రీ సుతాత్మజా పుత్రస్య పుత్ర్యా వా అపత్యం పౌత్రీ ఇత్యమరః), పవిత్రురాలును, అదృష్టభాగినియునై ఆ తాతగారిపేరితోనే వెలసిన హరిహరాంబ వేమభూపాలుని భార్యలలో ముఖ్యురాలయ్యెను. (25) ఎల్లప్పుడు పరిపూర్ణుడును, కలంకములేనివాడును, దోషరహితుడును, సంతతము పద్మాశాస్యుడును, మిత్రహితుడును, బ్రాహ్మణాశీర్వచనములను పొందువాడునగు అల్లాడ భూపతనయుడైన వేమ పృథ్వీపతిని గాంచిన చంద్రుడు అట్టి సద్గుణవిహీనుడగుటచే నెక్కువగా సిగ్గుపడువాడయ్యెను. (26) నిరుపమాన గుణ నిలయుడగు వేమభూపాలుడు తన రాజ్యమును భాగ్యములకు పుట్టినిల్లుగను, శత్రురాజులకు మృత్యువుగను, పుణ్యముల కాటపట్టుగను, సమస్త దురితములకు వ్యతిరేకిగను, సత్కీర్తికి ఉనికిపట్టుగను చేసి విరాజిల్లుచున్నాడు. (27) వేమభూపాలునకు రాజవేశ్యా భుజంగుడు, వైరికుల పరశురాముడు, జగనొబ్బగండడు అను బిరుదులు గలవు. (28) అల్లాడవేమభూపాలునికి రాజ్యసంరక్షకుడును హారితస గోత్రికుడునైన శ్రీ గిరి అను పేరుగల మంత్రియుండెను. (29) శ్రీ గిరి మంత్రివర్యుడు ఎల్లప్పుడును జాగరూకుడై రాజును ధీరలలితునిగా జేయుచు (క్షయ స్థాన, వృద్ధులు) త్రివర్గములను పోషించుచుండెను (30) అతనికి సమస్త గుణములచే ప్రసిద్ధి నొందిన విశ్వేశ్వరుడు ముత్తాత. మాచయ మంత్రి తాత. మిక్కిలి అదృష్టశాలియైన అయ్యలార్యుడు తండ్రి. (31) నిర్మల మనస్కుడైన విశ్వేశ్వరుడు, శైవలింగార్చనాపరుడైన లింగనార్యుడు, పూతచరితుడైన అనపోతుడు శ్రీమంతుడగు గిరీశుడు అతనికి పిన్నతండ్రులు. (32) కౌండిన్య గోత్రోద్భవుడైన ప్రోలయ (ఈతని) తల్లికి ముత్తాత. పురుషోత్తముడైన పెమ్మన్న తల్లి తాత. (33) ప్రసిద్ధి గాంచిన వల్లభార్యుడు (ఈతని) మాతామహుడు. పవిత్రవంతురాలు. సాధ్వీమతల్లి, అదృష్టవంతురాలునగు లక్ష్మి (ఈతని) తల్లిగారు. (34) ఎఱ్ఱయమంత్రి, మాచిరాజు, పండితుడైన వల్లభుడు, గుణనిధియైన మాధవుడు అను నల్వురు తమ్ములు గలరు. వారు ఆచారవంతులు, విద్యాధికులు, నీతిమంతులు, పురుషార్థములు, చతుస్సాగరములు, చతురుపాయములు రూపుకొన్నట్టివారు. (35) పినతండ్రియైన విశ్వేశ్వరయ్య శంకలేని వీరశైవుడై శ్రీశైలేశునికి తన రెండు కన్నులూడ బెరికి పూజించెను. భక్తుని భక్తికి మెచ్చిన ఆ దైవము ఒక కంటి నిచ్చెను. రెండవకన్ను లేకుండుటచే ఆ కంటిని తిరిగి ఆ శివునకే అర్పించెను. ఆ భక్తుని కీర్తి వ్యాపింపజేయుటకై ఆ రెండు కండ్లను (ఈశ్వరుడే) ప్రసాదించెను. (32) మంత్రిసత్తముడైన శ్రీ గిరి తనపైనను తన వంశమువారిపైనను మోపబడిన (నిష్కారణ) నీలాపనిందా స్వామిద్రోహనేరమును పారద్రోలుటకై శ్రీ మార్కండేయస్వామివారిదగ్గర బ్రాహ్మణులు, రాజులు మొదలైనవారి సమక్షమున అగ్ని దివ్య పరీక్ష (చిటి నురుకుట) నిచ్చి తన్ను తన వారిని పరిశుద్ధులను కావించుకొనెను. (37) ఆ మంత్రివర్యునికి స్వామి కార్య నిర్వహణ, దైవపూజ, పండితపోషణ, గంగోదకస్నానము, నిరతాన్న దానములే గాని వేరుపనులు కానరావు. (38) గుణాకరుడు, ద్విజవరుడునగు శ్రీ గిరి శ్రీ గిరికి (శ్రీశైలమునకు) వెళ్ళగా, ప్రకాశించుచున్న శ్రీ గిరి తటమునందు నివసించు ఈశ్వరుడు ఈయన మనస్సులో నివసించుటకు కాంక్షించును. (39) సజ్జనుల కుపకరించుటయందు గొప్పవాడు, ప్రజ్ఞాపాటవముచే విద్య నేర్చినవాడు, విద్యచేతను, చిత్తశుద్ధిచేతను ఆనందించువాడును, సంతోషాంతరంగుడునైన శ్రీ గిరి జయమును పొందుచున్నాడు. (40) పండితుల కాధారభూతుడును, కులమువారికి నిధియైనవాడును, ఆశ్రయించినవారి కాశ్రితుడును, విద్యకు నిలయుడును, పరిణతినందిన బుద్ధిగలవాడును నీతికి నిలయుడును, దీనులకు శరణ్యుడును, కీర్తికి గనియు, ధర్మమును రాచబాటవంటివాడును అయిన శ్రీ గిరి దీర్ఘాయుష్మంతుడై జయమందెను. (41) నియమముగలవారు ఇతని ఆచారమును, కవులు స్తవమును, స్త్రీలు రూపమును, మంచివారు సౌజన్యమును, స్వజనులు బంధుత్వమును, పెద్దలు బుద్ధిని, శైవులు శంకరపూజను, నేర్పుగలవారు రాజకార్య నిపుణత్వమును, ఆర్తజనులు త్యాగమును, యాచకులు దయను, కృపణులు కృపను పొగడుచున్నారు. (42) వంశానృత్యము, ఆచార పరాయణత, శివార్చనా భక్తి, స్వకార్యదక్షత గలిగినవాడు, ఆశ్రితుడునగు శ్రీ గిరిని గుణజ్ఞుడగు అల్లాడ వేమభూపాలుడు సత్పాత్రమని తలచి (43) శాలివాహన శకము 1346 క్రోధికార్తిక బ 30 సోమవారమున అల్లాడ వేమభూపాలుడు గోదావరీతీరమందున్నట్టి "పినపవల" గ్రామము (44) హారితసగోత్రుడును, విద్వాంసుడునగు శ్రీగిరికి "అల్లాడ వేమభూపవరము" అను పేరుతో ఆచంద్ర

తారార్కముగ సకలైశ్వర్య భోగములతో దానముచేసెను. (45) ఈ గ్రామమునకు సామంత సమ్మతముగా ఎల్లలు వ్రాయబడుచున్నవి. తూర్పున ప్రత్యేకించబడిన "రెడ్లభూమి" అను పేరుగల క్షేత్రము. (46) దక్షిణమున ప్రఖ్యాతికెక్కిన పాడైన యూతపుంత (తాతపూడికి పోవు పుంత). ఆగ్నేయమున మూడాళ్లను కలుపు (త్రోవలోని) పెద్దపుట్ట. (47) దక్షిణమున తియ్యమామిడాల, వంధిపూడిచెరువు (జలాశయము) నుండి చింతలూరును పోవుపుంత. నైరృతిని వేరేడుతో గలిసిన రావిచెట్టుతో గూడిన పుట్టసీమగా పోవు పుంత. (48) పడమట క్రొత్తగా రాజ సమ్మతమైన పాతమాల చెరువుతో గూడిన రావిపుంత. (50) వాయువ్యమున ఈ పుంత నక్కిరి చెట్టుకు దక్షిణముగా పాత పుంతకు ఉత్తరముగా నాగులాపాడికి చేరును. (51) ఉత్తరమున (అవిరమైన) అదే పుంతలో అబ్బరాజచెలువు, ఈశాన్యమున రెడ్లభూమిలోని పడమటి పెద్దపుంత. (52) (దాన) పాలన సుకృతము, అపహరణ దోషము వెల్లడి చేయు నిమిత్తము పురాణ శ్లోకములు కొన్ని వ్రాయబడుచున్నవి. (53) దానమువలన స్వర్గము కలుగుచున్నది (దాని) పాలనవలన మోక్షపదవి కలుగుచున్నది. (కావున) దానమునకంటే, దానమును పాలనము చేయుట శ్రేయస్కరము. (54) చాల మందిచే భూమి ఈయబడినది. అనేకులచే పాలింపబడినది. ఏ యే (పరిస్థితులు) పాత్రతనందునో, ఆ యా ఫలమే కలుగును. (55) శత్రువులైనను చేసిన ధర్మము దీక్షతో పాలింపబడవలసియున్నది. శత్రుత్వముతే శత్రువులైనప్పటికి ధర్మమున కెప్పటికిని శత్రుత్వ ముండదు. (56) తనచే నీయబడినను ఇతరులచే నీయబడినను సరే. ఆక్షేత్రము నెవ డపహరింతురో (వారు) అరువదివేల సంవత్సరములు మలమునందు పురుగులై పుట్టుచున్నారు. (57) వేయి చెరువులు త్రవ్వించినను, అశ్వమేధములు, కోటిగోదానములు గావించినను భూమి నపహరించిన వాడు పరిశుద్ధుడుకాడు. (58) (కేవలము) విషమును విషమని చెప్పరు, బ్రహ్మస్వము (బ్రహ్మార్పణమైనది) విషము వంటిది. విష మొక్కరినే చంపును (గాని) బ్రహ్మస్వము పుత్ర పౌత్రయుక్తమైన వంశమునే చంపివేయును. (59) అందుచే దాత వాక్యము (60) ఈ అల్లాడ వేమభూపతి రాబోవు రాజులను సమస్త విధములచేతను నా ధర్మము మీచే రక్షింపబడు గాకయని వేడుకొనుచున్నారు. (61) శ్రీరామచంద్రునిచే నిట్లు చెప్పబడినది. (62) ఈ ధర్మసేతువు రాజులకు సామాన్యమైనదే. మీ చేతను ప్రతికాలమునందును పాలింపబడతగినది. ఈ విధముగా రాబోవు రాజులనందరను తిరిగి తిరిగి రామచంద్రుడు వేడుకొనుచున్నాడు. (63) కణ్వగోత్రోద్భవుడును లక్ష్మీ వల్లభార్యుల కుమారుడును అగు వల్లభునిచే సద్యకావ్యమైన ఈ శాసనము (కృతి) వ్రాయబడినది. (64) శ్రీ వరాహమూర్తి రక్షింపుగాక. (65) శ్రీ మార్కండేశ్వర వేము హస్తముద్ర. (66).

ఈ శాసనమంతయు మనోహరమైన కావ్యమువలె వర్ణింపబడినది. ఇందలి వివిధ వృత్తములు (ఛందములు) అలంకారములు చాల ప్రౌఢముగనున్నవి. ఇందు 28 అనుష్టుపులు, 8 ఆర్యా వృత్తములు, 3 శిఖరిణీ, 2 వసంత తిలక, 10 శార్దూల విక్రీడిత, 1 మాలినీ, 1 శాలినీ, 6 ఇంద్రవజ్ర, 1 స్రగ్ధర, 2 రథోద్ధత(వరాంతిక) 3 వాతాంగి(ఉ.జా)1 వారాంగి (వ్రై.ఉ.జా.) 1 వ్యత్యస్త ఉపజాతి, వృత్తములు, 3 గద్యలు, 1 హస్తముద్ర—ఈ విధముగా మొత్తము 66 న్ని సమయానుకూలముగా వివిధములైన ఛందములనుండి వివిధ వృత్తములను (13 రకములు) వాడబడి శాసనకృతికి శోభ తెచ్చెను. ఇందొక విశేషము: అనుష్టుపు ఛందమందు విషమ వృత్తముల వాడెను. అవి ఛందమునందలి చతుర్దశ వృత్తములందు గానరావు. మరియొక విశేషము. ఈ శాసన కృతికర్తయైన కాణ్వవల్లభార్యులే దీని కొకదశ పూర్వమే కాటయ వేమారెడ్డి కాలమున (ముమ్మిడివరము) మల్లవరపు శాసనకృతికర్తయైనందున ఈశాసనమునందలి మొదటి శ్లోకమునగల 13 పంక్తులుగల 7శ్లోకములు దానియందు యథాతథముగ నుండియున్నవి. అల్లాడరెడ్డి వంశము చక్కగ నీయబడినది. వారి ధైర్య సాహసాద్యాదికము ఇతర శాసనములందుల్లేఖించినవే.

గమనింప వలసిన విషయము

1. కంటికి గన్పించని దేవుని విషయములను, దైవలీలలను తద్వారా దైవభక్తులను, వారి మహిమలును ఈ నవ నాగరికతా కాలమున సందేహాస్పదములై వర్తిల్లినవి. అయితే ఏ విషయము నైనను వాక్కు వక్కాణించునపుడు అది అట్లు జరుగవలెనని రాజశాసనమున్నది. రాగిపట్టాను వ్రాసియిచ్చినవారా అనునానుడి మాత్రము దేశవ్యాప్తముగా మిగిలియున్నది. అనగా రాజశాసనమును, రాగిపట్టాను పరమ ప్రమాణమని లోక మంగీకరించుచున్నది. అట్టివి (ఆ శాసనములు) రాజాజ్ఞలు. అవి ప్రజామాత్ర ధర్మాలు లేక దానములై యున్నవి. దైవదానములును, భక్తియు ఆశాసనాంతర్గతమై యున్నవి. శాక్తేయమున శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసాదులును, వైష్ణవమున ప్రహ్లాదులును, శైవమున బసవన మల్లికార్జున పండితారాధ్య సోమనాథాదులు పెక్కుర పురాణ, కావ్యాదులందు వారి వారి మహిమలతో గన్పించుచున్నారు. మహాభక్త విజయమున శివ కంచి, విష్ణుకంచి తగవులలో వీర శైవ భక్తుడు శిరచ్ఛేదనము గావించుకొని కంఠినంతను అతిక్రమించి శివపారాయణత్వము గావించునటుల గన్పించుచున్నది. కాని ఆధునికులు కల్పితగాథ యనుచున్నారు. శ్రీ కాళహస్తీశ్వర మాహాత్మ్యమున తిన్నని నయనార్పణ గాథను శంకించుచున్నారు. ఇట్టి సదేశములు గలవుకాని (రాజ) శాసనములందు గానరాక సందేహించుచున్నారు. ఆ కొరతను ఈ రాజ శాసనము తీర్చుచున్నది. ఈ శ్రీగిరి మంత్రి పినతండ్రి విశ్వేశ్వరయ్య నిశ్శంకమైన వీరశైవుడై శ్రీశైల మల్లికార్జునార్చన సమయమున అత్యంత భక్తితో తన నేత్రద్వయకమలముల బూజించెనట. అందులకా స్వామి మెచ్చి యొక్క కంటిని ప్రసాదించెను. అయితే రెండవ కంటి నిమిత్తముగా తిరిగి ఆ కంటిని పెరికి ఆ శివునికే సర్పించెను. శ్రీశైలేశు డా భక్తికి మెచ్చి భక్తుని ప్రఖ్యాతి కెక్కజేయుటకై రెండు కన్నుల ప్రసాదించెను. ఇయ్యది రాజ నిర్మిత

శాసన ప్రకటితమగుటచే నాచంద్రార్కము నిశ్శంక సాక్షి భూతమై యున్నది. ఇంచుమించుగా నా కాలమందు వీరశైవము, శివభక్తుల మాహాత్మ్యము అనేకము అనేక విధముల ప్రఖ్యాత మైనవి యధార్థములని శ్లాఘింపబడుచున్నది. ఈ నే తము ప్రతిపాదించుటలో శ్రీ కాళహస్తీశ్వర మాహాత్మ్యమునందలి తిన్నని లేక కన్నని గాథ లోక విఖ్యాతి గన్నదే. వైష్ణవ ప్రముఖుడగు చక్రపాణి రంగనాథ కవి కృత "వయున" రగడ జరికింప శివదూషణవలన అంధుడై శ్రీరంగనాథునిచే ప్రబోధింపబడి, శ్రీశైల మల్లికార్జున స్తవమువలన నొక్కకంటిని, పాల్కురికి సోమనాథుని ప్రసాదమువలన రెండవకంటిని బొంది వీరశైవుడై ప్రసిద్ధిగాంచినటుల దెలియుచున్నది. అందుచే విఖ్యాతి గాంచిన వీరశైవ గాథలు యధార్థములని యెలుగెత్తి చాటుట కీతామ్ర శాసనమే ప్రత్యక్ష సాక్ష్యము కాగలదు.

2. దివ్యపరీక్షా ఘట్టము:— సీతాదేవి అగ్ని ప్రవేశమును భీముని జలవిపాతనము, ప్రహ్లాదుని విషపానము, సారంగధరుని కరచరణఖండనలు అధునికులు శంకించువారైరి. అట్టివారికిని ఈ తామ్రశాసనమే నిశ్శంకమైన సాక్షీభూతమై నిల్చియున్నది. ఈ దాన ప్రతిగ్రహీతయగు శ్రీగిరి మంత్రిపైనను వానివర్గము వందును రాజద్రోహ నేరము సంభవింపగా ఆ మృషావాదనేరము తొలగించుకొనుటకై అగ్ని దివ్య మాచరించెనట. అయ్యది రాజధానీ నగరమైన రాజమహేంద్రవరమున శ్రీ మార్కండేయ స్వామివారి సమక్షమున ధర్మశాస్త్రవేత్తలైన బ్రాహ్మణవర్గమును పాలకులైన ప్రభువర్గమును స్వామిద్రోహనింద్యులైన తన వర్గమును సాక్షీభూతులుగా నీ శ్రీ గిరి మంత్రి అగ్ని దివ్య మాచరించెను. అగ్నిదివ్యమున చితిని పేర్చి అందు ప్రవేశించి సిగపువ్వైన వాడకుండ వెడలివచ్చుట. ఇందుకు ప్రమాణము ధర్మశాస్త్రములందు వ్యవహారకాండను నేరస్తుల పరీక్షార్థము పంచదివ్యములు విధింపబడినవి. 1 భూ, 2. జల, 3. విష, 4. అగ్ని, 5 కోశ దివ్యములు. ఇవన్నియును హిరణ్యకశిపుడు తనకు శత్రువుడుగా బయలుదేరిన పుత్రుని ప్రహ్లాదునిపై ప్రయోగించినటుల శ్రీ మద్భాగవతమున గానవచ్చును. ఆ పంచ దివ్యములు 14 శతాబ్దమునందు రెడ్డిరాజ్యమందుగూడ అమలు నందున్నట్లు తామ్రశాసనమే రుజువు.

చర్చనీయాంశము

"పుత్రీ కాటయ వేమభూపతనయ శ్రీ కాటయ క్ష్మాపతేః
పౌత్రీ త్ర్యర్ణవశాశితు ర్హరి హరస్యోర్వీశ చూడామణేః।
తన్నామ్నా ప్రథితా చ సా హరిహరాభిఖ్యా మహాభాగినీ
ముఖ్యా దేవ్య భవత్ పవిత్ర చరితా శ్రీ వేమ పృథ్వీపతేః॥"

అని 25 వ శ్లోకమునందుటచే "కాటయవేముని కుమారుడైన కాటయకు పుత్రియు,మూడుసముద్రముల పర్యంతము శాసించిన హరిహరరాయ పృథ్వీశ్వరుని మనుమరాలు(=దౌహిత్రియు "నప్త్రీ పౌత్రీసుతాత్మజా=పుత్రస్య పుత్ర్యావా అపత్యం పౌత్రి" ఇత్యమరః) పవిత్రవంతురాలును, అదృష్టశాలినియునై ఆ తాతగారి పేరుతో వెలసిన హరిహరాంబ వేమ భూపాలుని ముఖ్య భార్య అయ్యెను" అని తెలుపుడు జేయుచున్నది. ఈ విషయమునే అల్లాడరెడ్డి కోరుమిల్లి శాసనములో

పౌత్రీం కాటయ వేమయ క్షితిపతేః
పుత్రీంచ కాట ప్రభోః
దౌహిత్రీం చతురర్ణవీం హరిహర
క్షోణీపతే శ్శాసితుః
తన్నామ్నావిదితాహ్వయాం హ రి హ రాం
బాం చారు మగ్రాహయ
ద్వాణౌ వేమ మహీశ మల్లనృపతి
స్సామ్రాజ్య లక్ష్మ్యాస్పదం॥

అను శ్లోకమును పై విషయమునే సమర్థించుచున్నది. కాటయ వేముని మనుమరాలును, కాటప్రభుని కుమార్తెయును, హరిహరరాయల దౌహిత్రియునగు హరిహరాంబను అల్లాడ వేమ నృపతి పాణి గ్రహణము గావించెను అనియే గదా దాని భావము. అల్లాడ వేమవరపు శాసనమందు గూడ ఈ శ్లోకమే యుట్లే యుల్లేఖింపబడినది. అనగా వేర్వేరుకాలములందు వేర్వేరు శాసన కృతికర్తలచే ఈ హరిహరాంబా వేమనృపాలుర పాణిగ్రహణ సంబంధ మొకే రీతిని వ్రాయబడి హరిహరాంబ కాటయవేముని మనుమరాలును అతని కుమారుడైన కాటప్రభుని కుమార్తె యునియు చాటుచున్నవి. ఈ విషయమునే—

Elliots collections, Page 320 :

The Vemavaram plates of Allaya- vema which will be mentioned in the next peragraph, refer to Kata prabhu who was the son of Katayavema and who married the dghter of Harihara, evidently of the Vizayanagara King Harihara" (Annual report of Ephigraphy; 1906 para 63.)

ఈ విషయమునే ఆంధ్రుల చరిత్రము, మూడవభాగము 175 పుటయందును, అపోత్తమందే 259, 261, 374 పేజీలందును నొక్కి వక్కాణించియున్నారు. అట్టితతే కవితా సమీక్ష — రెడ్డి రాజుల చరిత్రమున (శ్రీనాథ కవితా సమీక్ష ద్వితీయ సంపుటము) 77, 99, 104, 193 పేజీలందు హరి హరాంబ కాటయవేముని పుత్రియని వక్కాణించుచున్నారు. అంతేగాక 102 పేజీలో "కాటయవేమునకు జన్మించిన యేకైకసుతుడు కుమారగిరిరెడ్డి" అని వ్రాసియున్నారు. కాని ఆంధ్రుల చరిత్రము మూడవ భాగమున 257 పేజీలో కాటయ వేమభూపాలునికి, గాటయ, కుమారగిరి యను నిరువురుకొమాళ్ళు గలరనియు. "261 పేలో అల్లాడభూపతిపరిపాలనము ప్రారంభమగునప్పటికి కాటయప్రభువు మరణించె నని యూహింపవలసియుండును...అప్పటికి గాటయ మరణము నొందియుండునని నే నూహించుచున్నాను" అనియు వక్కాణింపబడినది. అయితే తెలుగు విజ్ఞాన సర్వస్వమునందు రెడ,

చరిత్రలో హరిహరాంబ కాటయవేముని కూతురని చెప్పబడినది. ఇట్లు హరిహరాంబ కాటవేముని కుమారుడైన కాటయకు కూతురు, కాటయవేముని కుమారుడైన కాటయకు కూతురు, కాటయవేముని మనుమరాలు అని పై మూడు శాసనము లందును స్పష్టముగా వక్కాణించుచుండగా నీ రెండవ వాదమైన కాటయవేముని కుమార్తె అనుటకు గల కారణ మేమన కవితా సమీక్ష, రెడ్డిరాజుల చరిత్రలో 173, 174 పేజీలలో వేమ వరము శాసనమందలి "పౌత్రీం కాటయవేమ యుక్తి తిపతేః పుత్రీంచ కాట ప్రభో" అను దానిని "పుత్రీం కాటయ వేమక్షితిపతేః పౌత్రీంచ కాట ప్రభో" అని కీ. శే. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు సవరించినటుల వ్రాయుచున్నారు. "ఈ శ్లోకము చెక్కి యున్న రాగిరేకులలో మొదట "పౌత్రీం" రెండవచోట "పుత్రీం" అని యున్నది. ఈ శాసనమును తొలుత జదివిన బార్నెటు దొరగా రటులనే ముద్రించియుండగా కీ. శే. వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు దీనిని సవరించి "పై విధముగ సరిపెట్టియున్నారు. వారు సవరించిన పద్ధతియే సరియైనది" అని వ్రాసి యున్నారు. అందుకుగల కారణమును ఆ వెంటనే ఆ శాసనమందే గల "కాటయ వేమ క్షితిపతి తనయా—మని తల్లివిఖ్యాతామ్) కమలామివ కమలాక్షః, తామువదవహ దల్లభూపవీరేంద్రః॥" అను తరువాతి శ్లోకమునందు "కాటయ వేమక్షితి తనయాం" అని యుండుటచే పై శ్లోకమునందు గూడ మొదటి పదమున "పుత్రీం" అనియే యుండవలయునని నిర్ధారణ యగుచున్నది" అని వ్రాసి యున్నారు. అయితే వేమ, వీరభద్రులను పెండ్లాడిన హరిహరాంబా, అని తల్లులను విడి విడిగా రెండు శ్లోకము లందు వర్ణింపబడిరేగాని ఒకే శ్లోకమునందు వర్ణింపబడలేదు. పోనీ ఆ రెండు శ్లోకములను కుళకముల గావించి ఒకే క్రియా పదముతో బంధించినారేమోయన్నచో మొదటి శ్లోకమున "ఆగ్రాహయత్" అను సంపూర్ణ క్రియాపదముతోను, రెండవ శ్లోకమున "ఉదవహత్" అను సంపూర్ణ క్రియా పదముతోను చెప్పబడియుండెను. అందుచే వేర్వేరు శ్లోకముల నొక బాలను పౌత్రిగాను వేరొకబాలను పుత్రిగాను స్పష్టముగా వ్రాయుట కేల యాక్షేపణీయము సంభవింపగలదు? అట్లుగాక హరిహరాంబ కాటయవేముని కుమార్తెయగుచో అల్లారెడ్డి కోరుమిల్లి శాసనమునందును, అల్లాడ వేమవరశాసనమునందును అతని అల్లాడ భూపవర శాసనమందును, ఈ అల్లాడ భూపవరశాసన మందును గూడ వేర్వేరు కాలములందు వేర్వేరు లేఖాచార్యులచే వ్రాయబడినవగుటచే నీ మూడు శాసనములందును గూడ (అతి ముఖ్యమగు విషయమున) ఒకేచోట నొకే (రకమైన) అక్షరపు తప్పులుండుననుట విశ్వాసార్హము కాదు. ఇక కర్తలందే యా దోషమున్నచో వేర్వేరు కాలముల బాధ్యతా యుతులైన శాసన కృతికర్తలు ప్రముఖమైన విషయముల నజాగ్రత్త (నిర్లక్ష్యము) గ నుండుటగాని ఒకే రకమైన ఒకే అక్షరపు తప్పులు సంభవించె ననుట సమంజసముగా గానరాదు. విషయమే వారి కవగాహన కాలేదనుట అతి సాహసమగును. ఆ కాలమున అన్ని విషయముల వారి ప్రత్యక్షముగ గాంచి బాధ్యతా యుతముగ శాసనముల తయారుజేసి, రాజముద్రికను (హస్త ముద్రను) బొందు పఱచినవారు కావున వారజ్ఞులనుటకు తావే లేదు కదా!

అంతియుగాక అనితల్లి కలువచేరు శాసనములో "అనితల్లి పతి దైవా ఘన సచివీభూత భావుకా భువ మవతి" అనియుండుటచే రాజ్యాధిగారిణి అని తల్లి, బావగారైన (వేమారెడ్డి) ముఖ్య మంత్రియనియు తెలుచున్నది గదా? దానికి తోడు "కాటయ వేముని తరువాత నాతని పుత్ర సంతానము నిలచియుండని కారణముననే, అతని పుత్రికయైన అనితల్లికి అల్లాడ రాజ్య సంక్రమము గావించెనని మాత్రము కలువచేరు శాసన శ్లోకమును బట్టి తెలియుచున్నది." అని కవితా సమీక్ష 103, 104 పేజీల లోనే యుదాహరించియున్నారు. అనగా కాటయవేముని తరువాత అతనికి పుత్రసంతానము లేదనియు అనితల్లిమాత్రము నిల్చి రాజ్యాధికారిణి యయ్యెననియు ధ్రువమగుచున్నది అట్లుగాక నిజముగా హరిహరాంబ కాటయవేముని కూతురే యైనచో నామె పెద్దవాడైన వేమునికే గదా యీయబడినది. అనితల్లి, భర్త వీరభద్రుడు వేమునికంటె చిన్నవాడేగదా? అప్పుచెల్లెండ్ర నిర్వురను (సాపత్నీ సోదరులు) అన్నదమ్ముల కిర్వురకును వివాహము చేయునపుడు పెద్దవానికి పెద్దకుమార్తెను, చిన్నవానికి చిన్నకూతురును వివాహము జరిగియుండవలెను. అట్టితఱి పెద్దవాడైనవేముని భార్య హరిహరాంబ పెద్దకూతురు గావలెను. అపుడు కాటయవేముని తరువాత ఆ రాజ్యము పెద్ద కూతురైన హరిహరాంబకు సంక్రమింపవలెను. అట్లుగాక చిన్నవాని భార్యయైన అనితల్లికి సంక్రమించుటచే నిజముగా అనితల్లిమాత్రము రాజ్యాధినేతయైన కాటయవేముని కూతురని నిశ్చయించిరి. ఇక అనితల్లి కాటయ వేమునకు కూతురుగాక తన యన్న (సాపత్నీ సోదరుడు) యైన, తండ్రికన్న ముందే మృతి జెందిన కాటయకూతురని నిశ్చయింపవలసియున్నది. అపుడు మేనత్త, మేనకోడళ్లిద్దరు తోటి కోడండ్రైరి. అనితల్లికంటె హరిహరాంబ పెద్దదగుటచే పెద్దవాడైన వేమున కీయబడెను. ఆమె తండ్రియైన కాటయ దేశమేలిన ప్రభువు కాకబోవుటచే నీ రాజ్య మామెకు సంక్రమింపక చిన్నదైనను కాటయవేమ నృపాలుని కూతురగుటచే నామెచే సంక్రమించెనని ధ్రువమగుచున్నది. ఎన్ని విధముల యోజించినను హరిహరాంబ కాటయవేముని పౌత్రికాని పుత్రి కానేరదు.

దానకాల నిర్ణయము

శా. క. 1346 (క్రీ. శ. 1424) సం. క్రోధినామ సం. కార్తిక బ 30 సోమవారమున దర్శ మహా పర్వ పుణ్యకాలమందు శివార్చనా పరతత్త్వ పరమ పవిత్రుడును తనకు ప్రేమాస్పదుడైన మంత్రియునగు హరితసగోత్ర పవిత్రుడై సకలవిద్యలు (లౌకిక, వైదిక, భక్తి, జ్ఞాన, వైరాగ్యాది సంపత్తులు) గల శ్రీ గిరి మంత్రికి పినసవల గ్రామమును అల్లాడభూపవర మను పేరున సకల భోగైశ్వర్యముల నిమిత్తము దానము చేసెను.

దానస్థల నిర్ణయము

దాన స్థలమగు అల్లాడ భూపవరమను పేరుగల యీ పిన పనం గ్రామము (గంగా) గోదావరీ ప్రాంతమని యుదాహరించి యున్నది. ప్రస్తుత మీ శాసనము దొరకిన "పినపళ్ల" గ్రామము (గంగా) గోదావరీ నదీ ప్రాంతమున ఉత్తర తీరము 2 మైళ్ల లోపున మున్నది. అనగా నిది ప్రస్తుతము తూర్పు గోదావరి జిల్లా రామచంద్రపురము తాలూకాలోని ఆలమూరునకు ఈశాన్య దిశయందు ఒక మైలు దూరమున మున్నది.

గ్రామ సరిహద్దులు

ఇందు పాఠింపబడిన (చందేపూడి) సంధిపూడి, చింత లూరు (యాతఃపూడి) తాతపూడి ఇప్పటికిని ఆ పేర్లతోనే నిల్చి యున్నవి. ఈశాన్య తూర్పు దిక్కులందున్న రెడ్లభ్యారాఖ్య క్షేత్ర మననేమో తెలియరాదు. ఖారీ=పుట్టెడు విత్తనముం చల్లెడి భూమియని యర్థము గానవచ్చుచున్నది కావున "రెడ్డి పాలు లేక రెడ్డివారి పాలు" అను నొక రకము ధాన్య మా కాల మున బండించెడి భూమియని యూహింపవలసి వచ్చుచున్నది. శ్రీనాథునికాలమున "ప్రాసంగు వరిచేలు" అని వర్ణించినాడు. ఈనా డా మాట వాడుకలేక "రసంగి, బిసంగి" అను వరి వాడుక యుందున్నది. అట్లే "రెడ్డివారి పాలధాన్యము" అను నొక జాతి కలదని కృషీవలులనుచున్నారుకాని ప్రత్యక్షముగ జూడలేదు. దక్షిణ మున "రసాలాం కశ్యందేపూడి జలాశయం" అని వ్రాయుటచేదానిని సంధిపూడికి సంబంధించిన తియ్యనీటి చెఱువు" అని చెప్పవలెనో లేక సంధిపూడి సరిహద్దున ఆదినములతో "తియ్యమామిడాడ" అను గ్రామ ముండెడిదో నిశ్చయింప నసువుగాకున్నది. ఏలననగా ప్రస్తుతము రామచంద్రపురము తాలూకాలో బిక్కవోలు దగ్గఱ "గొల్లల మామిడాడ" గ్రామమును, కాకినాడ తాలూకాలో ద్రాక్షారామమునకు సమీపమున "తర్లంపూడి మామిడాడ" యు కనబడుచున్నవి. కావున అట్లే "రసాలాంకాఖ్య" అన "తియ్య మామిడి అను పేరుగల" = తియ్యమామిడాడ అను గ్రామము వాడు చింతలూరు, సంధిపూడి, తాతపూడి మధ్యస్థమున నుండెడి దేమో యని యూహింప నసువు కలుగుచున్నది. వాయవ్యమున "అసౌ పుంత స్తతో ర్వక్క రే రవాక్। పురాణ పుంతగ శ్చోదక్ నాగ కుల్యాముపాగతః" అనుటచే నాకాలమున ఈ పినపనం గ్రామ మునకుత్తరమున సమీపముగ పరమ పవిత్రమైన యొక గోదావరి పాయ "నాగ కుల్య" ప్రవహించినట్లు గనబడుచున్నది. అదియే గౌతమీ మాహాత్మ్యమునందు వర్ణింపబడిన గోదావరి సప్తశాఖలందున్న "భరద్వాజీయా" లేక భీమఖండమునందు ప్రఖ్యాతి గాంచినట్టి "కౌంతేయా" నదియో పరిశీలింపవలసి యున్నది.

మఱియొక విశేషము

(1) ఈ దాన శాసన కృతికర్తయైన కాశ్యపగోత్ర ద్భవుడైన లక్ష్మీ వల్లభార్యుల పుత్రుడగు (కుమార) వల్లభుడే కాటయ వేమారెడ్డి కాలమున కాటయవేముని భార్య మల్లాం బికచే గావించబడిన మల్లవరము (ముమ్మిడివరము) శాసనకర్తయై యున్నాడు. అనగా నీ శాసనకర్త ఈ రాజ మహేంద్రవర రాజ్యమున కాటయ వేమారెడ్డి, అల్లాడరెడ్డి, అల్లాడవేమా రెడ్డి కాలములందు సుమారు ఇరువది సంవత్సరములకుపైగా దాన శాసన కృతికర్తగా నిలిచియుండి సమస్త విషయముం ప్రత్యక్షముగా గాంచిన యనుభవశాలిగా గన్పించుచున్నాడు (2) అని తల్లి రాజాధినేత్రిగా వచ్చిన వెంటనే క్రీ.శ. 1423 యిచ్చిన మార్కండేశ్వర గంగా (గోదావరి) సాక్షిద్వయముగా సర్వకర పరిహార శాసన ముదాహరించియున్నాడు. (3) ఈ శాసనకర్త యైన అల్లాడ వేమారెడ్డియే దీని కొక దశ తరువాతను, తుల్యా సప్త గోదావరీ మధ్యస్థమైన చిన మహేంద్రవాడ—వెదురుపాక గ్రామద్వయమును "అల్లాడ వేమవరమను" పేరున దాన కర్తయై విరాజిల్లినవాడు.

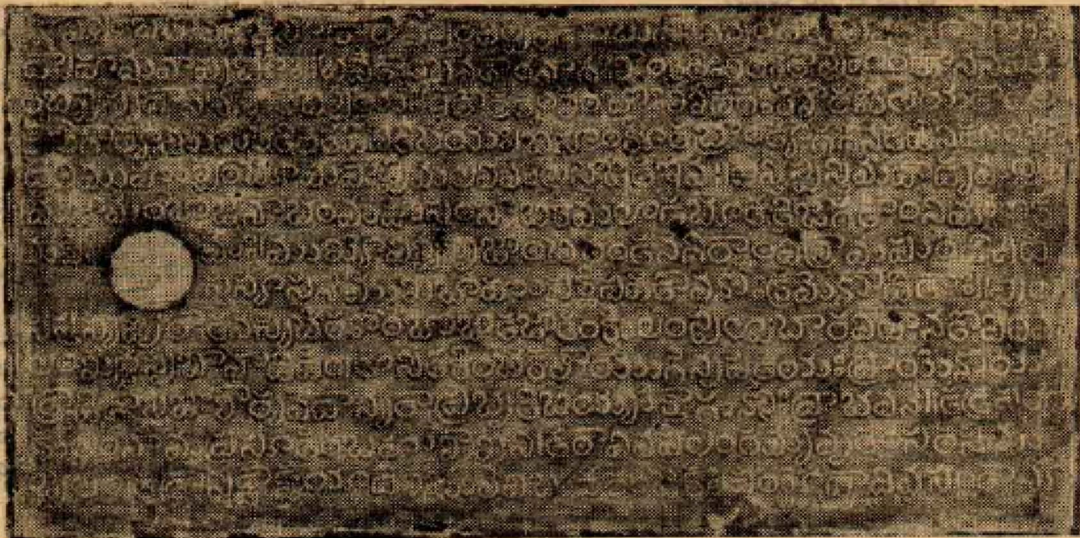
హస్తముద్ర

ఈ శాసనము తుదను ప్రత్యేక పంక్తిలో "శ్రీ మార్కం డేశ్వర వేము వ్రాలు" అనియున్నది. అది శాసనాక్షరములకు భేదించియుండుటచే నీ హస్తముద్ర శాసనాక్షర లేఖరిగాక వేములే స్వయముగా (చెక్కను) లిఖించెనని రుజువగుచున్నది.

ఇందలి విశేషము

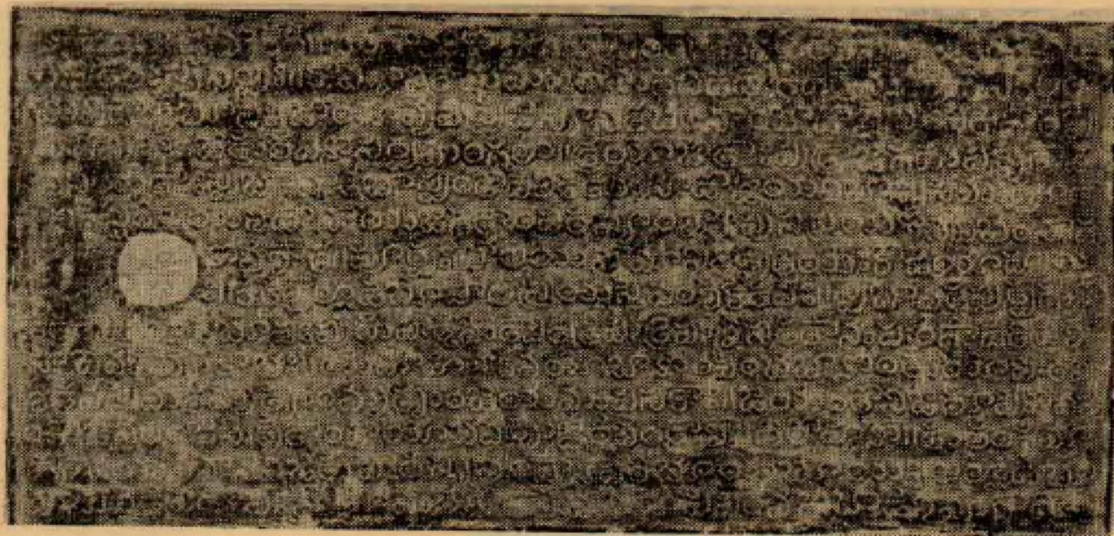
అదివరలోని రెడ్డిరాజులందరును తమ శాసనములందు "అనవేము వ్రాలు, కోమటి వేము వ్రాలు, కాటయవేము వ్రాలు" అనితమ తండ్రులపేర్లు జతచేర్చి హస్తముద్ర లిఖించియున్నారు. ఈతడును అల్లాడవేదవర శాసనమునందును "అల్లాడ వేమాయ రెడ్డి వ్రాలు" అని హస్తముద్రను మార్చి వ్రాసియున్నాడు. అయితే ఈ శాసనమందు అట్లు "అల్లాడ వేమాయరెడ్డి వ్రాలు" అను హస్తముద్రను గావింపక తన కత్యంత ప్రియ దైవతమైన శ్రీ మార్కండేయేశ్వరస్వామివారి కంకితముగ (భక్తి పురస్సరముగ) "శ్రీ మార్కండేశ్వర వేము వ్రాలు" అని హస్తముద్రను గావించుట బాగుగా పరిశీలింపదగియున్నది.

ఆశా పరిపూరితావేశమున నాయోపినకొలది అల్పజ్ఞుడ నైన నేను పెద్దల యాశీస్సు ననుసరించి ఈ శాసనమింత వరకు విమర్శనతో వివరించి లోకమునకు (పాఠకులకు) సమ ర్పించుకొని ఆత్మ సంతృప్తుడనైతిని. అయితే యిందలి దోష ములు గమనించి పుత్ర వాత్సల్యమున దెల్పు ప్రాజ్ఞులకును, ఈ శాసనదాతలకును నా కృతజ్ఞతాభివందనములు. ఇందే విషయ మైనను లవలేశమైనను విజ్ఞులకు, దేశమునకు, భావుకులకు నుపకరించుచో నా కృషికి తగిన ఫలిత మొనగూడి ధన్యత నంద గలనని మనవిచేసికొనుచున్నాను.

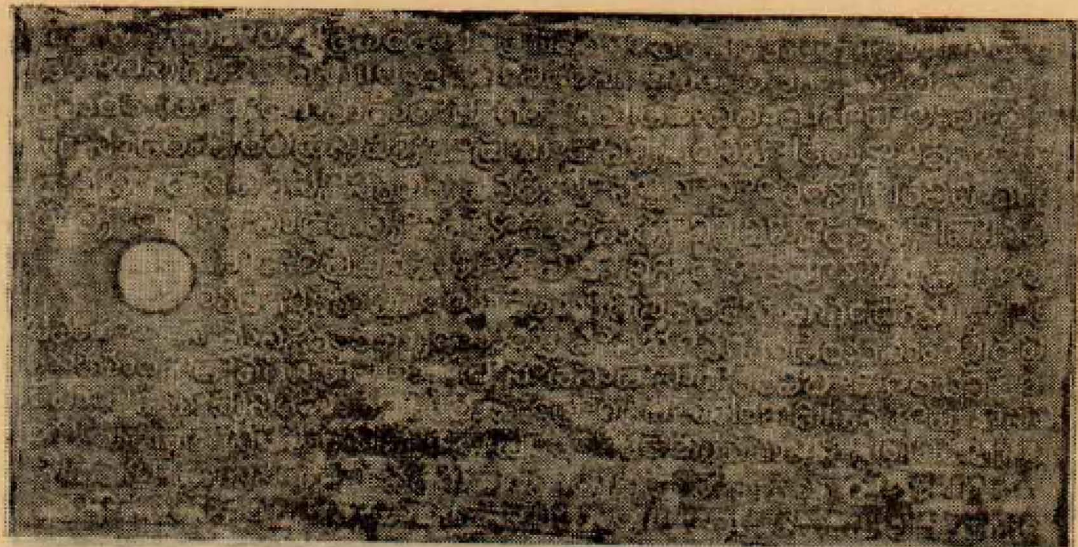
మొదటి రేకు రెండవ పుట

1. విశ్వంభరో వ్యా(త్) భూదారో విశ్వం పర్యాకులాంబుధిః। విశ్వంభరా భృత్ సాపి యేనో
2. ద్వాహ మవాప్య భూః॥1 భవేలాం భవతాం వాగః శాంకరిః శంకరో న్వహం। దావేన ము
3. రధి వ్యస్య దావేన మురధి శ్చ యః॥2 శిరోరత్నం శంభోః శశధరః కిశోరః కలయుతా దలం
4. కారే గౌర్యా ముకురతి రతే దీపతి చ యః। భిసాంకూర భ్రాంత్యా గగనతటినీ హంస వ
5. టలీ ముహుశ్చంచూఘృష్టా ద్విమల విమల స్త్రీత ఇవ॥3 అస్తి స్వస్తిమ దాద్య మధ్వర
6. భుజా మంభోజనాభం మహ స్తంనాభీకమలా దభూత్ త్రిజగతాం విమార్గణ క
7. మా క్షమః॥ ముఖ్యో విశ్వసృజాం చిరంతనగిరాం వి శ్రామ ఘంటాపథ
8. వ్యస్యానన్ ముఖబాహు పక్షిపదతో వర్ణాః క్రమేణోదితాః॥4 పుం
9. స స్తస్య పురాతనస్య చరణాంభోజాతజాతం కులం స్వల్పాచార విధానతోపి విమ
10. లం శుద్ధ స్వభావా దిదం। ఆసీత్ కించ కలౌ యుగే నృపతయః ప్రాయేణ య
11. త్రో దితా స్తైజః శౌర్య వదాన్యతా ప్రభృతిభి ర్యుక్తాకా గుణైః ప్రాభవన్॥5 తత్ర వంట
12. కులం నామ ప్రసూతం బహుశాఖవి। తరా విహ ఫలం రమ్యవృత్తం సరస ము
13. ద్యాలం॥6 తత్రా సీ ద్విడ్జయాధీశః కులే విబుధ రంజకః। పయోధా విహ సంతానో

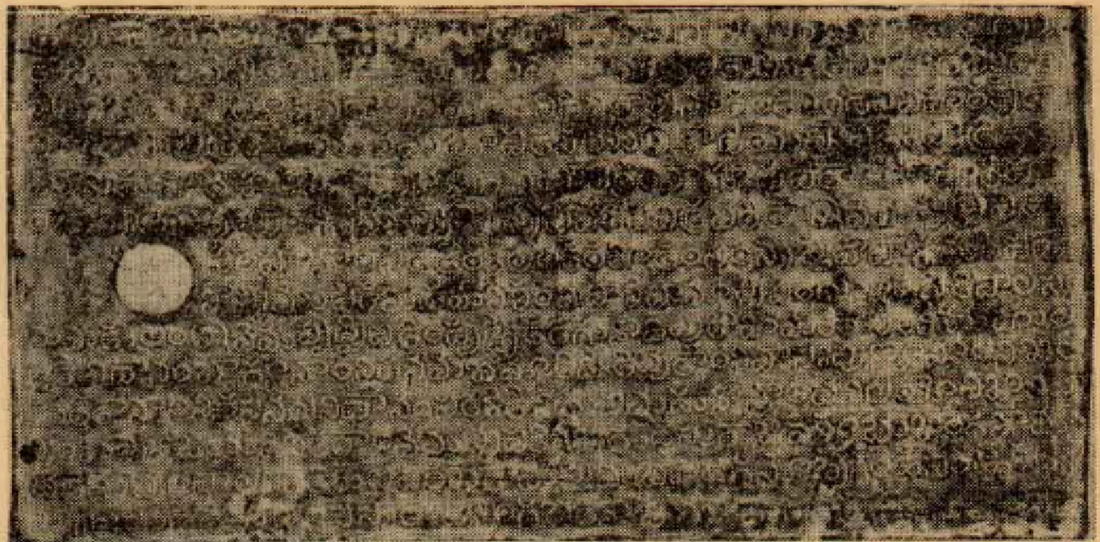
రెండవ రేకు మొదటి పుట

14. రాజరత్నోద్భవాకరో॥7 చింతామణి ర్జగ యతి చింతిత మేవ దత్వా సంకల్పితం దిశతి
15. కల్పతరు స్త్వసల్పః॥ కామ్యాన్నికామ మపి కామగవీ దదాతి దత్తే మహార్థి సకలం
16. భువి దొడ్డభూపః॥8 జాయా ప్రసద్ధ్యస్య ప్రాసీత్ పెంమాంబా దొడ్డ భూపతే[1] గౌరీ ద్వి
17. షత్పురాం భేత్తు రపర్ణా సర్వమంగళా॥9 త్రయోజాతాః పుత్రా జగదుపకృతా వే
18. వ వియతాః స్వభావాత్ భాస్వంతో దళిత తమసో దొడ్డయ విభోః॥ సముద్భూతా
19. : సర్గ స్థితి లయ విధానాయ జగతాం పరస్యాంశాః పుంస త్రయ ఇవ విభింవా[2] గు
20. ణశాత్॥10 పూర్వః ప్రోలయ నామాసీత్ ద్వితీయః కోటయాహ్వయ
21. ః॥ తత శ్చాల్లాడ భూపాల స్త్రయ స్తే వంశకేతవః॥11 స్వభావత స్సర్వ గుణో
22. దితత్వా దల్లాడ భూపః పురుషోత్తమత్వాత్। తేము త్రిము శ్రీ సతతానుషంగా దతి ప్రశ
23. స్తో భవ దచ్యుతాభః॥12 య మాహుః కవయో బాణం పంచబాణం తు యోషితః
24. శ్శత్రవ స్సమరే మృత్యుం మృత్యుంజయ మువతి[3] సకాః॥13 జయంతో విజరూపేణ వస
25. ంతో జనరంజనే కృతాంతో యో భవే ద్యుద్ధే రేవంతో శ్వాధిరోహణే॥14 తురంగ మా
26. ఢ్యాన్ యవనాన్ విజిత్య పారస్త్య భూపాన్ పరిభూయ భూయః॥ అల్లాడ భూ
27. పః ప్రధిత ప్రతాపః క్షమా మరక్షత్ క్షమయో[4] పపంసః॥15 చోడేశ వంశోదిత

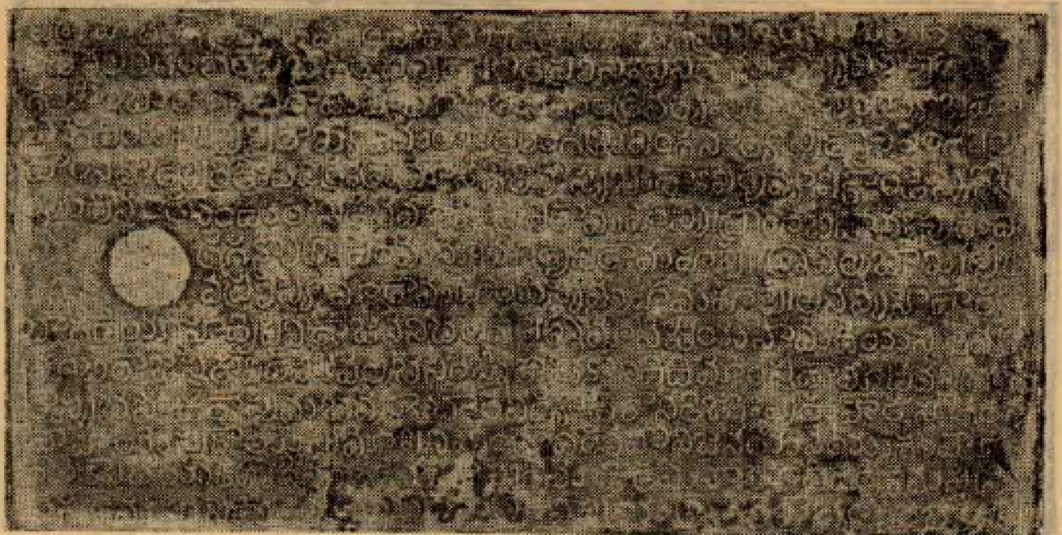
రెండవ రేకు రెండవ పుట

28. భీమలింగ నృపాం పుత్రీ చరిత్రైః పవిత్రా॥ వేమాంబికా సత్ కులజా ప్రియాపి దల్లా
29. డ భూపస్య గుణార్ణవస్య॥16 అల్లాడ భూపతే రస్యాం చత్వార స్తనయా భవన్। మూ
30. ర్తిమంత ఇవో పాయా మధురా స్సాగరా ఇవ॥17 తేషు వేమమహీపాలః పూర్వ జ
31. స్తదనంతరః। వీరభద్ర నృప శ్శ్రీభా ప్రభూతా పశ్చిమంగ్ విభా॥18 తరుణ సరసిజాస్యా
32. తా వధూటాం ప్రశస్యా సకల నృపవరేణ్యా సజ్జనానాం శరణ్యా। రవి హిమక
33. ర కల్పౌ రామ సౌమిత్రి తుల్యా వితరణ గుణ ధుర్యా విశ్వ విఖ్యాత శౌర్యా॥19 ద్వావ ప్య
34. భూతాం ప్రథమేషు తూర్తా। పార్శ్వేరి గోత్రాణా వపూర్ణచంద్రా। కూం
35. ం కషి స్తే కకుభాం యదీయ కీర్తిః ప్రవంతి భువి చంద్రికేవ॥20 ఆస్ ద్రా
36. జమహేంద్రవామ నగరం రమ్యం యయో వాలనభూ మార్కండేయ మహేశ్వర ప్రి
37. య తమం గోదావరీ రో(ధసి)॥ యత్ప్రాసాద మధా సుధాకర విభా దూరావలీఢం
38. తమః పక్షే చాప్యసితే యదంతికభువాం ప్రాంతేషు వ ప్రేంఖతి॥21 దేవ బ్రాహ్మణ సీమ్ని
39. యః క్షితిధరా భాస్వైః కరః కల్పితో శోభా త్వం సకలం చ వేమనృపతి శ్రీ వీరభద్రేశ్వ
40. రా। దేవ బ్రాహ్మణసీ భుభా పతమతాం పర్యక్షతైః శాశ్వతం। మార్కండేయ శివ
41. ంచ గౌతమనదీం వాధాయ సాక్షిద్వయం॥22 అల్లాడ వేమక్షితి పాల చం

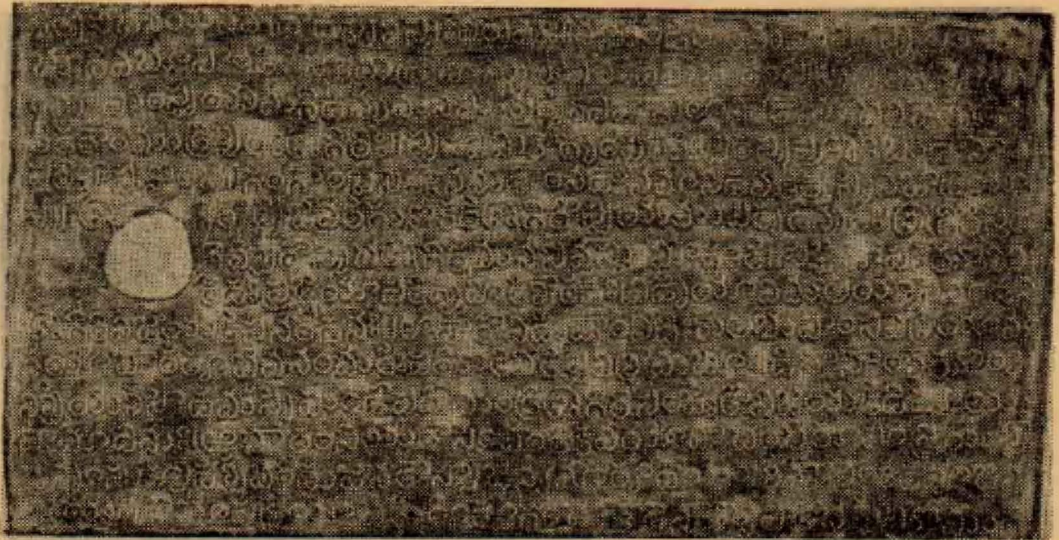
మూడవ రేకు మొదటి పుట

42. ద్రో భూపో భవత్ భూరియశోతిసాంద్రః। గుణై ప్రసూనై రపి రామచంద్రః। కార్యేషు
43. రాజ్యాంగ భవే స్వతంత్రః॥23 అల్లాడ వేమ నృపతా వధిక ప్రతాపే జాతే సుజాత భుజ వీ
44. ర్య వినిర్జితారౌ। భూదేవతా శ్చ సకలా దివి దేవతా శ్చ నందంతి నందన విహార కృతా
45. భిలాషః॥24 పుత్రీ కాటయవేమభూప తనయ శ్రీకాటయక్ష్మాపతేః పౌత్రీ త్ర్యంబ
46. వ శాసితు హాఽరిహర స్యాద్రిర్గత చూడామణేః। తంపామ్నా ప్రథితాచ సా హరి హ
47. రా ఖ్యా మహాభాగినీ ముఖ్యా దే వ్యభవత్ పవిత్ర చరితా శ్రీ వేమ పృథ్వీపతేః॥25
48. సంపూర్ణానాం సతతం కలంక రహితం సంవ్యస్త దోషాగమం సద్మా
49 శాస్య ముపేతమిత్ర మనిశం విప్రాశిషా మాస్పదం। అల్లాడ క్షితి పాల మా
50 న మతులం శ్రీ వేమ పృథ్వీపతిం దృష్ట్వా తత్ గుణ విప్లుతో హిమకరః శంకే ముహు ర్లా
51 జ్జితే॥26 నిధానం భాగ్యానాం నిధన మభిమాతి క్షితిభృతాం నివాసః పుణ్యానాం నిఖిల
52 దురితానాం నిరసనం। నిధానం సత్ కీర్తేః నిరుపమ గుణానాం చ నిలయో నిజా ము
53. ర్వీం కుర్వాణ జయతి నితరాం వేమనృపతిః॥27 బిరుదై స్తు రాజవేశ్యా భుజంగ నామా
54. చ వేమభూపాలః। వైరి కుల పరశురామ స్సమభూ ద్గణ్డభేరుండ సంజ్ఞశ్చ॥28
55. * అల్లాడ వేమ భూపస్య రాజ్యాంగ భరణక్షమః। మంత్రీ శ్రీ గిరివాజాసీత్

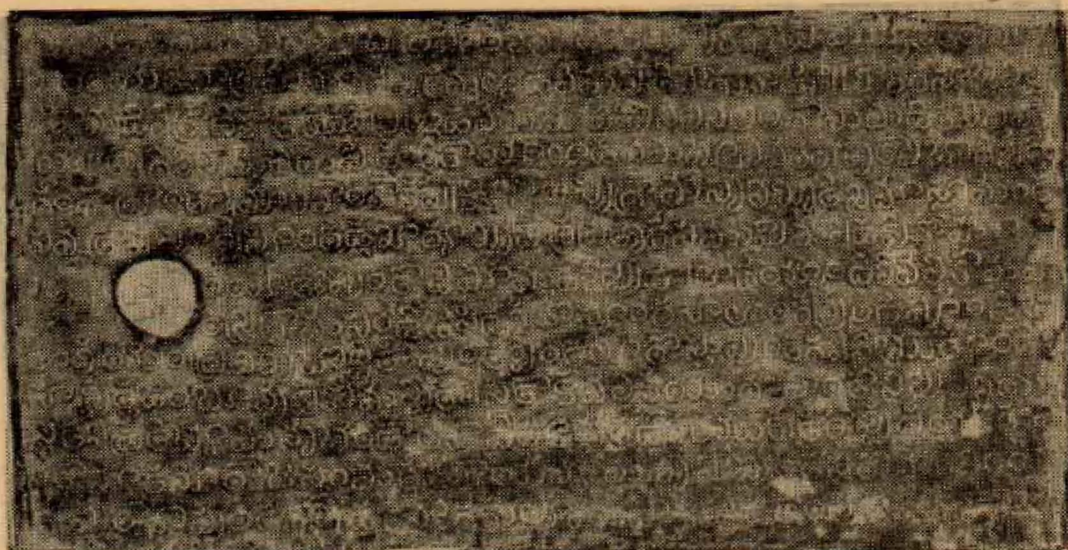
మూడవ రేకు రెండవ పుట

56. విప్రో హారిత గోత్ర (మే)॥29 త్రివర్గాణాం పోషయన్ రాజ్యే శ్రీగిరి మంత్రి కుంజరః। రాజాన
57. ం ధీరలలితం కృత్వా జాగర్తి సర్వదా॥30 అతి ప్రశస్తః ప్రపితామహోస్య విశ్వేశ్వరో విశ్వ
58. గుణాంబురాశిః। పితామహో మాచయ మంత్రివర్యః పితా య్యలార్యో బహు
59. భాగధేయః॥31 విశ్వేశ్వరాఖ్యో విమలాంతరంగ శ్రీ లింగనార్యోచ్చిత శైవ లింగః। అ
60. ధాంనపోత శ్రుతిశైః పవిత్రః శ్రీ మాచ గిరీశోస్య బుధః పితృవ్యః॥32 కౌండిన్యగోత్రా
61. ం బుధి మాతనేందు రాశేశ్చ మాతుః ప్రపితామహోస్య। ప్రోలాభిధానః పురుషా
62. గ్రగణ్య శ్రీ పెంమనో మాతృపితామహ శ్చ॥ 33 శ్రీ వల్లభాఖ్యా స్సువి
63. వ ప్రశస్య మాతామహో యస్య మహామహాత్మ। అనన్య సాధారణ
64. భాగధేయా సాధ్వీ పవిత్రా జననీ చ లక్ష్మీః॥ 34 శ్రీమా వెల్లీయ నామధేయ సచివ శ్రీ
65. మాచిరాజ స్తతో విద్వాన్ వల్లభ పండితో గుణనిధి ర్ధీమాం స్తథా మాధవః। చత్వా
66. రో స్య చ సోదరా స్సముభవ న్నాచార విద్యాధికా నీతిజ్ఞాః పురుషోత్తమా సాగర న్స
67. హోపమ్మా న్సకామ్మా స్సమాః॥ 35 నిశ్శంకం శిరశ్శైవో విజనయనయుగం పాట
68. యిత్వా వర్ణయత్ శ్రీశైలేశం దేవదేవో వ్యతిముదితమనాః సాక్షి దత్వ్యైక మస్మై। తే
69. త్ర ప్యావస్య సిద్ధ్యై త మనయ దమలం విప్రయ శ్రీగిరీశాఖ్యాశం భక్తస్య

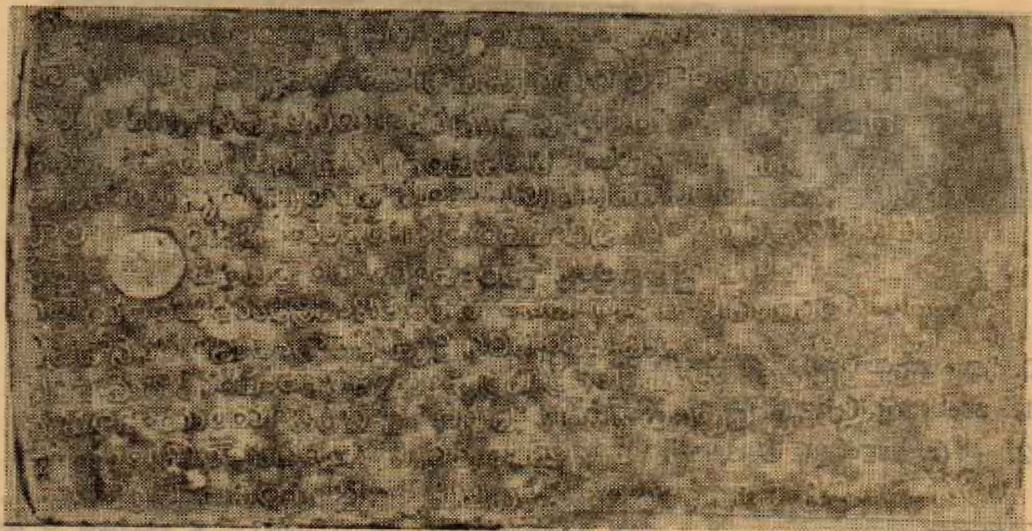
నాల్గవరేకు మొదటి పుట

70. కీ ర్త్యేణ వ చ నయున మదా దస్య శస్యః పిత్రుస్యః॥36 మాకణ్డేయ మహేశ్వరస్య పురతో
71. భూదేవ భూపాంతికే స్వామి ద్రోహ వృషవాద ముదితం స్వస్య స్వవర్గణస్య చ| వ
72. ం మాన్మణాం స్వయ మగ్నిదివ్య మనఘః కృత్వైవ తే ఏవాఖిలా నాత్మానం చ విశోధ్య దీవ్య
73. [7]రితరాం మంత్రీశ్వరః శ్రీగిరిః॥37 స్వస్వామికార్యం పరమేశ్వరస్య పూజా బుధానాం
74. పరిపోషణం చ| గంగాంభసి స్నాన మథాం[8] వదాన మాపి దమాత్యస్య వజా[9] క్రియా
75. స్య॥38 శ్రీ గిరౌ ద్విజవరే గుణాకరే శ్రీ గిరౌ స్వయ ముపేత్య దివ్యతః' శ్రీ గిరే స్త్రుట
76. ఇవేశ్వరో స్య చ శ్రీగిరే మణవసి వస్తు మిహతే॥39 పజ్ఞనోపకరణే విశా
77. రదః ప్రజ్ఞయా పరిగృహీత శారదః| విద్యయా విమలయా ననందన
78. ః శ్రీ గిరి విజజయతే ననందనః॥40 ఆధారో విదుషాం విధిః కుంభువాం పవర్ శ్రియా మా
79. శ్రయో భారత్యా భవనం మతేః పరిణతి నీతే శ్చ విశ్రామభూః| దీనానాం శరణం ఖ
80. వి శ్చ యశసో ధమర్స్య ఘంటాపథో మంత్రీ శ్రీ గిరి సంజ్ఞితో విజయతే దీర్ఘాల్లాయు
81. షా మాదిమః॥41 ఆచారం నియతా స్రవంతి కుయో వాచం చ రూపం ప్రియ స్ప
82. జన్యం మహ్వద శ్చ[10] భంధు జనతా స్వాజన్య మార్యా ధియం| శైవాః శంకర పూజన
83. ం నయువిదో భూపక్రియా[11] చతురిం త్యాగం చాత్రిణజనాః కృపాం చ కృపణా మంత్రి

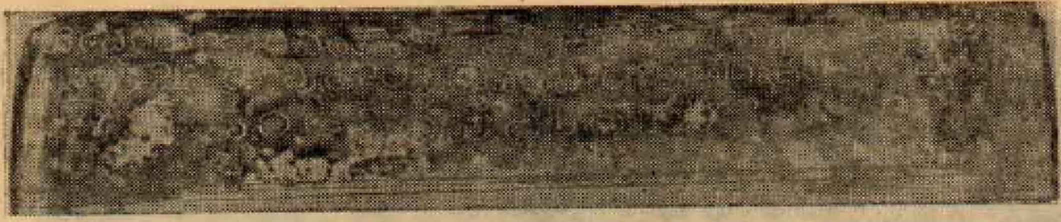
నాల్గవ ఱేకు రెండవ పుట

84. ప్రభోః శ్రీ గిరేః॥42 కులీన మాచార పరం శివాపాదరతం స్వకార్య క్షమ మాశ్రితంచ। అ
85. చింతయన్ పాత్ర మిమం పవిత్ర మల్లాడ వేమక్షితిపో గుణజ్ఞః॥ 43 శాకే రసాబ్ధి విశ్వే
86. సామదినే క్రోధి కాలికాకే దర్శే। అల్లాడ వేమభూపః పిపవలం గ్రామ మదిత పవిపా
87. య॥44 శ్రీగిరినామ్నే విదుషే హారితా యాల్లాడ వేమభూమివరం। కృత్వా భోగైశ్వర్యై
88. గంగాప్రాంతస్థ మాశశాంకార్కం॥45 ॥ అస్య గ్రామస్య లిఖ్యంతే సీమా స్సామంత
89. సమ్మతాః। పూర్వస్యాం రెడ్ల భార్యాఖ్య క్షేత్ర ప్రత్యక్12 సముద్భవః॥46 దక్షిణా ముఖతా
90. ం యాతః పుంతా దీర్ఘో మహాస్ఫుటః। ఆగ్నేయ్యాం దిశి వల్మీకో మహా
91. ం స్త్రీగ్రామ సంధిజః॥47 దక్షిణస్యాం రసాలాంక శృంగేపుండి జ
92. లాశయం। ప్రవిశ్య ప్రోత్థితః పుంత శ్శింతలూరో మ పుంతగః॥48 నైఋత్యాం దిశి
93. పాశ్వత్థ జంబూ వృక్ష సమన్వితః। సతాక వల్మీకయుత(తః) పుంతో విప్రాంశయ
94. ం స్థితః॥49 ప్రతీచ్యా మస్య13 చండాళ వాటి పూర్వాలతటాకయుక్। తతో శ్వత్థ యుతః పు
95. ం తో మాతనో రాజసంమతః॥50 వాయవ్యా మ వ్యపా పుంత స్సరో వర్గాన్విరే తవా
96. క్। పురాణ పుంతగః శ్వేత క్ వాగకుల్యా ముపాగతః॥51 ఉత్తరస్యాం తథా పుంత

ఐదవరేకు మొదటి పుట

97. శ్చొబ్బరాజ తటాకయుక్। ఐశాన్యాం రెడ్ల భారీణాం పశ్చిమః పుంత ఈరితః॥52 *
98. పోలవ సుకృత వ్యవహరణ దోషస్య ప్రకాశనాయ కేచన పురాణ శ్లోకా
99. లిఖ్యంతే॥53 దానపాలనయో ర్మధ్యే దానాత్ శ్రేయో నుపాలనం। దానాత్ స్వ
100. ర్గ మవాప్నోతి పాలనా దచ్యుతం పదం॥54 బహుభి ర్వసుధా దత్తా బహుభిః పరి
101. పాలితా। యస్య యస్య యదా భూమి స్తస్య తస్య తదా ఫలం॥55 శత్రుణాపి కృతో ధర్మః
102. పాలనీయః ప్రయత్నతః। శత్రు రేవహి శత్రు స్యా ద్ధర్మ శ్శత్రుర్న కస్యచిత్॥56 స్వ
103. దత్తాం పరదత్తాం వా యో హరేత వసుంధరాం। షష్టి ర్వర్ష సహస్రాణి
104. విష్ఠాయాం జాయతే క్రిమిః॥57 తటాకానాం సహస్రేణ చాశ్వమేధ శతేన చ। గవాం కో
105. టి ప్రదానేన భూమిహర్తా న శుధ్యతి॥58 న విషం విష మిత్యాహు ర్బ్రహ్మస్వం విష ముచ్య
106. తే। విష మేకాకినం హంతి బ్రహ్మస్వం పుత్ర పౌత్రకం॥59 కించేత ద్వార్త వచనం॥60 అల్లాడ వే
107. మ భూపోయం యాచతే భావినో నృపాన్। రక్ష్య భవద్భి ర్మద్ధర్మ స్సర్వ సాధారణో
108. వ్యయం॥61 శ్రీరామచంద్రేణా ప్యేవమేవోక్తం॥62 సామాన్యోయం ధర్మసేతు ర్నృపాణాం
109. కాలే కాలే పాలనీయో భవద్భిః। సర్వా నేవం భావినః పార్థివేంద్రాన్ భూ

ఐదవపతేకు రెండవ పుట

110. యో భూయో యాచతే రామచంద్రః॥63 కృతం14 శ్రీవల శ్రీవేదం శాసనం సద్విక

111. సనం। కణ్వ గోత్రేణ పుత్రేణ లక్ష్మీ శ్రీవల్లభార్యయోః॥64 శ్రీ వరాహ రక్షతు॥65

112. శ్రీ (మా) ర్కండేశ్వర వేము వ్రాలు॥ 66

శ్లోకములు:—1, 2 అనుష్టుపు. 3. శిఖరిణి. 4. శార్దూల విక్రీడితము. 6, 7 అనుష్టుపు. 8. వసంతతిలక. 9. అనుష్టుపు. 10. శిఖరిణి. 11. అనుష్టుపు. 12. వాతాంగి (ఉ. జా.) 13, 14. అనుష్టుపు. 15. 16. వాతాంగి (ఉ. జా.) 17, 18. అనుష్టుపు. 19. మాలిని. 20. ఇంద్రవజ్ర. 21, 22. శార్దూల విక్రీడితము. 23. ఇంద్రవజ్ర. 24. వసంతతిలక. 25. శార్దూల విక్రీడితం. 26. శార్దూల విక్రీడితం. 27. శిఖరిణి. 28. ఆర్యావృత్తం (64 మాత్రలు). 29, 30. అనుష్టుపు. 31. వ్యత్యస్తపదజాతి (1—3 ఉ. వ. 2—4 ఇ. వ.) 32, 33, 34. ఇంద్రవజ్ర. 35. శార్దూల విక్రీడితం. 36. స్రగ్ధర. 37 శార్దూల విక్రీడితం. 38. ఇంద్రవజ్ర. 39, 40 రథోద్ధతము (సదాంతిక). 41, 42 శార్దూల విక్రీడితం, 43. వాతాంగి (వైపరీత్యోపజాతి). 44. ఆర్యావృత్తం. 45. అనుష్టుపు. 53. గద్య. 54, 61 అనుష్టుపు. 62. గద్య 63. శాలిని. 64. అనుష్టుపు. 65. గద్య. 66. లఘుసిస్త్ర వ్రాలు.

స వ ర ణ లు :

1. భూపతే=భూపతేః 2. విభింవా=విభిన్నా. 3. ముపసకా=ముపాసకా 4. పపంనః=పపన్నః. 5. పంనిభా=పన్నిభా 6. పత్క్రితేః=పత్క్రితేః 7. దీవ్యరితరాం=దీవ్యతితరాం. 8. మధాంపదాప=మధాన్నదాన. 9. పజాక్రియావ్య=పచాక్రియావ్య. 10 భంధు=బంధు. 11. క్రియాచతురిం=క్రియాచాతురీం. 12. పముద్భమః=పముద్భవః. 13. మవ్యచండాల=మవ్య చండాః. 14. వలభే=వల్లభే.

మచ్చలు

శ్రీమతి ఆర్. వసుంధర

తెల్లవారింది. నిద్రనుంచీ మెలకువ వచ్చినా ప్రక్క మీదనుంచీ లేవాలని బుద్ధిపుట్టలేదు. రోజూ అంతే. ముందుగా లేచి పాపకూ, బాబుకూ పాలు కాచిపెట్టి, మా యిద్దరికీ కాఫీపెట్టి వాళ్ళులేచేసరికి, ఏడుగంటలకంతా తయారుగా వుండాలి. రోజూ ఆ వేళకు 'ఏం, కాసేపు ఆలస్యమైతే' అనిపిస్తుంది. నాకు ఏ జబ్బోచేస్తే ఏమౌతుందేమిటి? అప్పుడెల్లా జరుగుతుంది? ఏడు గంటలకు పాలూ, కాఫీ లేవని ముగ్గురూ వెర్రిగంతులు వేసుకుంటారు కాబోలు—అనుకున్నాను. నవ్వు వచ్చింది.

జబ్బుమాట గుర్తుకొచ్చేసరికి అప్రయత్నంగానే చేతి వ్రేళ్ళ చూసుకున్నాను. ఎడమచేతివ్రేళ్ళకూ, కుడిచేతివ్రేళ్ళకూ నిన్న ఎంత భేదం వుందో యివాళా అంతేవుంది. ఈ మధ్యన ఏమంత తేడా రాలేదు.

కొంచెం వచ్చిందా?

ఏమో!

ఎడమచేతివేళ్ళ సన్నగా వుంటాయి. కుడిచేతివేళ్ళ కణువుందగ్గర కాస్తమొద్దుబారి నట్టుగా మచ్చంతో వుంటాయి. వాటిని చూసినాకు ఎప్పుడూ అనుమానం వస్తూ వుంటుంది—కుష్ఠువ్యాధి ఏమైనా ప్రథమదశలో వుందేమోనని. దానికి ముందుగా కణువులు మొద్దుగా అవుతాయని విన్నాను.

కుష్ఠువ్యాధిఅంటే నాకు చాల అసహ్యం. ఎక్కడచూసినా ఆ చీదర మొహాలే యీ చిత్తూరునిండా. అబ్బ, తలచుకుంటే ఒళ్ళు జలదరిస్తుంది! వీడికి వేలులేదు. దానికి కాలులేదు. వాడి చేతులనిండా పొడలాగా మచ్చలు! ఛీ, ఛీ. దేశంలోవుండే కుష్ఠువాళ్ళకందరికీ అడుక్కోవటానికి యీ వూరే దొరికినట్లుంది—ఆ దరిద్రపు రోగం వూరంతకీ అంటించడానికి! వీళ్ళందర్నీ కట్టగట్టి తగలేస్తే పీడా వదిలిపోతుంది!

అట్లా అంటే వూరుకోదు లోకం. సానుభూతి, సానుభూతి— ఏదీ నీ సానుభూతి? అని కేకలేస్తుంది.

నాకు లేదు సానుభూతి.

అందుకని నన్ను కూడా తగలేస్తారా?

ఏమిటో పాడువ్రేళ్ళ—యీ కుడిచేతివేళ్ళ—మొద్దుగా యింతకీ కారణం ఆ వెధవ్వంటే! ఆవాలూ, పచ్చిమెరపకాయలూ పెటపెటలాడి నామీదే చిందుతాయి. ఆవిరి ఎక్కడనుంచీ బయటకొచ్చినా నా చెయ్యి అక్కడేవుంటుంది ఎలాగో. గంజి వార్చితే అదీ ఆయస్కాంతం దగ్గరికి పరుగెత్తుకొచ్చే యినుప ముక్కలాగా నామీదికే వస్తుంది. పాలు పొంగుతూవుంటే పాత గుడ్డ చుట్టుప్రక్కల్లో వుండదు గిన్నెదించటానికి. మొదట్లో చెయ్యి కాల్తుందని భయపడి, ఏం చెయ్యాలో తెలియక, పాల పొంగునీ గిన్నెనీ పొయ్యినీ కూడా ముట్టుకున్నాను.

యిప్పు డట్లా చెయ్యను. ఎదురుగ్గా నిలుచుని 'ఛా! పాడు పాలూ, నీ యిష్టం వచ్చినట్లు పొంగి చావు!' అనుకుంటాను. నీళ్ళ దగ్గర్లోవుంటే చల్లుతాను. లేకుంటే లేదు. పొంగు పొయ్యలో పడి పొయ్యి ఆరిపోతే, అదేపోతుంది పొంగు.

యింతకూ ఆ వెధవ్వంటంటే నాకు సరిపడదు. మా అమ్మ నాకు నేర్పలేదు. ఆవిడ చాలా Enlightened మనిషి—బాగా చదువుకుంది-అన్నీ తెలుసు ఆమెకి—హ, హ, హ చాలా తెలిసిన మనిషి మా అమ్మ!

అందుకే మా నాన్నని పెళ్ళి చేసుకుంది. మా నాన్న డిప్యూటీ కలెక్టరుగా చాలా ఏళ్ళువుండి రిటైరయ్యారు. కలెక్టరుగా ప్రమోషన్ రాలేదు. ఎప్పటికైనా కలెక్టరు భార్య నౌతానని అనుకునివుంటుంది. హ, హ, హ, ఎంతతెలిసినావిడైనా ఆయన కర్మని నడిపే శక్తి లేదుగా! లంచాలు ఏమంతగా తీసుకోకపోయినా కర్మచాలక ఆ తీసుకున్న కొద్దిపాటివే బయట కొచ్చి బ్లాక్ మార్కు పడింది మా పితృదేవులకు. మా అమ్మ హ, హ, అంత తెలిసీ చదువుకొని దీనికి ఏం చేస్తుంది? బ్రూటస్ పొడిచినప్పటి సీజర్‌లాగా గుండెల లోపలికి లోతుగా దెబ్బతిని వుంటుంది. తినటమూ మంచిదే. ఎదురు దెబ్బలు తగులుతూవుంటే జ్ఞానం, వేదాంతం అన్నీ తెలుస్తాయంటారు గదా!

మమ్మల్నిద్దర్నీ—నన్నూ, మూర్తినీ—చాలా జాగ్రత్తగా పెంచింది ఆమె. జాగ్రత్తగా ఆలోచించి కన్నదికూడా. ఆవిడే చెప్పింది. Facts of Life — జీవిత సత్యాలు—యుక్త వయస్సు రాగానే నాకు చెప్పినప్పుడు. తర్వాత మూర్తికీ చెప్పివుంటుంది—వాడు మగవాడు ఎందు కయ్యాడో నేను ఎందుకు కాలేదో. Effeminate వెధవ—ఆణంగి కోణంగి—వాడికి అమ్మ చెప్పేదాకా ఏమీ తెలిసుండదు.

బుద్ధిమంతుడువాడు—ఎప్పుడూ బుద్ధిగా చదువుకోవటమే పని. అందుకే అమ్మకీ, నాన్నకీ ముద్దుల కొడుకు వాడు.

అంతా Hypocrisy. చదువుతప్ప ఏమీ తెలియకుండా వుండటం మాంఛి బుద్ధి అవుతుందా? మిగతాదంతా తప్పయినట్లు, ప్రపంచంలో యింకేమీ లేనట్లు! ఆవిడ నాన్న దగ్గరికి వచ్చినప్పుడంతా కళ్లు మూసుకొని ఏమీ జరగటం లేదనుకొనివుంటుంది. మేము ఆవిడ తల్లోంచి పుట్టాం— తలకాయలోంచి!

లోకమంతా ప్లాను ప్రకారం నడుస్తుంది ఆవిడకి— ఇండియా, పంచవర్ష ప్రణాళికల ప్రకారం నడిచినట్లు! మన గవర్నమెంటుకంటే ఆమే తెలివైంది. పెళ్లయినాక అయిదేళ్లకి నన్ను కనాలనుకుని కన్నది. తరువాత అయిదేళ్లకి వాడిని, సూర్యాన్ని కనాలనుకుని కన్నది. ఆ తరువాత వద్దనుకుని మానేసింది.

నన్నూ అట్లాగే కనమని చెప్పింది నేను పెళ్లిచేసుకున్నాక. నేను వినని తెలుసు. బాధ్యతవుంది గనుక చెప్పింది. అసలు నేను పెళ్లి చేసుకోవటం ఆవిడ ప్లానును భగ్నం చెయ్యాలని చేశాను. కాదు, నేను పెళ్లి చేసుకోవటం ఆవిడ ప్లానును దెబ్బతీసింది.

నాకు పదిహేనేళ్లు రాగానే, ఆవిడ యింకా నేను పసిపిల్లనని ప్రాకులాడా, పరికిణీ చొక్కాలూమధ్య వూగిసలాడుతుండగానే ప్రక్కయింటి మేడమీద అబ్బాయిని ప్రేమించి ఉత్తరాలు రాశాను. ఆ యబ్బాయినితప్ప యింకోళ్లని చేసుకోనని మొండిపట్టు పట్టాను. వూరంతా గోలయిపోయి ఆవిడ దిగిరాకతప్పలేదు. అప్పటికీ చేతనయినంతా చెప్పిచూసింది. మంచి ఇంజనీరుకో, డాక్టరుకో యిచ్చి చేస్తానన్నది. అప్పుడు డబ్బూ మనుష్యులూ పుష్కలంగా వుంటారు, రాజభోగంవుంటుంది. బి. ఏ. పాసు కాలేక తప్పుతూ కట్టుతూ తప్పుతూవుండే బడుద్దాయిని చేసుకుంటే తరువాత నానాపాట్లూ పడతాను. వాకబుచేస్తే ఆ యబ్బాయికి ఆస్తి కూడా లేదని తెలిసింది. అప్పుడు ఆవిడ ఆరాటం, బాధ చూస్తుంటే నాకు లోపల మహా సంతోషం కలిగింది. నా కోసరమా యీ ఆరాటం? తన తలకాయలోని కూతురికోసం. నన్ను ఇంజనీరుకిస్తే యీవిడ హోదా పెరుగుతుందట, ఎట్లానో!

అంత జాగ్రత్తగా పెంచిన నేను యిట్లా తయారవటం ఆవిడకి అర్థం కాలేదు. ఎంత ప్లాను ప్రకారంచేసింది అన్నీ! ఫ్రాయిడ్ కాంప్లెక్సులూ, ఆడ్లర్ కాంప్లెక్సులూ అన్నీ చదివి మరీ పెంచింది. నేను చేసే ప్రతి పనికీ, మాట్లాడే ప్రతిమాటకూ వెనుక ఏం కాంప్లెక్సువుందోనని వెతికి వెతికి జాగ్రత్తపడేది. అమ్మా, నాన్నా చీకటితప్పుడు ఏ నిద్రలోనో గభాల్న లేచిచూస్తే— సగం నిద్రలో, మసగ్గా—అప్పుడు గొప్ప ఫ్రాయిడ్ కాంప్లెక్సు వస్తుందట. ఆ మూర్ఖం గాడు

అట్లాగ వున్నావేమిటని చిన్నప్పుడు అడిగితే అదిరిపోయింది. తరువాత అన్నీ వివరంగా చెప్పింది.

ఆఖరికి నా సంగతి బాగా తెలిశాక, ఎంతో ఆలోచించి యిదంతా ఆడ్లర్ చెప్పినట్లు మొదటి బిడ్డలకువచ్చే Dethronement—రాజ్య పదవీ భ్రష్టత్వం—తాలూకు కాంప్లెక్సు అని నిశ్చయం చేసుకుంది. సూర్యాన్ని యింకొంచెం, యింకో అయిదేళ్లు ఆలస్యంగా కనివుంటే బాగుండేది. పొరపాటై పోయింది అని నాన్నతో చెప్తుంటే విన్నాను. నాన్న ఒప్పుకున్నారు. ఒప్పుకోక ఏం చేస్తారు గనుక—కలెక్టరవ్వా కాలేక పోయాక!

సూర్యంగాడు అవుతాడేమో కలెక్టరు—బుద్ధిగా చదువుకొంటున్నాడు. మా ఆయనకు తనకు తెలిసిన వాళ్ళద్వారా కలెక్టరాఫీసులో గుమాస్తాపని యిప్పించారు నాన్న. ఆరేళ్లనుంచీ గుమాస్తాగా వుంటున్నారు. మొదటి రెండేళ్లలోనే బాబినీ, పాపనీ కనేశాను. తరువాత వోపికలేక మానేశాను. పిల్లలతో మహా చీకాకు— అమ్మా పాలు—దొడ్డికి పొయ్యి వచ్చేశానే—ఒకటి కొస్తున్నాయే — ఇద్దరితో పడేసరికి గందరగోళం అయిపోయింది. ఆయాలూ వంట మనుష్యులూ వుండటానికి ఆయన కలెక్టరాఫీసులో గుమాస్తాయేగదా.

అప్పుడే ఆయనవెళ్లి తలుపుతీసి వచ్చివుంటారు. పని మనిషి పాలు లోపలపెట్టి అంట్లు తోమేసి వుంటుంది.

ఈ కుడిచేతివేళ్లకివుండే మచ్చలు ఆవిరి తగిలిన తాలూకా లేక కుష్ఠుపొడలా అని తెలియలేదు, దేవుడున్నాడా లేడా అని తెలియనట్లు. ఒక్కరోజున అవి కుష్ఠుమచ్చలే ననుకుంటాను. ఆరోజున పాలుపొంగిపోతై. చేతులుకాలి తీరతై. పిల్లలు మహా చిరాకుపెట్టి తిట్లూ దెబ్బలూ తిని ఏడుస్తూవుంటారు. వాళ్లు ఏడుస్తే నేనూ ఏడుస్తాను. ఎందుకంటే వాళ్లు నా దగ్గరకేవచ్చి నన్ను పట్టుకొని అమ్మా అని ఏడుస్తారు గనుక. అట్లా ఏడవటం చాలా ఉదాత్తంగా వుంటుందిగనుక.

ఒక్కరోజున అవి ఒట్టి ఆవిరి మచ్చలే అనుకుంటాను. ఆరోజున చాల ఉల్లాసంగా వుంటుంది. డబ్బుంటే పిల్లల కేమైనా పిండివంట చేస్తాను. ఆయన ఆఫీసులో కష్టపడ్డందుకు సానుభూతి కూడా చూపిస్తాను. నా సానుభూతితో ఆయనకేం పనిలేదు. నేను తిట్టినా సానుభూతి చూపించినా ఒకటేగా చిరునవ్వు సమాధానం. ఏమీ తెలియదు. వట్టి గుమాస్తా.

ఇవాళ ఆ మచ్చలు కుష్ఠుపొడలాగే కన్పిస్తున్నాయి. నిన్ననే నాన్న ఉత్తరం వ్రాశారు తిరుపతినుంచీ. దగ్గర్లోకి వచ్చాం గనుక ఒకసారివచ్చి వారంరోజులుండి పొమ్మని. సూర్యంగాడు యం. యస్సీ.లో చేరాడట. హాస్టల్లోవుంటే అణంగి వెధవ కందిపోతాడని ఒద్దారు. దీపావళి దగ్గరకొచ్చింది. ప్రతిపండగకీ రమ్మని వ్రాస్తారు విధాయకంగా. పెళ్ళయి ఆరేళ్లవుతున్నా యింతవరకూ ఒక్కసారికూడా పుట్టింటికి వెళ్ళలేదు నేను. నాకు జబ్బులూ, రైళ్లూ యిష్టం లేదు.

కాన్పులకూ కూడా చివరిదాకా ఎట్లాగో గడిపేసి, ఆస్పత్రిలోచేరి కనేసి యింటికొచ్చాను. తెలిపాక మొదటిసారి అమ్మ వచ్చి పదిరోజులుండిపోయింది. రెండోసారి ఆయన స్నేహితుల తాలూకు వారంరోజులసాయం వుండింది. అప్పట్నుంచీ మళ్లీ పని, పని. ఆయనా సగం చేస్తారు పని—అర్ధరాత్రి పిల్ల ఏడిస్తే పాలుపట్టడం, ఉచ్చగుడ్డలు మార్చటంలాంటివి. గుమాస్తాలయి చెయ్యకేం చేస్తారు—ఏం కలెక్టరా?

'అమ్మా, లేమ్మా—పాలివ్వవే' బాబు గోల ప్రారంభించాడు.

నాకు పెద్దరోగం వస్తుంటే వీడికి పాలు కావాలిట. వెధవ!

'కాసేపువున్నాక యిస్తాలే, పో' అన్నాను.

వీధిలోకి పరుగెట్టాడు.

అసలు యీ గోలపిల్లలు, పాడుపిల్లలు లేకుంటేనేం? న్యూసెన్సుతప్ప మరేమున్నా పాసిటివ్ లక్షణం వుందా? నాకు సగం రోగం వీళ్లనుంచీనే పుట్టుకొస్తోంది. వాడికీ పూర్తి attention కావాలి. దానికీ పూర్తి attention కావాలి. వంటకీ పూర్తి attention కావాలి. ఆయన గుమాస్తా గనుక, అక్కర్లేదు గనుక, సరిపోయింది. నేను ఒక్కదాన్ని, మూడు పూర్తి attention లు ఎట్లాగ supply చేస్తాను? అదే రోగం!

ఇప్పుడు గభాల్న వీళ్లు లేకుండాపోతే? దొంగలెత్తుకుపోతే—రోగమొచ్చి పోతే—

అప్పుడు గోలేవుండదు. ఇల్లంతా ప్రశాంతంగా వుంటుంది. నేను తొమ్మిది గంటలకు నిద్రలేస్తాను!

"ఢాం"

అబ్బ, ఏమిటది? ఒళ్లే అదిరిపోయింది. పిడుగుపడ్డదా ఏమిటి? మబ్బులూ, మెరుపులూ లేకుండానే? ఎంత పెద్ద శబ్దం!

అది కాస్త లేచేసింది. ఇహ గోల మొదలు. ఇంకాస్సేపు నిద్రపోతే ఏం మునిగిపోతుంది?

అబ్బ, ఒళ్లు అదురు తగ్గనేలేదు.

"ఏమిటండీ ఆ శబ్దం?"

"ఇదుగో, చూసొస్తా.....ఏదో పెద్ద టపాకాయ వేసినట్లున్నారు'.

"అమ్మా, అమ్మా.....పిల్లకాయలు డబ్బాలో మందు పొడి పెడితే పేలిపోయిందంట. మన వాకిటిముందే...... నలుగురో ఏమో పొయ్యారంటుండారు" పనిమనిషి లక్ష్మి కేక.

'ఒళ్లు అదిరిపోయిందే.....మన వాకిటిముందేనా?'

'మన బాబిగాడేడీ, రాధా?'

'అయ్యో, అయ్యో, వాడు బయటికి పోయాడండీ. అట్లా చూడండీ.....లక్ష్మి పోయిరావే......అయ్యో నా నాయనా, నా బంగారుస్వామీ......నా చందమామా......'

'వుండు, వుండు, నేను చూసొస్తాను......ఖంగారు పడకు' ఆయన ఖంగారుగా బయటికి వెళ్తున్నారు.

'అమ్మా, బయటే......వాళ్ళు వచ్చిపోయారే' బాబిగాడు భయపడి లోపలికి వచ్చాడు.

'వెధవా, నన్ను వూరికే హడలగొడితివిగదరా.....నిన్ను చంపేస్తానుండు.......' వాడిని చంపటానికి ప్రక్కమీది నుంచి లేచాను.

ఆయన వచ్చి పట్టుకున్నారు. 'రాధా, వూరుకో..... వాడసలే భయపడిపోయివుంటే........'

ఆయన భుజమ్మీద వాలిపోయాను. వూరికే ఏడుపొచ్చింది........ఆపుకోలేకుండా......

ఆయన నా వీపుమీద చిన్నగాతట్టి 'కాసేపు కూర్చో...' అదేపోతుంది.........భయపడ్డావు......' అన్నారు.

'కాదండీ......నాకు......నాకు..... చేతివేళ్లకు పుచ్చులు వచ్చాయండీ.......కుష్ఠురోగమో ఏమో' అంటూ ఏడిచాను.

'డాక్టరు దగ్గరకుపోయి చూపెట్టుకుందాంలే ..ఏడవకు.....వూరికే భయపడితే ఎట్లా?...' అన్నారు.

వెంటనే భయపడి దూరంగా జరగటం కూడా తెలియదు. పత్తి గుమాస్తా!

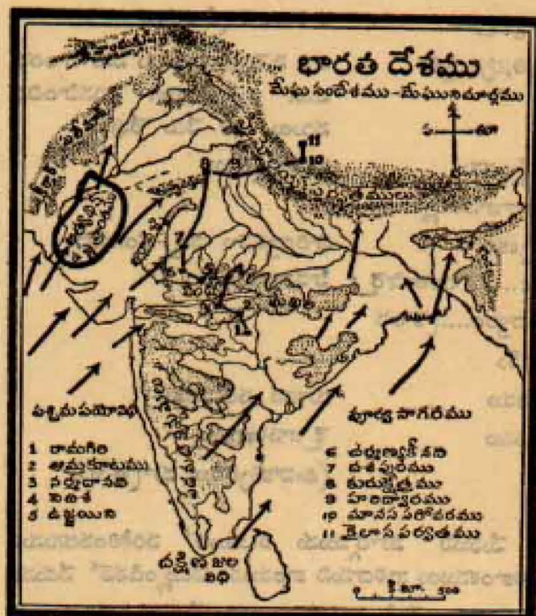

మేఘ సందేశము - మేఘుని మార్గ సమన్వయము

శ్రీ ఎ. రాజగోపాలరావు

1966 డిసెంబరు భారతిలో ప్రచురితమైన 'మేఘ సందేశములో మేఘుని మార్గము— భౌగోళిక వాతావరణ విశేషములు' అను వ్యాసము జిజ్ఞాసాస్ఫోరకమై వచ్చినది. పాఠకలోకమునకు దాని నందించిన భారతి అభినందనీయ. ఆ వ్యాస రచయిత గైకొనిన శ్రమయు మెచ్చదగినది. కాని ఆవ్యాసాంతమున వెలువరింపబడిన యూహాపోహములు సమర్థనీయములు కాజాలమిచే విచారించి, వానిని క్రమపరచుటకై నే నొనర్చిన ప్రయత్నము యొక్క యక్షర రూపమీ ప్రకృత వ్యాసము. దీని యుద్దేశము సత్యాన్వేషణము. విమర్శకాదు.

భారతదేశ మాసేతుశీతాచల మొక్కటే సమగ్ర భూఖండమను భావము త్రేతాద్వాపర యుగములనుండియే స్పష్టముగ నున్నది. ఇతిహాస పురాణము లీభావమును ప్రతిఫలింపజేయుచున్నవి. దేశ మేకచ్ఛత్రాధిపత్యము క్రింద లేని యప్పుడును ఈ భావము భారతీయుల భావనాక్షేత్రముల యందు అంతస్స్రోతస్వినియై యలరారుచునే యుండినది. కాళిదాసీ దేశ చరిత్రలో స్వర్ణయుగమున నివసించిన వాడు. కవులలో పేరెన్నిక గన్నవాడు. అతనికిగల కాళీవరప్రసాదాది విశేషముల నమ్మజాలకున్నను, ఆతని ప్రజ్ఞావంతుడను విషయమునెవ్వరును కాదనలేరు. నాటి యుజ్జయిని సర్వశాస్త్రములకు కేంద్రము. ఆనాటి దేశము సుభిక్షము, శాంతి యుతము. వర్తక వ్యాపారములు, దేశమునగల పలు ప్రాంతముల మధ్య రాకపోకలును, అభివృద్ధి చెందిన కాలమది. రాజాస్థానము నందుటచే నెవ్వరికైన, వినుటవలనగాని, ప్రత్యక్షముగ సంచరించిగాని దేశమందలి విశేషముల నెఱుంగుట కవకాశములు మెండు. శాస్త్ర విజ్ఞాన మభివృద్ధి చెందిన కాలమున, కవులకును శాస్త్ర పరిచయ ముండితీరును. శాస్త్రీయ దృష్టిని,కావ్య శిల్పములును మేళవ మొనర్చి యుత్తమ కావ్య సృష్టి నొనర్చుట ప్రజ్ఞావంతులగు కవుల కసాధ్యము కాదు. కేవల శాస్త్ర విశేషములు కావ్యమునకు శోభ నొసంగవు. అట్టివానిని సూచన ప్రాయముగ కావ్యమునం దంతర్గత మొనర్చు యందే యుత్తమ కవుల చాతుర్యము కన్పించును. 'మేఘ సందేశము' నందును భౌగోళిక ప్రకృతి వాతావరణ విశేషంశము లిట్టివిగనే కన్పట్టును.

పూర్వ మేఘమున వర్ణితమైన మేఘునిమార్గ మీ క్రింది ప్రదేశములను, పట్టణములను స్పృశించుచున్నది. పూర్వ వ్యాఖ్యాతలు వానికి నేడుగల వ్యావహారిక నామముల నొసగి యుండెను. మఱియు కొన్నిటి నుల్లేఖింపలేదు.

రామగిరి	నాగపూర్ సమీపమునగల రాంటెక్. ఇది వైన్‌గంగ సమీపమునన్నది.
మాలక్షేత్రము	———
ఆమ్రకూటపర్వతము	మహాదేవకొండలు
వింధ్యపాదము	వింధ్యలోయ
రేవానది	నర్మదానది.
దశార్ణదేశము	భోపాల్— బుందేల్‌ఖండ్
విదిశాపట్టణము	బెస్‌నగర్ లేక భిల్సా.
వేత్రవతీనది	బేట్వా

నీచైర్గిరి	——
నిర్వింధ్యానది	——
అవంతిదేశము	——
విశాలనగరము	——
శిప్రానది	షిప్రానది
ఉజ్జయిని	ఉజ్జయిని
గంభీరనది	——
దేవగిరి	——
చర్మణ్వతీనది (దశార్ణదేశము)	ఛంబల్‌నది
దశపురము	మాండసోర్.
బ్రహ్మావర్తము	హరియానాప్రాంతము
సరస్వతి,దృషద్వతి	రావి సట్లెజ్ నదులకు సమాంతరముగ ఆగ్నేయముగ ప్రవహించిన నదులు. ఇవి నేడు లేవు.
కురుక్షేత్రము	కురుక్షేత్రము
'శైలరాజావతీర్ణాం.. జహ్నోఃకన్య'	హరిద్వారము వద్ద గంగానది.
ఆసీనః.....గౌరంతుషారైః	హిమాలయము
హంసద్వారం....క్రౌంచ రంధ్రమ్	——
మానసము	మానస సరోవరము
కైలాసము	కైలాసశిఖరము
అలక	(ఊహాకల్పితము మాత్రమే).

మేఘుని మార్గమును పటములో పరిశీలింపదగును. భౌగోళికాంశములు కాళిదాసుని కాలమున నెట్లుండినవో నేడును అట్లే యున్నవి. నేటి వ్యవహారమునగల పేరులు మారియుండ వచ్చును. కాని మేఘ సందేశమున పేర్కొనబడిన ప్రదేశములను నేడును గుర్తింప వీలగును. ఇది కాళిదాసుని భౌగోళిక విజ్ఞాన విస్తృతకు ఒక చక్కని నిదర్శనము. ఏయే ప్రదేశము లెచ్చటెచ్చట నున్నవో ప్రత్యక్షముగ గాని పరోక్షముగగాని బాగుగ తెలిసికొనియే అతడు వానిని తన గ్రంథములో పేర్కొనెనని తెలియుచున్నది. ఇట్టి సునిశిత పరిశీలనమే వాతావరణ విశేషములను, మేఘునిమార్గమును వర్ణించుటయందు కన్పించును.

మేఘము గాలివీచు దిక్కునకు పయనించును. అందుచేతనే 'త్వా మారూఢం పవన పదవీ' అను శ్లోకమున 'ఆకాశమ్' అనక 'పవనపదవీ' అని 'పవన' పదమునకు ప్రాధాన్య మిచ్చినాడు కాళిదాసు. పవనములే మేఘము నొకచోటి నుండి మరియొక చోటికి కొనిపోవును. మరియు 'మేఘ సందేశమున' పవన మనుకూలమైనట్టిదని 'మన్దం మన్దం నుదతి పవన శ్చానుకూలో యథా త్వాం' అను వివరణ వలన తెలియుచున్నది. మేఘుని మార్గమున పర్వతములు జల ప్రవాహములు అనేకము లున్నవి. ఆ మార్గమిట్లు వర్ణింపబడినది.

మార్గం తావ చ్ఛృణు కథయత
స్త్వత్ప్రయాణాను రూపం
సందేశం మే తదను జలద
శ్రోష్యసి శ్రోత్రపేయం
ఖిన్నః ఖిన్నః శిఖరిషు పదం
న్యస్య గన్తాసి యత్ర
క్షీణః క్షీణః పరిలఘుపయః
స్రోతసాం చోపభుజ్య

పటములో మేఘుని మార్గమును గమనించిన ఈ శ్లోక మెంత తగియున్నదో విశదమగును. కావున ఆషాఢ మాసమున వీచు నైఋతి ఋతుపవనములు మేఘుని ప్రయాణమును సుకర మొనర్చునవియే అని కాళిదాసుని వర్ణనల సారాంశము. ఇట దక్షిణానిల ప్రసక్తి వచ్చుట కవకాశములేదు.

ఇక నైఋతి ఋతుపవనములు మేఘుని చూపబడిన మార్గముననే ఎట్లు నడిపెనమట విచారింపవలసి యున్నది. ఇందు ఈ క్రింది విషయములను మనమునం దుంచుకొనవలెను. 1. భారతదేశమున గల వివిధ పర్వతశ్రేణులు— వాని యునికి. 2. ఆషాఢ మాసమున పశ్చిమ పయోధి (అరేబియా సముద్రము) మీదుగ నైఋతి ఋతుపవనములు వీచుచుండును. ఇవి జూన్ మొదలు సెప్టెంబరువరకు (సుమారుగ జ్యేష్ఠము మొదలు భాద్రపదంవరకు) పశ్చిమ తీరముపైకి వీచి అచట ఉత్తర దక్షిణములుగ నున్న పడమటి కనుమలచే నడ్డగింపబడి ఆ తీరమున వర్షించును. ఇట గమనింపవలసిన విషయ మొకటి గలదు. జూన్, సెప్టెంబర్ల మధ్య కాలమున సూర్యుడు కర్కటరేఖ భూమధ్యరేఖల మధ్య ప్రకాశించుటచే ఆ ప్రాంతమున గాలి పీడనము తగ్గి, అచ్చటికి వాయుపీడన మధికముగ గల మకరరేఖా ప్రాంతమునుండి గాలులు వీచును. అవి భూమధ్య రేఖ వరకు ఆగ్నేయముగ పయనించి ఆగ్నేయ వ్యాపార పవనము లనబడుచున్నవి. అవి భూమధ్యరేఖను దాటగనే నైఋతి దిశగా మరలి హిందూమహాసముద్రము మీదుగ వీచుచు రెండు శాఖ లగును. ఒకటి: అరేబియాసముద్రము నుండి వీచునది. రెండవది:బంగాళాఖాతము మీదుగవీచి తూర్పుపాకిస్తాన్, పశ్చిమ బెంగాల్‌నకును, గారో కాశీ కొండలడ్డగించుటచే అస్సామునకును వర్షము నిచ్చి హిమాలయములను దాటలేక పర్వత పంక్తినంటి కాశ్మీరమువరకును ఆగ్నేయపవనమై వీచును. మొదటిశాఖయు ఉత్తరమున సులేమాన్ హిందూకుష్ పర్వతములచే నిరోధింపబడి ఈశాన్యముగ మరలును. ఇవియును రెండవశాఖయొక్క పవనములు తర్వాత ఈశాన్య ఋతు పవనములుగ మారును. 3. మరియు ద్రవములకు (అనగ ద్రవ వాయు పదార్థములకు)

ఒక నిరోధ మెదురైన వాని తలము నంటి పయనించు నైజము గలదు. నీరు కాలువ గట్లెట్లుండిన ఆ మార్గముననే ప్రవహించును. అట్లే వాయువులు పర్వత పంక్తుల నంటి వీచును.

మేఘుని మార్గ సమన్వయము

1. మేఘుడు రామగిరి నుండి బయలుదేరును. రామగిరి మధ్యయిండియాలో తూర్పు పడమటి తీరములకు దాదాపు మధ్యగ నుండు ప్రదేశము. నైఋతి ఋతుపవనములు— అరేబియా సముద్రముపై నుండివచ్చు శాఖ సాత్పూరా పర్వతములు, పడమటి కనుమల ఉత్తరభాగము మధ్యగ (తపతీ నదీ లోయలో) వీచి రామగిరికి చేరును. అనగ నవి పశ్చిమము నుండి తూర్పుగ వీచును. కాని అవి పూర్తిగ తూర్పునకు చేరక మునుపే, రామగిరి ప్రాంతమును చేరునప్పటికి బలహీనమగును. ఏమన తూర్పున బంగాళాఖాతము నుండి వీచు నైఋతి ఋతు పవనముల మరియొక శాఖ వీచుచుండుట ఒక కారణము. రెండవది—రాజస్థాన్‌లో థార్ ఎడారి ప్రాంతమున, కర్కటరేఖా ప్రాంతమున వాయుపీడనము తక్కువగ నుండును. అందుచే అటువైపునకు లాగబడుటవలన. (జూలైలో సింధు, థార్ ఎడారి ప్రాంతమున దేశము నంతటిలో అత్యధిక ఉష్ణోగ్రత యుండును. అందుచే నచ్చట పీడనము తగ్గును). ఫలితము— పశ్చిమమునుండి తూర్పుదిశకు పోవు శక్తి తూర్పున వీచు మరియొక శాఖచే తటస్థీకరింపబడును; పశ్చిమోత్తరమున గల యల్ప పీడన మటు లాగును గాన మేఘు డాదిశకే వీచు పవనములచే నెట్టబడును.

2. ఇంతలో ఆమ్రకూట మెదురగును. రామగిరికిని ఆమ్ర కూటమునకు మధ్యగల మాలక్షేత్రమున వర్షించి ఆమ్ర కూటమందలి యెత్తైన శిఖరములనంటి యించుక పశ్చిమోత్తరముగ పోవునరికి మేఘునకు రేవానదీ లోయయు, వింధ్యపాదమును ఆసన్నమగును.

3. అప్పటినుండి సాత్పూరా, ఆమ్రకూటముల నడుమ గల మార్గమున బలముగ, నించుక ఈశాన్యముగ వీచు గాలుల యొక్కయు, సాత్పూరా, వింధ్య పర్వతముల నడుమ గల గరాటా వంటి ప్రాంతముగుండా తూర్పునకు వీచి వింధ్య, మేఖల, ఆమ్రకూటములచే నిరోధింపబడు గాలుల యొక్కయు ఫలశక్తి (Resultant Force) వలన నెట్టబడి మేఘుడు ఉత్తరముగ గల విదిశకు చేరుట కవకాశమున్నది. విదిశ దశార్ణ దేశమునకు ముఖ్యపట్టణము.

4. ఇప్పటినుండి ఉత్తరమునకు పోవలసిన మేఘుని, చుట్టు దారియైనను ఉజ్జయినిని దర్శించి పోవలయునని యక్షుడు కోరును. ఇది కావ్యశిల్ప దోహదకారి యగునేమో కాని యాథార్థ్యమునకు న్యాయము చేకూర్చునదిగ లేదని పూర్వ వ్యాసకర్త అభిప్రాయపడిరి. ఇచ్చట గమనింపదగిన విశేషమిది.

విదిశ నుండి యుజ్జయినికి మధ్యగల ప్రాంతమంతయు దాదాపు కర్కటరేఖపై గలదు. ఆషాఢ మాస ప్రారంభమున (జూలై నెలలో) అచ్చట పూర్వ పశ్చిమములుగ ఉష్ణోగ్రతయు వాయుపీడనమును ఒకే రకముగ నుండును. అప్పుడు, థార్ ఎడారి ప్రాంతమునను, సింధు ప్రాంతమునను ఉష్ణోగ్రతలు అధికతర అధికతమములుగ నుండును. అచ్చటి భూమిపై వాయు పీడన మట్లే తక్కువగ నుండును. అప్పుడే నైఋతి పవనములు కొన్ని థార్ ఎడారి, సింధు ప్రాంతములవైపు వీచు చుండును. ఆ ప్రాంతములందు తగ్గిన వాయు పీడనమువలనను, అటకు వీచు ఇతర పవనముల బలాధిక్యత చేతను మేఘుని విదిశకు దెచ్చిన పవనములు పశ్చిమముగ లాగబడి, మేఘుని విదిశ నుండి ఉజ్జయినికి చేర్చుట కవకాశమున్నది. అందుకే చుట్టుదారి యైనను ఉజ్జయినిని దర్శింపుమని కోరుట. పటమును గమనించి, ఆయా ప్రదేశముల యునికి నెరుంగదగును. ఈ మార్గమున పేర్కొనబడిన నీచైర్గిరియు, అవంతిదేశము, విశాల నగరము వేత్రవతికిని, శిప్రానదికిని మధ్య నుండవలెను. ఈ ప్రదేశము మధ్యప్రదేశ్‌లోని మాళవ ప్రాంతమునకు సరియగును. విశాలా నగరమునకు నేటి వ్యావహారిక నామమును గూర్చి పరిశీలింపదగును.

5. ఉజ్జయినీ ప్రాంతమున వింధ్య, ఆరావళీ పర్వత శ్రేణులు దాదాపొక విలువంపుగ నేర్పడియుండుట గమనార్హము. కావున మేఘు డా వంపు వెంబడి పయనించి, ఉజ్జయిని నుండి గంభీర నదిని దాటి దేవగిరిని గాంచి చర్మణ్వతిని మీరి దశపురము చేరును. గంభీరము, దేవగిరియు నుజ్జయినికి చర్మణ్వతికి నడుమ గల ప్రాంతమున నుండవలెను. దేవగిరి కుమార స్వామి యుండు క్షేత్రముగ వర్ణింపబడినది. నేటి వ్యవహారిక నామమేదియో పరిశీలింప దగియున్నది.

6. అచ్చట కాంబే, కచ్ ప్రాంతములపై నుండి వీచు నైఋతి ఋతుపవనముల మార్గమునబడి దశపురము నుండి ఆరావళి పర్వతముల ఉత్తరపు టంచును దాటి బ్రహ్మావర్తమునకు మేఘుడు చేరుటకు అవకాశమున్నది.

7. బ్రహ్మావర్తము నేటి హర్యానా ప్రాంతము. కురుక్షేత్రము బ్రహ్మావర్తముననే యున్నట్లు వర్ణితము. అది నేటి 'అంబాలా'కు సమీపము. మేఘుడు కురుక్షేత్రమును భజించి అటనుండి తూర్పునకు పోవలెను. అది ఇట్లు పొసగ వచ్చును. నైఋతి ఋతుపవనములు పశ్చిమశాఖకు చెందినవి. (అరేబియా సముద్రముపై నుండి వీచునవి.) కర్తార్, సులేమాన్, హిందూకుష్ పర్వత శ్రేణుల నంటి వీచి, తుదకు ఉత్తరము చేరి తిరిగి ఆగ్నేయముగ హిమాలయముల వెంబడి వీచును. మరియు ఆరావళికి పశ్చిమముగ థార్ ఎడారి గుండా వీచునవియును బ్రహ్మావర్తము చేరును. ఈ రెండింటి ఫలశక్తివలన మేఘుడు తూర్పునకు నెట్టబడును.

8. "శైలం రాజావతీర్ణా...... జహ్నోః కన్య"కు చేరి అప్పటి నుండి క్రౌంచరంధ్రముగుండ మేఘుడు మానససరోవరమును జేరును. ఈ క్రౌంచరంధ్రము హిమాలయములో నుత్తర దక్షిణములుగ నుండు నొక యిరుకైన పర్వతసానువై యుండునేమో. అట్లు మానసమును చేరి తుదకు కైలాస పర్వతమున గల అలకా నగరమునకు మేఘుడు చేరవచ్చును.

ఇట్లు మేఘుని మార్గమును సమన్వయ పరుపవచ్చును.

ఈ వివరణముపై జిజ్ఞాసువు లొక సందేహము వెలిబుచ్చు అవకాశమున్నది. అది 'ఋతుపవనములు పటములో చూపబడినట్లే ఖచ్చితముగ వీచునా?' అని. దానికి సమాధానమిది. పర్వతముల ఉనికి, ఎత్తుపల్లములు, పర్వత సానువులు, వాని వైశాల్య భేదములు, ఆయా ప్రదేశముల ఉష్ణోగ్రతావాయు పీడనములలో భేదములు, పవనముల బలాబలములు ఇత్యాది అనేకాంశములపై పవనములు పయనించు దిశ ఆధారపడి యుండును. మేఘుని మార్గమున నీ యంశముల ప్రభావ మెంతేని గలదను విషయము విస్మరింపదగనిది.

మఱియు యక్షుడు మేఘుని రామగిరినుండి ఉత్తరముగ (యించుక ఈశాన్యముగ) పయనించి గంగా యమునా మైదానములను దాటి కైలాస శిఖరమునకు సూటిగ పొమ్మని కోరి యుండలేదు. నిజమున కది దగ్గరిదారి. అందుచే మేఘుని మార్గమును వర్ణించుటలో వాతావరణ విశేషములు కాళిదాసుని మనమునందుండి యుండవలెను. ఆషాఢ కాలమునాటి ఋతుపవనములు— పై అంశముల నవగతము చేసికొనినచో— నాడును, నేడును 'మేఘ సందేశము' నందు వర్ణింపబడినటులే ఆయా ప్రాంతములలో యించుమించుగ వీచుచుండునని గ్రహింపవచ్చును. రెండు వేలేండ్లకే వాతావరణమున పెద్ద మార్పు రాదు. కాళిదాసుని వర్ణనమునకును నేటి పరిస్థితికిని విప్రతిపత్తి లేదు. చరిత్ర కారుల యభిప్రాయము ప్రకారము కాళిదాసు, చంద్రగుప్త విక్రమాదిత్యుని (క్రీ. శ. 375—415) నవరత్నములలోనివాడని గ్రహించితిమేని ఈ కా పరిమితి మరియొక ఐదువందల యేండ్లు తగ్గును. కాళిదాసు యిన్ని విషయములను నిజముగ ఆలోచించి వ్రాసెనా అను ప్రశ్నమున కిట్లు సమాధానము చెప్పుతగును. కాళిదాసుని కాలము సర్వశాస్త్రములకును స్వర్ణయుగము. రవి గాంచనిది కవి గాంచగలడు. మహాకవులు వశ్యవాక్కులు. కాళిదాసు కవికుల గురువు. అట్లేల కాకూడదు?

---

* సరస్వతి దృషద్వతీనదులు రావి సట్లెజ్‌లకు సమాంతరముగ ప్రవహించి యుండినవి గాన అవి నైఋతిముఖమై ప్రవహించి యుండవలెను. ఆగ్నేయముగ కాదు. అటైన అవి గంగా యమునలకు సమానాంతరములగును. అవి నైఋతి ముఖముగ ప్రవహించి పశ్చిమ పయోధిలో, నేటి సింధునది వలె కలియుచుండినవి. అందుకే ఆ ప్రాంతమున కొకనాడు 'సప్తసింధు' అని ప్రతీతి.

ఈ వ్యాసరచనమున సహాయభూతములైనవి 1. ఆక్స్‌ఫర్డ్ పిక్టొరల్ అట్లాస్ ఆఫ్ ఇండియన్ హిస్టరీ. 2. వేదం వారి ఆంధ్రవ్యాఖ్యతోగల మేఘ సందేశము. 3. ది ఎడింబర్గ్ జియాగ్రఫికల్ ఇన్స్టిట్యూట్‌చే నిర్మింపబడిన అట్లాసు. మఱియు (4) డిసెంబర్ 1966 భారతిలో ప్రచురితమైన వ్యాసము.

బూడిదలో పుటల చరిత్ర

"ఆకాశరాజు"

దళసరి బొందులో
దట్టంగా పేర్చిన పుటల్లో
గడచిన చరిత్ర
స్పష్టంగానే కనబడుతోంది.

బాధల్ని తమాయించుకుని
వ్యాధుల్ని హరాయించుకుని
బ్రతుకంతా ఈదాను.

చిన్న చిన్న కథల్ని చేర్చి
జీవితాన్ని కూర్చాను—
గ్రంథంగా పేర్చాను.

జీవనాడుల్ని త్రెంచి
భావజాలాన్ని నింపి
ప్రజలమీద ప్రయోగించి
ఫలితం చూద్దా మనిపించింది!

సంపుటాలుగా, మొదట్లో—
పెంపు చేద్దామనుకున్నాను.
చదువులో సగం గడిచింది.
సగం చదువుకన్నా—
మిగిలిందే మిలియన్ల సంపుటాలు
మోయలేనంత బరువైంది, ఇప్పటికే.

ఒక్కో పుటా వెనక్కు తిప్పుతుంటే
చక్కనైన అనుభూతులకన్నా—
బక్క నీరసా లెక్కు వున్నాయి.

స్మృతిపథంలో—
మతిపోగొట్టుకున్న
బాటసారిని నేను.
విధి వక్రగతిలో కాలసర్పం
కాటేసిన వాడిని!

గ్రంథంలో—
బాధను రంగరించుకున్న
కథలున్నాయి,
మోదాన్ని సంతరించుకున్న
గాథలున్నాయి.
సుఖాంతాలు కొన్ని,
విషాదాంతాలు మరిన్ని.

మొదటి పుటల్లో అక్షరాలు
చెదురు చెదురుగా వున్నాయి
చిరుత వయసులో అల్లరికి
చిహ్న అనిపించాయి!

అల్లరి చిల్లరి పనుల్ని
చిన్నపిల్లల చిట్టి చేతులతో
బొమ్మలుగా చిత్రించాను—
నవ్వొచ్చింది!

ఇంకా—
ఆధునాతన చిత్రకళ లాంటి
గజిబిజి గీతలున్నాయి.

రవివర్మ రాసిన
రంగు చిత్రాల్లాంటివీ ఉన్నాయి.
అంగనలు వేసిన
రంగవల్లిక లున్నాయి.

యుక్తవయస్సులో వున్నవాడు
ముక్త ఛందస్సులో వ్రాసినట్లు—
అపహాస్యం పాలైన
అపసవ్యపు వ్యాసం ఒకటి!

ఒకనాటి ప్రణయ కథకు
రంగులు పూశాను—
మనో రంజితంగానే వుంది

పాటల్లో అనుభూతి
ఆటల్లో లేదు,
చేతల్లో అనుభూతి
మాటల్లో రాదు.

ఏ బొమ్మలో చూసినా నా ప్రతిరూపం,
ఏ కథలో చూసినా నేనే నాయకుణ్ణి.
రంగురంగుల ఇంద్రధనస్సు, నా చుట్టూ
చెంగుచెంగున గెంతుతోంది.
రంగులరాట్నం, నా చుట్టూ వేయి—
భంగుల తిరుగుతోంది.
రకరకాల మనుష్యుల మధ్య
వివిధ మనస్తత్వాల నిరికించుకున్న రథ్య
రంగుల రాట్నాన్ని ఛేదించాలి,
ఇంద్రధనసుల్ని ఛేదించాలి
ఎగిరిపడే గుత్తాల్ని సరిచేయాలి
ఎగుడు దిగుడు బాటల్లో నడవాలి.

ఆస్తికునిగా ఉన్నప్పుడు, నాకు
స్వస్తి చేకూరలేదు.
భగవంతుడు కనిపించనే లేదు.
నాస్తికుడి నైనప్పుడే
'నరుడా నీ కోరిక?'—అన్నాడు.
దేవుణ్ణి తలచుకున్నప్పుడు
తిట్టాలనిపించింది,
తిట్టాలనిపించినప్పుడు
దేవుడు కనిపించాడు!

లీలామానుష విగ్రహుడు
నాలో మానిసిని తరిమేశాడు.
అజ్ఞాన తిమిరాన్ని అణచి,
జ్ఞానజ్యోతిని వెలిగించి—
గానుగెద్దు జీవితానికి
గీతను గానం చేశాడు.

జీవితం మలుపు తిరిగినప్పుడు—
కామితం యీడేరనప్పుడు—
గ్రంథాన్ని కాల్చేద్దామనిపించింది
పుటల్ని చించేద్దామనిపించింది.

శూన్యంలో మాన్యం చూసుకుని
సున్నాలో యిల్లు కట్టుకుని
కన్నయ్యలో కలిసిపోదామనుకున్నాను.

నారుపోసింది, వెంటనే
నాలో కలుపుకునేందుకు కాదు,
నీరు పోస్తాను
'మరిన్నినాళ్ళు మను'—అన్నాడు.

అంతే—

సుడిగుండపు సున్నాల్లోపడి,
నడిచింది మరిచాను.
కళ్ళు తెరచేసరికి, దినము—
నెలలు గడిచిపోయాయి.

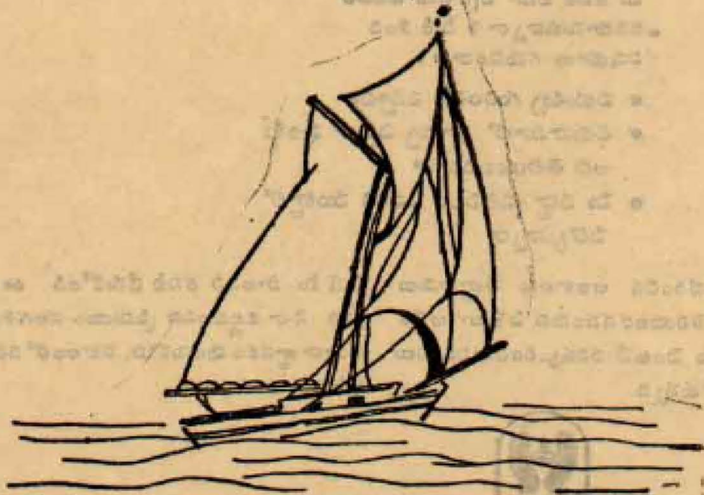
తడియారిన గుండెల్లో
గుడిగంటలు మోగాయి.

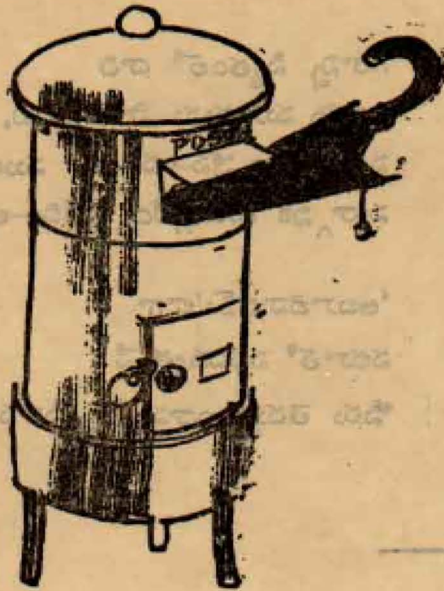
వర్షం వచ్చినప్పుడు
వర్షంలో తడిశాను
వర్షం వెళ్ళినప్పుడు
చెట్టు క్రింద నిలిచాను.

కనుకొలకుల్లో
నీళ్ళు నిలిచినప్పుడు
ముత్యాలని భ్రమశాను.
కన్నీళ్ళు సెలయేళ్ళుగా మారినప్పుడు,
నిరర్థకంగా—
కడలిలో కలిసిపోతాయనుకోలేదు!
తడిసి, ఝడిసి పోతాననుకోలేదు!!

గతాన్ని స్మృతంలో దాచి
రథాన్ని ముందుకు సాగిద్దామని,
సమన్వయం చేసి—ముందు ముందు
స్వర్గానికి మెట్లు వేద్దామనేది—ఆశ!

'అబూబెనాదమ్'లాగా
నభూతో నభవిష్యత్తనే
పేరు తెచ్చుకుందామనేది పేరాస!

ఋత - చిత్

శ్రీ వేలూరి శివరామ శాస్త్రి

'యత్ర సుప్తో న కంచన కామం కామయతే, న కంచన స్వప్నం పశ్యతి, తత్ సుషుప్తమ్। సుషుప్త స్థాన ఏకీభూతః ప్రజ్ఞానఘన ఏ వానందమయో హ్యానందభుక్ చేతోముఖః ప్రాజ్ఞస్తృతీయః పాదః'*

మాండూక్య—5, 6

సర్వాయతనమూ సర్వస్రష్టా సంపూర్ణమూ ఐన ఈ అతిమానసం లేక ఋత—చిత్, పరమపురుషుని స్వ—భావం. ఇది ఆయన స్వయంభూ—స్వభావం కాదు, మరి విశ్వేశ్వరమూ విశ్వభావనమూ ఐన పరిభూః—స్వభావం[1]. మనం ఈ సర్వాన్నే ఈశ్వరుడు లేక దైవం అని అంటాం. పడమటి దేశాలవారు రాజాధిరాజవంటివాణ్ణి షడ్గుణగరిష్ఠుణ్ణి దయామయుణ్ణి ఒకానొక ఛాయా మానవుణ్ణి ఈశ్వరుడని అంటారు. సృష్టి పరమయిన అతిమానసమూ జీవుని అహంతా: వీని నడుమ నున్న సంబంధ విశేషాన్ని ఆశ్రయించే పాశ్చాత్యుల కల్పనలో ఈ యీశ్వర మానుష కల్ప్రతిమ మలచబడ్డది. అయితే మనము చెప్పే దివ్యపురుషుడున్నా 'పురుష ధుడే' అనేమాట మరవ రాదు.[2] ఎంచేత నంటే అతడు నిర్విశేషమైన సన్మాత్రం యొక్క ఒక ముఖమే. దివ్యపురుషుడు సర్వమయమైన సత్తారూప మయినట్లే అద్వితీయ సత్స్వరూపుడు కూడా. అద్వితీయ చిత్ పురుషు డయియున్నా పురుషుడే కాక పురుషోత్తముడున్నూ. అతని ఈ రూపును గురించి పైపై ఆలోచన జరిగిందికాని మనం ఇప్పుడు ఈ దివ్యపురుషుని అపురుషవిధస్వరూప (Impersonal) మననంలో ముమకవేదాం. ఈయెడనే మన భావన గభీరమూ విశదమూ కావాలి.

విశ్వమం దంతటా ఋత—చిత్తు 'ఋతంభరా' ప్రజ్ఞా రూపంగా (Ordering Self-Knowledge) అనగా సర్వమునూ క్రమబద్ధంగా చేసే ఆత్మజ్ఞానరూపంగా ఉంది. ఇందువల్ల అఖండసత్తు తుదిలేని తన బహుత్వాన్ని విచిత్ర మైన సామరస్యంతో స్ఫుటంగా అభివ్యక్తం చేస్తుంది. ఈ ఋతంభరాప్రజ్ఞే, (Ordering Self-Knowledge) లేకపోతే అతనిలో అనంతంగా ఉన్న యోగ్యతలు (Potentialities) నియతంగా పరివర్తన చెందే మహావిశృంఖలా రూపంగా (Chaos) బయటబడి అతడు చేసే సృష్టి యావత్తూ సామరస్యంగా అభివ్యక్తం పొందేది కాదు. అమేయ మయిన అతని అభివ్యక్తీకరణశక్తిని ఎవరు క్రమబద్ధం చేయ గలరు? ఎక్కడ అనంతమయిన యోగ్యత (Potential) యే ఉండి దాన్ని నియమించే ఆత్మదృష్టి (Ordering Self-Knowledge) ఉండదో అథవా అభివ్యక్తిక్షేత్రంలో పరిణ మించేందుకు నాటబడ్డ బీజంలో తనకు పూర్వమేఏర్పాటయియున్న విజ్ఞానంగాని భావంగానిలేకపోతేఅదిఎట్లాచక్కగా సమరసంగాపరిణ మిస్తుంది? అనియమం ఏర్పడి అంతర్యామి ప్రేరణ లేక మహా విశృంఖలయే (Chaos) విజృంభిస్తుంది. అపుడు ఈ జగత్తంతా అవ్యాకృతపు మరుగు పొంగియిపోయేది. కాని ప్రజ్ఞానమే యీ విశ్వాని కంతటికీతల్లి. ఆ యమ్మకు అది ఆత్మరూపం. ఆత్మరూప మయిన ఆత్మశక్తియే సృష్టిలో అభివ్యక్త మయేది. మరి అనాత్మ శక్తి కాదు. కాబట్టి ప్రత్యేకమయిన ప్రతిసంభావ్యాన్నీ సత్యమూ ఋతమూ అయిన విధానం నియంత్రితమూ పరిచాలితమూ చేస్తున్నది. అట్టి విందు చూపు ఆ ప్రజ్ఞానంలోని సత్తాలో ఉంది. ఇంతేకాక ప్రతిప్రత్యేక సంభావ్యంలో (Potential) మరొక సంభావ్యానికి ఉన్న సంబంధమూ, అవి ఎట్టి సామంజ స్యంతో పరస్పరమూ మిళితం కాగలవో అట్లు చేయగల యథార్థ

---

* The Supreme truth—Conciousness (Life Divine I st Part Cha-XV) అతిచేతనా సుషుప్తిలో ఉన్నతడు ఏఋక ముద్ద, ఆనందమయుడు ఆనందాన్ని అనుభవించే అతడు. అతడు సర్వేశ్వరుడు సర్వజ్ఞుడు అంతర్యామి సకలకారణము.

1. 'ఈశ' చూచేది. పరమపురుషుని నిర్విశేషమైన కేవల సత్తాయొక్క ప్రకృతి కానేకాదుగాని అతడు విశ్వేశ్వరుడూ విశ్వస్రష్టా ఐనప్పుడు అతనిలో ఉన్న ప్రకృతి ఇది. గీత—7 అధ్యా—4, 5, 6 శ్లో. చూచేది. (అనువాదక)

2. 'పురుషాన్నపరం కించిత్' 'అసంగో హ్యయం పురుషః' మొదలయినవానిని చూచేది. బృహదారణ్యకంలో పురుషవిధ బ్రాహ్మణం చూచేది. (అను)

బోధయూ ఆ ప్రజ్ఞానంలో ఉన్నవి. అది నియమించే సార్వభౌమ సమంజసతలో ఆయా రూపాలనూ శక్తులనూ బీజరూపంగా ధరించి ఉంది. అదియే లయబద్ధమయిన ప్రపంచ భావం (Real idea) ప్రపంచ జన్మలగ్నంలోనే దానిగుండెలు ఆడటం మొదలుపెట్టినపుడే ప్రపంచానికి మూలమయిన ఋతంభరా ప్రజ్ఞ లేక ప్రజ్ఞానంయొక్క 'పూర్వచితి' నుండి ప్రపంచం యొక్క నలుసునలుసునా క్రమబద్ధమయిన వికాసం సంచారిత మవుతుంది. ఈ ప్రజ్ఞయే జగత్తులో ధర్మాల కన్నిటికీ నెలవు, 'ధర్మధుక్', 'గోపా ఋతస్య'. ఆ ధర్మంలో ఎక్కడా యదృచ్ఛచే నయిన అనియమంలేదు, ఎంచేతనంటే ఆ ధర్మం ప్రతివస్తువు యొక్కయు స్వ—భావ స్ఫురణం. ఆ స్వభావమున్నూ పర్‌భూత విజ్ఞానం యొక్క అడ్డ మాకలు లేని సత్య బలంతో వస్తువు యొక్క బీజభావంలో నిహితమై ఉంది. కాబట్టి సృష్టి—పూర్వక్షణంలో సమగ్రపరిణామక్రమం సృష్టియొక్క గూఢమయిన ఆత్మసంవిత్తులో నిభృతమై ఉంటుంది. ఇంతేకాక ప్రతిముహూర్తమునందున్నూ స్వతః ప్రవృత్తి శీలంతో పరిణామం ఉత్సారితం అవుతుంది. అందువల్ల సృష్టి పరిణామం చెందుతూ వుండే ప్రతిముహూర్తంలోనూ ఆ సృష్టిలో గూఢమూ అనాదీ అయిన స్వరూప—సత్యం నియతంగా స్ఫురిస్తూ వుంటుంది; ఆ సత్యవేగమే పెట్టబోయే అడుగడుగునా అమోఘమయిన బలంతో నియంత్రణం చేస్తుంది. ఈరీతిగా సృష్టి-బీజసత్తాలో దాగి ఉన్న ఆకూతి పరిణామంలో పూచికాచి పండబారుతుంది.

స్వరూప సత్యము ననుసరించి యీ విశ్వమంతా పుష్టిని ఉన్నతిని పొందుతూ వుంటే దాని మూలంలో కాలకలనయున్నూ దేశవు వ్యవస్థయున్నూ నిమిత్త పరంపరయున్నూ కలిగినవి. (Time Space and Casuality) అభివ్యక్తికి ముందు వెనుకలలో కాలమున్నూ అవస్థితి సంబంధాన్నిబట్టి దేశమున్నూ కనిపించినై. దేశంలో ఉనికి చూపిన వస్తువు లన్నిటియు పరస్పరక్రియతో కాలపరంపర కలిసి నిమిత్తబోధ కలిగింది. దర్శనాల ఉద్దేశంలో దేశకాలాలు కల్పనలే కాని వానికి వాస్తవ సత్తా[4] లేదు. కాని పదార్థాలన్నీ సచేతనమయిన సత్తాయొక్క నిజ చైతన్యంచేత రూపు పొందు తున్నపుడు దేశకాలాలు కేవల కల్పనా కథలని అనుకో డానికి ఎంతమాత్రమూ ప్రయోజనం లేదు. ఆ యీ తత్త్వదృష్టిలో దేశకాలాలు చిత్‌స్వరూపం యొక్క ఆత్మవ్యాప్తిలో స్వానుభవం,—దాని పరాక్—వ్యాప్తియే దేశం, ప్రత్యక్ వ్యాప్తియే కాలం. మన మనస్సు పరిమాణగర్భంలో నుంచి ఈ రెంటినీ చూస్తుంది. మనస్సు విభజన ధర్మి, ఖండ ప్రవృత్తి దానికి స్వభావం; అందువల్ల అపరిమితాన్ని పరిమితం చేయడం మనస్సుకు నైజం. నిరవచ్ఛిన్నమయిన గతిప్రవాహాన్ని క్షణాలతో అవచ్ఛిన్నం చేసి లేక కొలిచి దాని ఒక బిందువు ముందు నిలుచుండి చూపును ముందుకును వెనుకకును నడపి మనస్సు కాలకల్పన చేస్తుంది; దానివల్లనే సత్తాయొక్క అవిచ్ఛిన్నమయిన ధార మనశ్చేతనలో భూత భవిష్య ద్వర్తమాన తరంగాల శ్రేణిచేత పరిమిత మవుతుంది. ఇక అభివ్యక్తమయిన స్థితి యొక్క వ్యాప్తిలో ఒక బిందువు ముందు నిలిచి విభాగ కల్పనచే పరిమితం చేసి దేశాన్ని చూస్తుంది. తాను నిలిచిన బిందువు నలుతట్టులా ఉన్న వస్తు వ్యవస్థను చూచి జటిల మైన సంబంధ కల్పనలు చేస్తుంది.

వ్యావహారిక జగత్తులో మనస్సు ఘటనలను బట్టి కాలాన్ని జడవస్తువులవల్ల దేశాన్ని పరిమితం చేసికొని గ్రహిస్తుంది. కాని విశుద్ధమయిన మనస్సు అనగా సంకరం కాని మనస్సు ఘటనాప్రవాహాన్ని వస్తుసంస్థానాన్ని ఉపేక్ష చేసియే, ఆ దేశకాలాలకిన్నీ స్వరూప ధాతువయిన అనగా మూల ఉపాదాన మయిన చిచ్ఛక్తి యొక్క శుద్ధక్రియను అనుభవం చేసికో వచ్చు. అప్పుడే దేశకాలాలు విశ్వవ్యాపియయిన చైతన్యశక్తి యొక్క రెండు ఆకారాలుగా (Aspects) బోధపడతై. మరిన్నీ నానావిధాల సంబంధంతో వాని క్రియ వాని మీదనే పడుగు పేకలుగా అల్లబడియున్నట్లున్నూ బోధపడుతుంది. మనస్సుకు అందని ఒక చైతన్యం ఉంది, అంటే ఉన్మనీదశ, ఆ దశలో భూత భవిష్యద్వర్తమానాలు ఒక అఖండ సత్తాగా పర్యవసితం చెంది కాలత్రయమూ చేతన కాధారంగా కాక ఆధేయంగా ఉంటుంది. అట్టి కాలాన్ని చూడడానికి వీక్షణ బిందువు ముందూ నిలువ నక్కరలేదు. ఆ అనుభవంలో త్రికాలాలూ ఒక వర్తమానంగానే ఉంటై. ఇంతేకాక ఆ చేతన

---

3. ఆకూత,ఆకూతి శబ్దాలకుగూఢమయిన అభిప్రాయం అని అర్థం. (అను)

4. 'కాలము ఆత్మవలె అఖండము నిత్యము ఏకము' అని నైయాయికులూ వైశేషికులూ, 'కాలము—మహాకాల రూపముగాగాని క్షణాదికముగాగానీ లేదు, ఆకాశమే ఉపాధి భిన్నమై క్షణము మొదలుకొని మహాకాలము తుదగాగల కాలవ్యవహారము నడిపించుచున్నద'ని సాంఖ్యులు, 'కాలము నిత్యమ'ని చెప్పు శ్రుతి స్మృతులు ప్రవాహ నిత్యతాపర ములు; ఆవశ్యకం కాబట్టి క్షణమనేదే కాలంకాని మహాకాల మంటూ వేరే లేదు'. 'క్షణ తత్క్రమయో ర్నాస్తి వస్తు సమాహార ఇతి బుద్ధి సమాహారో ముహూర్తాహోరాత్రాదయః, సఖల్వయం కాలో వస్తుశూన్యోఽపి బుద్ధినిర్మాణః శబ్దజ్ఞానాను పాతీ లౌకికానాం వ్యుత్థిత దర్శనానాం వస్తుస్వరూప ఇవావభాసతే' యోగభాష్య 3—53 చూ.

క్షణిస్మౌనం ఏ దేశబిందువున్నూ కాదు, ఎందుచేతనంటే అన్ని బిందువులకూ ఆ చేతనయే ఆధారం, కాగా దేశం కూడా అఖండ మయిన దాని ప్రత్యగ్వ్యాప్తి. ఆ చేతనకు ఆకాశం చిదాకాశం కాలం మహాకాలం. సంవిన్మయమూ అఖండదృష్టీ అయిన ఒకానొక ఏకాత్మ ప్రత్యయంలో ఈ మహావిశ్వం యొక్క స్పందశీలి ధరింపబడి ఉన్నదనే అనుభవం కూడా ఒకానొకప్పుడు మనకు మెరుపు పొందవచ్చు కాని ఈ దేశకాలాల అసలు స్వరూప సత్యం మాట ఏమిటి అని ప్రశ్నిస్తే ఆ ప్రశ్న వృథాప్రశ్న. ఎందుచేతనంటే ఆ స్వరూప సత్యాన్ని తెలిసికోవడం ప్రాకృత మనస్సుకు సాధ్యం కాదు, ఆ అఖండ—అద్వయతత్త్వం, ఈ విశ్వాన్ని ఇంద్రియ మనస్సహాయం వినాగా కూడా తెలిసికోగలదని ఒప్పుడానికికూడా ప్రాకృత మనస్సు రాజీకి రాదు,

అతిమానసం, అఖండమున్నూ సర్వగ్రాహియున్నూ ఐన దృష్టి ద్వారా కాలపరంపరనూ దేశఖండతనూ ఎట్లా ఒక తాడిమెలో ఐక్యపరచికొని ఉందో దానిని అభావగా గ్రహించగలం గాని దీని పూర్ణానుభూతి యొక్క సాధన చేసి పొందగల పురుషార్థం. కాలకలనయూ దేశవ్యవస్థయూ సృష్టికి అవసరం. కాల గమన మనేదే లేకపోయినట్లయితే ఏ పరివర్తనంగాని ఏ ఉన్నతిగాని సంభవించేది కాదు. అపుడు విశ్వశీల పరిపూర్ణ సామ్యం యొక్క నిత్యప్రకాశమే ఉండి—సామ్యం యొక్క దశాలన్నీ ఒకే ఒక శాశ్వతక్షణవృంతంలో సంహతమై, అతీతంనుంచి భవిష్యం వరకూ వ్యాప్తమైన అలల ఊయాల ఉండేది కాదు. కాని మనం నిత్యమూ వృద్ధి చెందుతూవుండే క్రమపరిణామాన్ని—అతీతకాలం యొక్క తపస్యను ఆత్మసాత్కరించిన వర్తమానంయొక్క అభ్యుదయాన్ని చూస్తున్నాం. ఈ రీతిగానే విశ్వవిస్పృష్టి మూలంలో ఖండితమైన దేశభావన లేకపోతే రూప—రూప వైచిత్ర్యంలో పరివర్తనశీలమై ఉన్న నానాసంబంధాలు అథవా శక్తితో శక్తికి స్పర్శగాని సంఘాతంగాని ఉండడానికి వీలులేక పోయేది.విశ్వానికప్పుడు సత్తా ఉన్నప్పంటికీ స్ఫురత్తార్ ఉండేది కాదు, అనగా సకల పదార్థాయా ఉన్నా దేని స్ఫురణం కాని బహిః ప్రకాశంకాని ఉండేదికాదు, దేశహీనమూ విశుద్ధమూ ఐన ఒక ప్రత్యక్ చేతన అంతరావృత్తమయిన ప్రత్యయం అనే పిడికిట విశ్వంయొక్క సమస్త సంభూతినీ — హిరణ్యగర్భుడనే మహా విశ్వకవి మనసులోని కలలాగా—పట్టుకొని ఉండేదికాని తన్ను అన్నింటిలో రూపోల్లాసం యొక్క అనంతమైన వ్యంజనలో ఆత్మ విస్పృష్టి యొక్క పరాక్—వ్యాప్తిలో గుప్పిపెట్టేది కాదు. అంటే దేశం లేకపోతే ఆ అవస్థలో ఆత్మచైతన్యం తనలోనే సర్వవస్తువులనూ అనంతమయిన ఒక అంతర చైతన్యబంధనంలో, ఒక విశ్వకవి యొక్క మనసులో లేక విశ్వపురుషుని మన సులో కలవలె బంధించి ఉంచేదిగాని బహిర్ జగత్తులో ఆత్మ ప్రసారం యొక్క నానారూపాలలో వానిని వెదజల్లి ఉండేది కాదు. మరి కేవలం కాలమే సత్యమయితే ఒక గాయకుని మనసులో గాని కవిమనసులోగాని ఒక కొత్త పాటగాని ఒక కొత్త కల్పనగాని ఒకదాని తరువాత మరియొకటి భాసించినటులు విశ్వాత్మని అనంతచైతన్యంలో ఒకటి తరువాత మరియొకటిగా స్వతః స్ఫూర్తమైన అభివ్యక్తిచిత్రం భాసించేదిగాని వానికిబాహ్యరూపం కనిపించేది కాదు. కాని అసలు సర్వాధారమయిన దేశపరివ్యాప్తిలో కాలవశాన నానారూపాలూ శక్తులూ పరస్పరమూ కలిసి సంబంధ పడి సామరస్యక్రమంతో వికసిస్తున్నవి, రూపమూ శక్తీ ఘటనల ఎడతెగని ప్రవాహమూ కాలపరంపరా మన కనుల ముందర జరిగి పోతున్నది.

దేశకాలాలలో అవ్యక్తంగా ఎన్నో శక్తులు రూపెత్తి ఒకదానితో మరి యొకటి ఏదో సంబంధంతో జతపడి పైకి ఉబుకుతున్నయ్,ఒకొక్క శక్తి తన సామర్థ్యముతో సంభావనలతో ఇతరములయిన నానాశక్తుల సామర్థ్య సంభావనం (Potentialities) కు ముఖాముఖిగా నిలబడుతున్నది, అవన్నీ అనాయాసంగానూ స్వతఃస్ఫూర్తంగానూ దొరలిపోయే కాలపరంపరగుండా ప్రకాశం పొందక ఒండొంటి సంఘాత విక్షోభాలలో వానికి పరిణామం జరుగుతున్నటులు మనకు కనబడుతుంది. కాని వస్తుతః ఈ పరిణామంయొక్క అంతరంలో సహజమయిన ఒక స్వతఃస్ఫూర్తి వుంది, సంఘాతమూ విక్షోభమూ బయటికి సంఘాత విక్షోభాలవలె కనబడటమే. ఏమిటయ్యా అలా కాన రావడం? దీనికి ఏమిటి కారణం? అని అంటే ఏకమూ అఖండమూ అయిన సత్తాలో జరిగే ప్రతీదీ స్వ-భావజమైన ధర్మం, అది తప్పక సామరస్యం చేకూర్చే తీరుతుంది. ఐతే పైకి సంఘర్ష స్థితిలో ఉన్న చందంగా కనబడే కొన్ని అంశల యొక్కయు రూపాల యొక్కయు పరిణామక్రమాయాతమయిన ధర్మాన్ని సత్తాలో ఉన్న ఆంతర ధర్మమే సమపరుస్తుంది. అతిమానస దృష్టికి పరిణామ సుషమ సామంజస్యములలోగల సత్యమే గోచరిస్తుంది. అది చాలా గొప్పదీ లోతయినదీ. ప్రతి పదార్థాన్నీ వేరుపరచి చూస్తుంది కాబట్టి మనస్సుకు సంఘాత సంఘర్షాలు విరోధ వైషమ్యాలవలె కనబడతాయి కాని అతిమానససాక్షి నిత్యంగా ఉండి వృద్ధి పొందే క్రమపరిణామానికే ఆ సంఘాత సంఘర్షాలు అంగమనియో ఉపాదానమనియో అనుభూత మవుతుంది; ఎందుచేతనంటే అతిమానస దృష్టిలో విశ్వం అంతా ఒకే

---

౬. ఆ మహాప్రకాశానికి విమర్శరూపమయినస్ఫురించడమనే శక్తి ఉన్నది (విమర్శశక్తిస్పందశక్తి) శివుడు దాని కూడికవలననే జగత్తు సృజించి కాచి ఉపసంహరించుచున్నాడు అనే అర్థం కల: 'నైసర్గికీ స్ఫురత్తా విమర్శరూపాఽస్య వర్తతే శక్తిః తద్యోగా దేవ శివో జగదుత్పాదయతి పాతి సంహరతి' పరివస్యారహస్య చూ. —1—4. (అను)

ఒకదాని యొక్క నానారూపం. అట్లాకాక మనోదృష్టి ఒక విశేష దేశ కాలాల నడుమ ఆకట్టబడి ఉంది కాబట్టి అది ఆ దేశ కాలాల నడుమ అనేకసంభావ్యాలను చూచి (Potentialities) ఒకొక సంభావ్యంలో కొద్ది, గొప్ప, సార్థకం కావడానికి విచిత్ర తారతమ్యాభావనతో సంకులమై దారితెన్నూ లేకుండా విశృంఖలంగా ఉన్నటులు భావిస్తుంది. కాని దివ్యమయిన అతిమానస దృష్టిలో దేశకాలాల సమగ్రప్రసారం భాసిస్తుంది. అందువల్లనే దానికి మనఃకల్పితమయిన సంభావనలే కాక ఇంకా చాలా సూక్ష్మమయిన సంభావనలు కూడా గోచరిస్తయి. ఆ చూపులో పొరపాటుగాని వెతుకుకోటంగాని ఒకటనుకోడానికి బదులు ఇంకొకటి అని అనుకోడంగాని ఏమాత్రమయినా ఉండదు; ఎందువల్లననగా ప్రతిసంభావ్యమూ ఏ శక్తివశంచేత ఏ మూలప్రయోజనంతో చాలితమవుతూందో దానితో ఇతర సంభావ్యాలకు సంబంధం ఏమిటో, ఏ సమయంలో ఏ చోట ఎటులు అది క్రమంగా అభివ్యక్తం కాగలదో, దాని శేషపరిణామం ఎటువో వీని అన్నిటిలో ఏదిన్నీ దానికి అగోచరం కాదు. స్థిరభావంతో సమగ్రదృష్టితో దేనినయినా చూడగలగడం మనసుకు చేతకాదు గాని అతీంద్రియమయిన అతిమానసానికి సమగ్రంగా గోచరమవడమే స్వభావమూ స్వధర్మమూనున్నూ.

అతిమానసపు చేతనశక్తి సృష్టించే విభూతియావత్తూ, ఆత్మరూపాలు యావత్తూ, దాని చూపులో ఉండటంమాత్రమే కాదు, మరి యీ అతిమానసం వాని అన్నిటిలో అంతర్యామియై ఒక ఆవిర్భావరూపంగా అనుస్యూతమై, ఆత్మప్రకాశకమయిన ఒక జ్యోతీరూపంగా ఉంటున్నది. ఆ అంతర్యామి రహస్యంగా విశ్వంలోని ప్రతిరూపంలోనూ ప్రతిశక్తిలోనూ వ్యాపించిఉన్నది.6 అతిమానసపు అకుంఠమయిన అజ్ఞచేతనే విశ్వవ్యాకృతి శక్తి ప్రవృత్తి నిరూపితం అవుతూంది. అదే బహుత్వాన్ని ఒక గీటులో) ఉంచుతుంది, శాసిస్తుంది. అది నిష్క్రాంతేజస్సున్న సంహతం చేస్తుంది, వెదజల్లుతుంది, పరిణామ మార్గంలోకి తీసుకపోతుంది. రూపంయొక్క జన్మలగ్నంలో లేక శక్తికి స్పందం మొదలయిన బ్రాహ్మముహూర్తంలో, దీని ఆత్మజ్ఞానంలో ఏది స్థిరీకృతం అయినదో దాని ప్రథమ ధర్మం దాని ననుసరించి అనగా విధానము ననుసరించి ఇదంతా జరిగిపోతుంది.—'తాని ధర్మాణి ప్రథమా న్యాసన్'7. ఇదియే ఈశ్వరరూపంగా భూతాలన్నిటియు హృదయ దేశంలో ఉండి తన మాయచేత సమస్తమునూ యంత్రం మీద కూచున్న బొమ్మలవలె తిప్పటంలో ఇతడే 'కవి' మరిన్నీ 'పరిభూః' అనగా సత్యద్రష్ట సర్వవ్యాపకుడూ ఇతడే. అనాదినుంచీ అన్ని పదార్థాలనూ ఉండవలసిన రీతిగా నియమించి పరిచాలితం చేసేది ఇతడే.

మన అందరిలోనే కాక సమస్త ప్రపంచంలోనూ—సజీవంగానీ నిర్జీవంగానీ, సచేతనంగానీ అచేతనంగానీ సకల పదార్థాలలోనూ ఉండి వాని సత్తాక్రియలను పరిచాలితం చేసే శక్తి—ప్రజ్ఞాఉభయమయమయిన అంతర్యామి ఉన్నదని (ఆ అంతర్యామి మనలో ఉన్నా) మనకు తెలియదు. కాబట్టి అంతర్యామి ఉన్న సంగతి ఎవరయినా చెప్పినప్పుడు ఆ అంతర్యామి అచేతనమో లేక అవచేతనమో అని అనుకుంటాం కాని అంతర్యామి నిశ్చేతనం కాకపోగా గభీరమయిన సార్వభౌమరూపంగా సచేతనం కాబట్టి ప్రతిపదార్థమూ బుద్ధియుక్తం కాకున్నా ప్రతిపదార్థంలోనూ మనకు బుద్ధితో కూడుకొన్న శీలం కనబడుతుంది; ఎందుచేతనంటే ప్రతిపదార్థమూ లోపల మన్న దివ్య—అతిమానసంయొక్క సద్భూత విజ్ఞానాన్ని (Real idea) మన్నిమూర్తిపోసంసిఉన్నది, పశువులూ ఉద్భిదాలూ అంతర్యామిని అవచేతనంగానూ మనుష్యులు అర్ధచేతనంగానూ తలుస్తారు—ఈ పశువులకూ మనుష్యులకూ ఇంతే తేడా.

అంతటా అన్నిటా ఉండి అంతర్యామిరూపమయిన యీ నియమనం మనోమయమయిన తెలివితేటలు కాదు; అది అన్నివస్తువులను తెలుపుతుంది, వానితో అన్విత మవుతుంది. అంతర్యామియొ ఉనికి నుండి విడదీయరాని ఎరుకయొక్క చేతనతో గూడిన సత్యం. ఇదే ఋత చిత్, లేక సత్యచైతన్యం. ఆ అంతర్యామికి లేక సత్యచైతన్యానికి భావన చేసిగాని మననం చేసిగాని దేనినీ తెలిసికోవలసిన పని పట్టదు. శుద్ధమూ అపాపవిద్ధమూ అయిన ఆత్మదృష్టి యొక్క అఖండ శక్తి ప్రభావంచే సజ్ఞానంగా ప్రతిదానినీ ఆ అంతర్యామి అన్నిటిని వికసింపజేసేయగలదు. మానసికమయిన తెలివితేట అయితేనో భావనయో మననమో చేయాలి, ఎందుచేతనంటే ఈ మానసికమయిన తెలివితేటలు చైతన్యంయొక్క ప్రతిఫలితమయినశక్తి లేక ఆభాస మాత్రం, దీనికి అసలేమిటో తెలిసికొనే ప్రకృతజ్ఞానం లేదు, కాని తెలిసికోవాలని ప్రయత్నిస్తుంది; అదియో కాలాన్ని తన గుప్పిట బట్టుకొని భూత భవిష్య ద్వర్తమానాల నొకేసారి

---

6. బృహదారణ్యకమువందలి అంతర్యామి బ్రాహ్మణము చూచేది (3-7-5, 'భూతములలో భౌతికములలో ఒకటేమిటి అన్నింటనూ ఉండి అన్నింటినీ నియమిస్తాడు అంతర్యామి. అత డున్నటులు వేనికీ తెలియదు అని ఆ బ్రాహ్మణానికి అంతటికీ అర్థం. ఈ 'అంతర్యామి ఎవరు?' అనే విశేష విచారణ బెల్లంకొండ రామారాయం గీతావ్యాఖ్యలో చూచేది. గీత 18-61 (అను.)

7. ప్రథమధర్మముల ననుసరించియే దేవతాగణం పని చేస్తుంది. ఈ ధర్మం లేక వ్రతం 'పూర్వ్యం' అనగా మౌలికం కాబట్టి 'పరమం' లేక సర్వశ్రేష్ఠం. ఇదే పదార్థాలలో అంతర్నిహితమయిన సత్య విధానం.

8. 'ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జున తిష్ఠతి
భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని
మాయయా' గీత—18—61. (అను.)

తెలిసికొనగల శాశ్వతమయిన ఒకానొక ప్రజ్ఞను తనకంటె ఉన్నత మయిన దానిని కాలపరంపరలో సోపానక్రమంగా అనుసరిస్తూ వెళుతూ ఉంటుంది.

అతిమానసమైన దివ్యచేతనయొక్క ఆదిప్రవర్తన శీలాటేది: ఇది విశ్వంభరమయిన ఒక సత్యపు చూపు—ఇది సర్వాయతనమూ సర్వాధివాసమూ సర్వగతమూ దేశకాలాతీతమూ అవిచలమూ స్వాత్మబోధరూపమూ అయిన దాని ప్రత్యక్—చేతనలో విశ్వమూ విశ్వమూ సమాహితమై ఉన్నది; కాబట్టి దేశంలోనూ కాలంలోనూ విశ్వం యొక్క యీ పరాక్—రూప నిర్మితి కణుపు కణుపునా అతిమానసపు సంభూతి—సంవిత్ క్రమపరిణామమే కనబడుతుంది.

అతిమానస చేతనలో తెలిసికొనేవాడూ తెలివీ తెలిసికో దగినదీ ఈ మూడూ వేరు కావు, ఇవి మూలంలో ఒకటే. ప్రాకృత మనస్సు ఈ మూటినీ వేరుచేసి విడివిడిగా చూస్తుంది, అలా చూడకపోతే దాని పనిపాటులు నిలిచిపోతై. త్రిపుటి లయమయితే మనస్సుకు సాధన మేమీ ఉండదు, స్వాభావికమయిన ప్రవర్తనాక్రమం అంటూ ఉండదు. కాబట్టి, మనస్సు నిస్పందమూ నిష్క్రియమూ అవుతుంది. ఇందువల్ల మనస్సు రూపులో నేను నన్ను చూచుకోబోయినా నాకు ఈ త్రిపుటీ భేదాన్ని గురుతు పెట్టుకోవలసి ఉంటుంది. అపుడు మనసుకు 'మొదట నేను తెలిసికొనే వాని రూపులో ఉన్నాననీ, రెండు—నాలో నేను దేనిని చూస్తున్నానో అది నేను నా ఎరుకకు విషయముగా అనగా జ్ఞేయరూపంగా మనసులో తలపోస్తున్నాను, ఇది నేనేకాని మళ్ళా నేను కానట్లే; మూడు—జ్ఞానక్రియ లేక జ్ఞాన వృత్తి ద్వారా ఈ తెలిసికొనేవానినీ లేక జ్ఞాతనూ మరి జ్ఞేయాన్నీ కలిపివేస్తున్నాను. కాని మననం కోసం ఈ భేదంయొక్క కృత్రిమ ధార వ్యావహారిక ప్రయోజనాన్ని అనుసరింపవలసి ఉన్నది, మూలసత్యాన్ని ఇది స్పష్టం చేయదు. ప్రకృతంలో తెలియువాని రూపులో ఉన్న నేనే తెలిసికొనే ఆ చైతన్యాన్ని, అనగా తెలిసికొనే వాడూ తెలివీ ఒకటే పదార్థమన్నమాట. నేనే వృత్తిరూపంగా ఉన్న తెలివిని, మళ్ళా తెలిసికోదగినదేదో అదీ నేనే, ఒకటే చైతన్యం యొక్క ఒక స్పందం లేక విపరిణామం, గతి, లేక క్రియ అది, స్పష్టంగా మూడూ ఒకే ఒక సత్తా ఒకే క్రియ; వేరుగా మనసుకు తోచినప్పటికీ అవిభక్తం,—అవిభక్తం యొక్కయే విభక్తంవలె మనసుకు తోచే ప్రతిభాసః; రూప-రూపంలోనూ వ్యవస్థితం అయిన రీతిగా ప్రతిభాతమయినప్పటికీ వస్తుతః అది అ-వ్యవస్థితం, అఖండితం. నేనులో ఈ అఖండ మయిన ఎరుకకు మనసు చేరగలదు, యుక్తిని బట్టి అందుకో గలదు, అర్థం చేసికోగలదు కాని ఈభిత్తిమీద సహజమయిన వ్యావహారికరంగంలో సచేతనంగా మనస్క్రియను సాగించలేదు. ఏ 'చైతన్యాన్ని' నేను అని అంటామో దానికి వెలుపట వస్తువు లన్నీ ఉన్నవి, అక్కడ మనస్సు ఈ మూటినీ ఒకటిగా చూస్తే బలే తంటాలు తెచ్చిపెట్టుకుంటుంది. లోకవ్యవహారంలో ఏకత్వం అనుభవానికి తెచ్చుకోడమే ఒక విషమ వ్యాపారం, ఏకత్వ బోధను కాపాడుకొంటూ ఎల్లప్పుడూ దాని ననుసరించి పని చేయడం మనసుకు విజాతీయం, అది దానికి చేతకాని పని. ఎంత తరిమి చూచినా ఇది ఒక వైజ్ఞానిక సత్యం అనే లెక్కలో మనసు దీనిని మన్నించగలదు; భేదజ్ఞానం మీద నిలిచిన దాని స్వాభావిక క్రియ దానిని నడిపేది కాబట్టి ఈ సత్యాన్ని బట్టి 'ఈ మూడూ ఒకటే' అని మాత్రం అనుకోవచ్చు. మనః ప్రక్రియతో ఈ సత్యసంబంధం తెలిసికోబోతే ఒక దృష్టాంతం మనం తీసికోవచ్చు. భూమి సూర్యుని చుట్టూ తిరుగుతూందనే వైజ్ఞానిక సత్యం మనకు తెలుసు, కాని వ్యవహారదశలో ఇంద్రియాలకు సూర్యుడే భూమి చుట్టూ తిరుగుతున్నటులు బోధ ఉండిపోయింది. ఆ బోధ కృత్రిమమూ భ్రమపూర్ణమూ ఐనా దానిని పరిహరించలేము కాని ప్రకృత సత్యాన్ని వ్యావహారికబోధను శోధన చేసే పనికి లగింపజేయగలం, ఇంతమాత్రమే.

(మిగిలి ఉంది).

నీటి బొట్టు

'కొలకలూరి'

ఎక్కడిదో నీటిబొట్టు
ఇక్కడ బడి చెడిపోయెను.
ఎక్కడిదో ఇసుకనేల
నింకిపోయి కృశియించెను.

ఆకాశ భవన నిర్మితి
కడుసు నంది యిచ్చు పేద
తనువు సురలి తావు దప్పి
ధరణి బడ్డ చెమట బొట్టు!

నింగి పంట పొలముల కడ
నిలిచి కనులఒత్తులతో
వాన నిరీక్షించు రైతు
నానిన కన్నీటి బొట్టు!

స్వర్లోకాప్సరో భామ
సవరించెడి అమృత పాత్ర
చింది పుడమి నాలికి పడ్డ
చిరచింతన సురబిందువొ!

నింగి లోగిలిలో కడుపు
నిండు కొరకు స్త్రీలు ఆవు
పొదుగు, బిందె నిండి పొవ
పిదుక బడిన పాల చుక్క!

ఎక్కడిదో జల బిందువు
ఇక్కడ బడి నశియించెను
ఎక్కడిదో నీటి బొట్టు
ఇసుకనేల కృశియించెను.

నీటి బొట్టు

ఇది యొక్కటి ఎటులిటులై
నది నిష్ఫల భావ జీవన వృథావ్యథలన్ !
ఇది యొక్కటె గతి పాడై
నది క్రూరవిధి కరతలమున చిదికి పోవన్ !

ఇది యొక్కటె యన నేమిటి ?
అది యిది యనరాని యే యనంతపు గతులన్
ఉదబిందువులు పడినవో
ముదము చెడి విధము చెడి పథము చెడిన స్థితులన్ !

ఇది దివిలో సుఖాల నివ
సించి, వియత్తల మేఘ మాలికా
పదవి చరించి, జారె భువి
ప్రాణము నిల్పెడి నీటి బొట్టునై
కుదిరిన ప్రేమతో నిసుక
గుట్టలపై బడి యింకుచున్నదా?
కదలని గుండెకాయ నతి
కష్టముపై నడిపించుకొంచునున్.

భూదేవీ స్వేదమువలె
బొటబొటబడె నీటిబొట్లు!
అణువణువున తనువంతట
కనుపించెను నీటిబొట్లు!

కొండ రాతిగుండె మీద
కురిసి బాధ పలవించెను.
కాలు పెనము వేడి మీద
సోలి చిట్లి విలపించెను.

నింగి వీడి నేల బడక
నిలచిన కడలిని కనియెను.
అనంత జలరాశి లోన
అడుగిడి చవిగొని మనియెను.

చివి కొమ్మల చిగురుటాకు
చిరునవ్వడి నేలబడెను
పెనులోయల పచ్చికపై
కనుపించెను ప్రవహించెను

పంట చేల నడుమన బడి
పైరుల ప్రాణము నిలిపెను
కాల్వ నదుల గట్టుల పడి
వదలి క్షేత్రాలు కలిపెను,

మంచి నీటి బావి చొచ్చి
మానవ దాహము తీర్చెను
ఊరు ప్రక్క చెరువు లోన
ఊరట పశువుల కిచ్చెను.

గరిక పోచ శిరము మీద
మెరిసిపోయె జల బిందువు
పూరేకల చెక్కిలిపై
పులకరించె ఉదబిందువు

మురిసి తామరాకు పైన
ముత్యమువలె కనుపించెను
ఆలచిప్పలోన చేరి
ఆణిముత్యమై మెరపెను

ఎక్కడిదో నీటిబొట్టు
ఇక్కడ బడి చెడిపోయెను
ఎన్నావేల బొట్లు లోన
ఈ కొన్నియె స్థితి దప్పెను

ఏ బిందువు గుండె బరువు
ఎంతదన్న ప్రశ్నలేదు
ఏ బిందువు ఎట బడునో
ఈశ్వర సంకల్ప సిద్ధి!

పతన స్థితివలన నేమి
ప్రాధిక్యము లభియింపదు
పరమార్థము పరికింపగ
ప్రతి బిందువు భువి బంధువు.

గారి భాగవతము ప్రజామోదమును బొందెననుటలో విప్రతిపత్తి వుండదు.

ఇక మిగిలిన మూడవ విషయము: పిన యల్లన కాటమరాజు పుల్లరి యుద్ధకథ ఎప్పుడు రచియించి వుండును? కృష్ణారెడ్డిగారు శాసన ద్విపదకాలమే కాటమరాజు ద్విపదకాలమేల కారాదని ప్రశ్నించిరి. అంటే నేను పైన చూపిన ద్విపద పంక్తులు పినయల్లన రచియించిన ద్విపద కావ్యము లోనివని వారు భావించిరని నా తలంపు. అట్లయిన ఆ పంక్తులు ఆ ద్విపదలోనివి కావని నా మనవి. కాన వారు తలంచినట్లు పినయల్లన రచియించిన కాటమరాజు ద్విపద కావ్య రచనాకాలము, శాసనమును కొండయ్యకొడుకు రామయ్య చెక్కించిన కాలమును నిర్ధారణ చేయుటకు తోడ్పడదు. రామయ్య చెక్కించిన కాలమునకు పినయల్లన రచియించిన ద్విపద కాలమునకు ఎట్టి సంబంధము లేదు.

అయినను ద్విపదగా కాటమరాజు కథ పిన యల్లన రచియించిన కాలమును తెలిపి కొనుటకు ఆ ద్విపదలో ఏమైన నాధారము దొరకునేమో విచారించవలయును.

ద్విపద రచయిత గంగుల పినయెల్లన అతనిని గురించి ఏమి చెప్పుకొనలేదు. అయితే తాను శ్రీనాథుని వచన పద్ధతిని చెప్పెనని వ్రాసు కొనెను. కాని ఆ శ్రీనాథుని గురించి అయినను వివరములు తెల్యా . కవి సార్వభౌముడైన శ్రీనాథుడు పల్నాటి వీర చరిత్రతో బాటు కాటమ రాజుకథ గూడా ద్విపదలో రచియించినట్లు వాఙ్మయములో ఎక్కడగూడా ఉదాహృతముకాలేదు.

పోను కాటమరాజు కథలో సిద్ధిరాజునకును, యాదవులకును జరిగిన పోరును వర్ణించుచూ ద్విపద గ్రంథకర్త "చెన్నపట్టణమేలు చంద్ర శేఖరు"ని పేరు ప్రస్తుతించెను (ఓరియంటల్ వ్రాత ప్రతుల పుస్తక భాండాగారము వారు ప్రచు రించిన కాటమరాజు కథలో 111 లో పుట చూడుడు). చెన్నపట్టణమేలిన చంద్రశేఖరుడు చారి త్రక వ్యక్తి కాకపోయినను, చెన్నపట్టణ మెప్పుడు వెలసినదో తెలిసికొనుటకు చరిత్రాధారములు కలవు— కాళహస్తి ప్రభువంశములోని దామెర్ల అంకభూపాలుడు రచియించిన "ఉషాపరిణయము"లో చెన్నపట్టణ ప్రశంస కలదు.

"ప్రళయ కావేరి మైలాపురంబు గల్మి
తీరమున బేర నదిపుట్టు పెట్ట దండ్రి
పేర దన్మధ్య భూమిని పృథు విభూతి
నలవరచె జన్నపట్టణమయ్యనృపతి"

"అంక భూపాలుని సోదరుడు అయ్యపరాజు. వీరు చెన్న భూపాలుని కుమారులు. దామెరల చెన్న భూపతి క్రీ. శ. 1586 మొదలు క్రీ. శ. 1614 వరకూ పరిపాలించిన విజయనగర పాలకుడైన అరవీటి రెండవ వెంకటపతి దేవరాయలకు సామంతుడు. అంక భూపాలుని కాలములో ప్రళయ కావేరి (పులికాటు) డచ్చివారికిని, మైలాపురము (మైలపూర్) పోర్చుగీసువారికిని ప్రధాన నగరములుగా వర్తక వ్యాపార విషయమున నీ యుభయులకు ఎడతెగని పోరాటము జరుగుచుండెను. ఆ పోరాట మును నివర్తిజేయుటకు అయ్యపేంద్రుడు ఈ రెండు స్థలములకు మధ్య తన తండ్రి చెన్న భూపాలుని పేర చెన్న పట్టణమును గట్టించెను." (చూడుడు—కాటమరాజుకథకు మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు వ్రాసిన పీఠిక). కాబట్టి యీ కాటమరాజుకథ క్రీ. శ. 1632—1642 తర్వాతనే రచియింపబడి యుండవలెను. కృష్ణారెడ్డి గా రభిప్రాయ పడినట్లు కాటమరాజుకథ ద్విపద రచనాకాలము, రామయ్య పుద్ధరించిన శాసన కాలము ఒకటే కాలమైన, కొండయ్య కొడుకు రామయ్య యీ శాసనమును క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దపు మధ్య కాలములో చెక్కించినట్లు సుస్పష్టము. అంటే కాటమరాజుకు సిద్ధిరాజుకు యుద్ధము జరిగిన 350 సంవత్సరముల తర్వాత యీ శాస నము చెక్కబడుటవలన అప్పటికి బాగా ప్రచార ములో నున్న పోతనగారి భాగవతములోని పద్యము లను, దోనేరుకోనేరు బాలభాగవతములోని ద్విపద పంక్తులను తనకు కావలసినంతవరకు వాడుకొని కొండయ్య కొడుకు రామయ్య వీరుల మహాత్మ్య కథనము శిలాక్షరములుగ వెలయింప జేసెనని నిరాక్షేపణముగ చెప్పవచ్చును. పై చర్చ సారాంశము—

(1) శ్రీ కృష్ణారెడ్డిగారు భావించినట్లు యీ శాసనములో ఉటంకించిన భాగవత భాగములు పోతనగారి కాలము నిర్ణయించుట కెంతమాత్రము తోడ్పడవు.

(2) యుద్ధకాలమునకు 350 సంవత్సరముల తర్వాత యీ శాసనము చెక్కించినందువల్ల యుద్ధకాలమును చెప్పిన శక సంవత్సరములు, 1170 కి సరియైన బార్హస్పత్యమానాబ్దము కాళయుక్తి కాకపోవుట, కాటమరాజు కథలో ఈ యుద్ధము జరిగినది చెప్పిన మాఘ బహుళ అమావాస్య మంగళవారము కీలక సంవత్సరములో రాకపోవుట మొదలైన పొరపాట్లు జరిగి విషయము తారుమారై కాటమరాజు యుద్ధకాలమును అయోమయమై దాని నాధారముగా పోతన కాలము నిర్ణయించు ప్రయత్నము సఫలీకృతము కాకపోవు...

ఇక యుద్ధము ఎప్పుడు జరిగినది, ఎవరెవరికి జరిగినది, అసలు జరిగినదా లేదా—అను విషయము వేరుమాట.

కాల దోషమున్న శాసనములన్నియు పనికి మాలిన రాళ్ళు కాజాలవు. కావు. అట్లు భావించిన ఆంధ్రులకు చరిత్రయే కొరవడును. కాల దోషములున్నవి, లేనివి గూడా సమన్వయపరచుకొన గలిగినప్పుడే పూర్వకాలపు ఆంధ్రుల చరిత్ర, మహోజ్జ్వల సంస్కృతి వెలుగులోనికి రాగలదని నా మనవి.

—అప్పారావు.

ఆవుల పబ్బము

క్రీ. శ. 13 శతాబ్దములో 'బసవపురాణము బాగుగాపున్నట్టి' కాలములో ఆంధ్రదేశమున 'ఆవుల పబ్బము' కలదని 'కాటమరాజు' కథ చెప్పుచున్నది. కాని, నేడీ పండుగ ఎక్కడనైన, ఏ రూపములోనైనా జరుగుచున్నదా? అన్నది జిజ్ఞాస.

'చిత్రభాను సంవత్సరము
చెలగి కార్తికా]
చెతుదశి దినమున
శనివారమువాడు
ఆరాత్రి మేసిన
ఆవుల పబ్బము
ఆ రాత్రి నైబోగము అలర గావించె'
—(ఆవుల మేవు: తాటియాకు, 32 లోనిది.)

పై ద్విపద కాలమునుబట్టి ప్రతి సంవత్సరం కార్తీక శుద్ధ పౌర్ణమినాడు రాత్రి ఆవులపబ్బము జరుగుచున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కాని, ఇప్పుడిది ప్రచారములో ఉన్నట్లు తోచలేదు.

ఇటీవల పత్రికలలో పేర్కొన్నట్లు గోపాష్టమిగా కార్తీక శుద్ధములో ఇది చెలామణి అగుచున్నదా? లేక, పుష్యమాసములో కనుమ పండుగనాడు జరుగు పశువుల పొంగలిగా మారిపోయినదా? ఇదే మరల పచ్చ పొంగలిగా మారినదా? ఆవులపబ్బము, పైరులపబ్బము ఒక్కటైపోయినవేమో తెలియదు?

కార్తీక శుద్ధ పూర్ణిమనాడు జ్వాలా తోరణాది వ్రతములు జరుగుచున్నవి. అదే పశుపతి పూజగా భావించి, ఆవులపబ్బము విడిచిపెట్టబడినదేమో కూడ తెలియదు.

'ఘంటలు పేరులు
ఘనత ధరించ్చిరి
గంట్ల ప్రాధాన చేసిరి త
గ బస్వదేవునికి
వనపరిధూపములు
వనర దీపములు
వితతముగ నైవేద్య
విడియంబు లిచ్చి
భూతబలి నరబలి
భూమిశక్తులకు
....
....
తృషి గావించెను
త్రిప్పిలోపలను.'
—(ఆవులమేవు; తాటియాకు 33, 34 లోనిది.)

పై ద్విపద పూజనుబట్టి చూచినచో వీరశైవ మతములో బసవారాధన కార్తీకశుద్ధ పూర్ణిమనాడు కావించినట్లు తోచుచున్నది.

మొదటి ద్విపదలో 'కార్తీకాక చెతుదశిదినము' చెప్పుట వల ఆవుల పబ్బము శుద్ధములో జరిగినదో, బహుళములో జరిగినదో కూడ స్పష్టముగ తెలియదు. కాని, కార్తీక శుద్ధ గోపాష్టమినిబట్టి చూచినచో ఆవులపబ్బము కార్తీక శుద్ధ పూర్ణిమనాడు జరుగుచున్నట్లు భావింప వీలున్నది.

విజ్ఞులు ఇందలి సాధక బాధకములు చర్చించి, 'ఆవుల పబ్బ'* మెప్పుడు జరిగెడిదో సిద్ధాంతము చేయుట కర్తవ్యమని వేడుకోలు.

—దేవరపల్లి వేంకటకృష్ణారెడ్డి

* తాటియాకులలోని ద్విపదలు అన్నియు వ్రాత దోషములనుబట్టి ఛందోబద్ధములుగా లేవనుట నిర్వివాదము.

లేఖలు

"ప్రథమ పద్యాంధ్ర వ్యాకరణము"

ఆర్యా,

1966 అక్టోబరు మాస 'భారతి' పత్రిక యందు ప్రకటించిన 'ప్రథమ పద్యాంధ్ర వ్యాకరణము'—(పుట 23 నుండి 33 వరకు) అను డా. బొడ్డుపల్లి పురుషోత్తంగారి వ్యాసము నామూలాగ్రము పఠించితిని. అందు నాకు కలిగిన సందేహము లిట పేర్కొను చున్నాను.

డాక్టరుగారు విరచించినది శాస్త్ర గ్రంథమునకు సంబంధించిన వ్యాసము. అందు నది ముఖ్యమైన వ్యాకరణ శాస్త్ర సంబంధము. ఇందు సందేహములకు తావుండకూడదు. అట్లున్న జిజ్ఞాసువులగు విద్యార్థుల కత్యంతాపకారిక మగును.

డా. పురుషోత్తంగారు మండలి లక్ష్మీనరసింహకవి ప్రణీతంబైన 'ఆంధ్రకౌముది'ని పేర్కొనుచు 'ఇందలి సూత్రములు దేవనాగరలిపిలోను, ఉదాహరణములు తెలుగు లిపిలోను ఉన్నవ'ని యుదహరించిరి. కాని అది పద్య వ్యాకరణమా? గద్య వ్యాకరణమా? యను విషయమును తెలియపఱచలేదు. ఇచట యింకొక సందేహముద్భవించుచున్నది. 'ఉదాహరణములు తెలుగు లిపి లోను ఉన్నవన్నారు' కదా! తెలుగు లిపిలో యున్న సంస్కృతమా? లేక తెలుగు భాషలోనా? యని నా సందేహము.

తదుపరి చిన్నయసూరి 'సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము' లోప భూయిష్ఠ మగునదని యుట్టంకించిరి. డాక్టరుగారు లోపములను పఠితలకు తెలియజేయకనే "లోప భూయిష్ఠమైన"దని వ్రాయు టెందుంకో........? బాల వ్యాకరణ సమీక్షకులైన శ్రీ దువ్వూరి వేంకటరమణ శాస్త్రిగారు తమ 'రమణీయము' నందు చిన్నయసూరి 'సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము' లోపభూయిష్ఠమైనదని యెచటను పేర్కొన లేదు. పైగా "బాల వ్యాకరణము నందలి శబ్దముల ప్రక్రియ చూపకున్నను తన ప్రాథమిక రచనములైన 'శబ్ద లక్షణ సూత్రాంధ్ర' వ్యాకరణములందే వీని నన్నింటిని సాధించియే యున్నాడు. ఎన్నియో విశేష శబ్దములకు ప్రౌఢ వ్యాకరణమున లేని వానికి గూడ సూరి రచించిన సూత్రములు 'శబ్దలక్షణ, సూత్రాంధ్ర' వ్యాకరణములందు చాల గలవు." (రమ—పుట. 24)—అని శాస్త్రిగారు వచించిరి. దీనినిబట్టి ప్రస్తుత వ్యాసకర్తలు పై బాల వ్యాకరణ సమీక్షయైన "రమణీయమును' చూడనే లేదని స్పష్టమగు చున్నది.

డాక్టరుగారు ప్రథమ పద్యాంధ్ర వ్యాకరణమైన "ఆంధ్రభాషా భూషణమును" సమీక్షించుచు నందు "ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి అర్వాచీనమైన వ్యాకృతి యని, బహుశః ఎలకూచి బాల సరస్వతియే వ్రాసియుండునని భావించు ఆధునికులు చాలమంది ఈ వ్యాకృతియే తెలుగుభాషకు తొలిదని భావింతురు" అనిరికదా! 'ఆధునికుల' మాటటుంచి ప్రాచీనులలో అప్పకవిముందు, అనగా క్రీ. శ 1656 కు ముందు లక్షణ గ్రంథకర్తలుగాని, కవులుగాని దానిని పేర్కొనిరా? ప్రామాణికులైన మహాకవు లెవరైనను నన్నయయే 'ఆంధ్రశబ్దచింతామణి' రచించెనని చెప్పిరా? ఈవిషయమును చర్చింపకయే ఆధునికు లిట్లు భావించిరని వ్రాయుట సమంజసమా? 'ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి' కర్తృత్వము నందు భిన్నాభిప్రాయములు కలవని డాక్టరు గారంగీకరించినట్లు పై వాక్యమువలననే బోధ పడుచున్నది. అట్టి సందర్భమున నీవిషయము చర్చింప కయే విడిచిపెట్టుట శాస్త్రీయమైన పద్ధతి కాదని నా భావన.

ఈ సందర్భముననే "ఒక సమగ్ర వ్యాకరణము ఆంధ్ర భాషకు రచింప వలయునను ఉదారాశయమాతని కున్నట్లు కానరాదు. ఆంధ్ర భాషా ప్రవేశమున మార్గదర్శికా వలయు ననియే అతని ఉద్దేశ్యము"ని యుగ్గడించిరి. కేతన వ్యాకరణము రచించునాటికి యాంధ్ర వాఙ్మయ విస్తృతి యెంత వరకున్న దని డాక్టరుగారు ప్రశ్నించుకొనిన 'ఆంధ్ర భాషా భూషణ, మసమగ్ర'మనరు. కేతన కాలమునాటికది సమగ్రమే. తానే ప్రథమాంధ్రకర్త యని చెప్పుకొన్నప్పుడు సమగ్ర వ్యాకరణ మట్లు వ్రాయగలడని వ్యాస రచయిత యూహించిరో దురూహ్యముగా నున్నది.

పిమ్మట "కేతన విషయములో వచ్చిన చిక్కు ఆతడు తన్ను పాణిన్యాదులతో పోల్చుకొనుట. వక్కెక్కడ? నాగలోక మెక్కడ? కేతన పరిధి తెలియనంత యవివేకికాడు. బహుశః యిది ప్రక్షిప్తమేమో! లేదా తాను తొలి వ్యాకృతిని తెలుగునకు కూర్చినానను మోజుతో చెప్పుకొని యుండును. ఆధునికులకు నిట్టి సర్దాలు లేకపోవ"ను యభిప్రాయమును వ్యక్తీకరించిరి వ్యాసకర్తలు. ఆధునికుల మాటటుంచి ప్రాచీనుడైన నన్నయ భట్టు 'నిర్వ్య సత్య వచను మత్యమరాధి పాచార్య...........' (ఆదిపర్వము 1—9) నని పేర్కొనలేదా? దీనిని ప్రథమ పురుషలో చెప్పుకొన్నప్పటికి వ్రాసినది నన్నయయేకదా! బృహస్పతి ఎక్కడ? నన్నయ ఎక్కడ? నన్నయ భట్టుదీ తొలికావ్యమే కదా! పోని పరిధి తెలియనంత యవివేకా? ప్రక్షిప్తమా! తొలికావ్యమని మోజుతో చెప్పుకొనెనా?

తరువాత శ్రీ పురుషోత్తంగారు 'కేతన సంస్కృతసమము లట్లు ప్రాకృత సమములుగాని, సంస్కృత భవములట్లు ప్రాకృత భవములుగాని గుర్తింపలే'దని యుద్ఘాటించిరి. 'ప్రాకృత సమమ'ను పద మే ప్రాచీనాంధ్ర వ్యాకరణమునందున్నది? "కళ, ద్రుతప్రకృతికము, ఔపవిభక్తికము, మహద్వాచ

కము, అమహద్వాచకము, తద్ధర్మార్థకము, సమాసకము వంటి పారిభాషిక పదము లాంధ్ర భాషా భూషణమందు లేవనిరి. కళ, ద్రుతప్రకృతికము మొదలగునవి 'అప్పకవి'కి ముం దేయాంధ్ర వ్యాకరణము నందును లేవు. తెలుగు వ్యాకరణములో లేనిట్టి పారిభాషిక పదములు 'చింతామణి' కెట్లు వచ్చినవో యగమ్య గోచరము. "క్త్వార్థమను దానిని నీతడు యత్వాంతంబనుట మిక్కిలి సముచితము" అని వచించిరిగదా ! సముచితమైనచో 'హరి, కరి మొదలగు నిత్వాంతము లన్నియు క్త్వార్థములగునా? కావున 'ఇత్వాంత' మేమాత్రము సముచితముకాదు. 'ఇత్వాంతక్రియ' యన్న మిక్కిలి సముచితముగా నుండును.

'సంధి'ని గురించి మరువుచు 'ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి'ని వదలి 'వికృతి వివేకము' గ్రహించు టెందులకో? 'ఆంధ్ర శబ్ద చింతామణి' సాంప్రదాయికమే కదా! అందీ సంధి విషయము లేదా? డాక్టరు గారు దాని నెందులకు విస్మరించిరి? 'చింతామణి' యందు సంధిని గూర్చి యెట్లున్నదీ పాఠకులకు తెలుపకయే తరువాత వాడగు 'అథర్వణాచార్యుల' నెట్లు పేర్కొనిరి?

'సమాసము' ను గూర్చి వివరించుచు 'తెనుగున పూర్వ పదార్థప్రధానము సమాసముండదని కానీ చిన్నయసూరి యట్టి దానిని నిరూపించలేదని' నుడివిరి. చిన్నయసూరి ఇటువంటి సందేహము కలుగుననియే 'తత్పురుషాదులకు లక్షణంబు ప్రాయికంబుగా సంస్కృతోక్తంబగు'నని సూత్రీకరించెను. (సమాస—3 బాల. వ్యా). డాక్టర్‌గారి అభిప్రాయమే సరయినచో యీ సూత్రము 'తత్పురుషాదులకు లక్షణంబు సంస్కృతోక్తంబయు' అని యుండవలయును. సంస్కృత లక్షణమునకు లక్ష్యములు గాని సమాసములు తెలుగున లేవం గుట సూచింప సూరి సూత్రంబునందే 'ప్రాయిశ్శబ్దము'ను ప్రయోగించెను. బహుశః డాక్టరుగారీ సూత్ర మందలి దళ సార్థక్యమును పరిశీలించి యుండక పోవచ్చునేమో?

"సమాసస్థమగు పదద్వయమునందు ఏది ప్రప్రథమమునఁ గ్రియతో నన్వయించునో యది ప్రధానమని" 'తత్సమ చంద్రిక'—313 వ పుటయందు చక్కగా నిర్వహింపబడె ననిరి. 313 వ పుట యందు 'స్త్రీ ప్రత్యయ ప్రకరణము' నకు సంబంధించిన సూత్రములు కలవు. కాని డాక్టరు గా రుదహరించిన పై సమాస సంబంధిక నిర్వచనము మాత్రము లేదు. ఈ నిర్వచనము 335 వ పుట 520 వ సూత్రము నందలి 'గ' నందు కలదు. అట్లే 'సారే సము ద్రము'—'అవ్యయీ భావ సమాసము'ను వివరించునది త. చ. 314 పుటయందు కలదనిరి. కాని యది త. చం. 335,336 పుటలందలి 520 వ సూత్రము 'ఘ'నందలిది. ఇట్టి విషయములందు వ్యాసకర్తలు చాల జాగ్రత్త వహించ వలసి యున్నది. పఠితలు వ్యాసోక్త ప్రకారము త. చం. 313,314 పుటలను చూచి నిరాశ చెందెదరు. ఆ విషయము సమాస ప్రకరణమునకు సంబంధించిన విషయమని గ్రహించిన వారు మాత్రము డాక్టరుగారు బహుశః పొరపడి యుందురని తలంచి 'సమాస' ప్రకరణమున చూచుకొనెదరు.

డాక్టరుగారివ్యాసమునందు ప్రాచీన గ్రంథాలయాధి కారుల, ఆంగ్లేతర చరిత్ర కారుల, పండితుల, తత్త్వభాషా వేత్తల యభిప్రాయముల క్రోడీకరించుట ముదావహము. కాని వానిని ఆంగ్ల భాషలో నుదహరించిరి. ఆంగ్లభాష చదవని పఠితలెందరో 'భారతి' పత్రిక నత్యంతాసక్తితో పఠించెద రనుట జగద్విదితము. అట్టి విషయమును గుర్తించి వ్యాస కర్తలు పైన పేర్కొన్న పండితుల యభిప్రాయముల నాంధ్రీ కరించిన బాగుండెడిది. లేదా వాని క్రింద భావమైనను వ్రాసిన పఠితలానందించెడివారు. వ్యాసమునందు ఆంగ్ల విషయము వచ్చునరికి యది బోధపడక విషయమే గందరగోళ మైనట్లనిపించుచుండెను.

నా యీ యభిప్రాయములందేమైనా దోషము లున్నచో విద్వల్లోకము తెలియజేసిన యత్యంతానందముతో సవరించుకొనియెదను.

ఒక జిజ్ఞాస

ఆర్యా,

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతమున నారణ్యపర్వ, పంచ మాశ్వాసమునందు "అరణ్య వాసము నందున్న ధర్మజునకు మార్కండేయుఁడు పతివ్రతా మహిమ"ను గూర్చి చెప్పు సందర్భములో "ఒక విప్రుఁడలిగి పయోనిధి జలములపేయ ముల్ గాఁగ శపించె"నని కలదు.

పై పాదము నందలి 'పయోనిధి జలము లపేయములగు' నట్లు శపించిన బ్రాహ్మణుని పూర్వగాథను 'భారతి' పత్రికా ముఖమున విద్వాంసు లెవరైనను దెలియఁజేయ ప్రార్థితులు.

— ఎం. భాస్కరరావు.

ఉత్కళిక - ముత్యాలసరాలు

ఆర్యా,

జనవరి నెల భారతిలో శ్రీ. ఆదిశేషారెడ్డిగారు ప్రకటించిన 'ముత్యాల సరాలు—ఉత్కళికావృత్త అనుకరణం' అన్న లేఖలోని సారాంశం, మాటికి నూరు పాళ్లు సత్యముకాదు. 'ఉదాహరణ' మనునది యొక "కావ్యపద్ధతే"గాని ఉత్కళిక కానే రదు. వృత్తమనునది అక్షర నియమిత గణములతో కూడిన దని లక్షణ శాస్త్రకారులు ముక్తకంఠముతో చెప్పియున్నప్పటికీ, ఆ విధమైన అక్షర గణ స్వభావము లేని, ఉత్కళికను వృత్తమని చెప్పుటలో గూడా యేమాత్రము ఛందోదోషము లేదు.

"వృత్తం గేయమ్ పద్య మిత్యపి కథ్యతే" అని దండనాథ నిఘంటువులో చెప్పబడి యున్నది. దీని ప్రకారము, సాధారణముగా గద్యము వినా మిగతా గేయపద్యము లన్నియు వృత్తములే యనుటకు యెట్టి సందేహము లేదు. శాస్త్రములలో యేది ప్రామాణికము, యేది ప్రామాణికము గాదన్న విషయంలో ఇంతవరకు ఒక నిశ్చితాభిప్రాయం సిద్ధాంతమూ లేదు. దేనికదే ప్రామాణికము! కనుక దండనాథ నిఘంటువు ననుసరించి, ఉత్కళిక వృత్తమే యగును.

గురజాడ, ఖండకావ్య వృత్తములకు ఉత్కళికయే మూలమని చాలాకాలం క్రితం పండిత ఉమాకాన్త విద్యాశేఖరులు తమ ఆంధ్ర వాఙ్మయభాష్యములో వ్రాసియున్నారు. సందేహము కలవారు ఆ గ్రంథము చదివినట్లయితే సత్యము తేటతెల్లము కాగలదు.

శ్రీ ఆదిశేషరెడ్డిగారు శ్రీ ఉమాకాన్త విద్యాశేఖరులను తమ లేఖలో పేర్కొనలేదు. ముత్యాలసరములకు మూలం ఉత్కళికయే అను భావమును మొదట వ్యక్తము జేసినది గ్రంథస్థము చేసినదికూడా ఉమాకాన్త విద్యాశేఖరులే!

మన సాహిత్యములో ఉత్కళికనుపోలిన వృత్తములు అనేకమున్నవి. రావిపాటి త్రిపురాంతకునినుండే ఉత్కళికను గ్రహించవలసిన అవసరములేదు! ఉత్కళికావృత్తము సాహిత్యములో ఉన్నది గనుక, దానినే గురజాడ స్వీకరించి ముత్యాల సరాల రచనకు మూలముగాజేసికొని ఉండవచ్చును. యిది నిర్వివాదము. ఉత్కళికావృత్తమే ముత్యాలసరాలకు మూలం! ఫార్సీ గజల్ మాత్రంగాదన్న శ్రీ రెడ్డిగారి లేఖను అభినందిస్తూ, యీ వాదానికి మూలపురుషుడైన ఉమాకాన్త విద్యాశేఖరులను ప్రస్తావించనందుకు, శ్రీ రెడ్డిగారు తన పొరపాటును వ్యక్తంజేస్తారని ఆశిస్తాను.

—స్వామినాథశాస్త్రి.

గ్రంథ విమర్శలు

గదాయుద్ధము

[కన్నడ మూలము: రన్నకవి. ఆంధ్రీకరణము: కలుగోడు అశ్వత్థరావు. మూల్యము: మూడు రూపాయలు. ప్రతులకు: అనువాదకుని పేర రాయదుర్గమునకు వ్రాయవలయును.]

కన్నడ భాషయందు పది పదకొండు శతాబ్దములలో రన్నను అను కవి రచించిన 'గదాయుద్ధ' మను కావ్యమును నేడు శ్రీ కలుగోడు అశ్వత్థరావుగారు "సంగ్రహించి యనువదించిరి." ఈ సంగ్రహ స్వరూప మెట్టిదనగా నిట్టిది. శ్రీ అశ్వత్థరావుగారు గదాయుద్ధము సంపూర్ణ ముద్రిత ప్రతి నొకదానిని, 'గదాయుద్ధ సంగ్రహము' నొకదానిని సంపాదించి "ఆ రెంటి పాఠభేదములను బరికించుచు పలయు పద్యముల గ్రహించి సంపూర్ణ ప్రతికంటె చిన్నదిగను సంగ్రహ ప్రతి కంటె కొంచెము పెద్దదిగను గూర్చి తెలిగించితి"రి. మూలముతో పరిచూచి 'పీఠిక' రచించిన శ్రీ నారాయణరావుగారి మాటలనుబట్టి ఈ యనువాదము "అనవసరమని తాము (కవిగారు) భావించిన గద్య పద్యములను వదలి, కథాకథనమున కవసరమగు వానిని మాత్రమె గ్రహించి సంగ్రహించి" చేసి నట్లున్నది. కాని శ్రీ అశ్వత్థరావుగారు అనవసరమని భావించి వదలిన రచన యే పద్ధతిలోనిదో పీఠికవల్లను, కవిగారివల్లను గూడ తెలియుట లేదు. అది తెలియదగినది. ఒక భాషనుండి మరొక భాషలోనికి అనువాదమని చేయుచున్నప్పుడు మూలమును సంగ్రహపరచుటను అనువాదకుడు పెట్టుకొనకుండుటయే మంచిది. మరియును కన్నడము వంటి దగ్గరి పొరుగు భాషలో గల భారతమువంటి ప్రధాన గ్రంథము విషయమున సంగ్రహించుటను పెట్టుకొనక సంపూర్ణముగా ననువదించుట వలన ఆంధ్ర భారతముతో పోల్చుకొనుచు కన్నడ భారతమును భావించుట కధికమైన అవకాశమును అనువాదకుడు కల్పించి యుండగలిగెడివాడు. అది యట్లుండె.

కన్నడ భాషయందు మహాభారత రచనకు ఉపక్రమించిన వారిలో రన్నడు రెండవవాడు. మొదటివాడు పంపడు. వీ రిరువురును పది పదకొండు శతాబ్దములలో నున్నవారు. పదునైదవ శతాబ్దములోని కుమారవ్యాసుడు మూడవవాడు. ఆయన కర్ణాట భారత (పది పర్వములు) మును వ్రాసెను. కుమార వ్యాసుడు బ్రాహ్మణుడు. అనగా వైదికధర్మమువాడు. పంపడును, రన్నడును జైనులు. కన్నడ కవులు, జైనులు, వీర శైవులు, బ్రాహ్మణులు అని మూడు రకములు. మొదట మొదట కన్నడ సాహిత్యక్షేత్రమున కృషిని మొదలు పెట్టిన వారు జైనులు. పంపడు విక్రమార్జున విజయము అను పేర భారతమును రచింపగా రన్నకవి సాహసభీమ విజయము అనుపేర భారతమును రచించెను. ఈ సాహస భీమ విజయము నకే గదాయుద్ధ మన్నది మరొకపేరు. ఈ రన్నకవి అజిత పురాణము అను మరొక కృతిని గూడ రచించినాడు.

ఈ జైన కన్నడ కవులను గూర్చి ఒక విషయము చెప్పబడుచున్నది. తమను పోషించిన రాజులను తమ కృతులలోని నాయక పురుషులతో నభేదముచేసి వర్ణించుకొని పోవుచుందురని. పంపకవి తనను పోషించిన చాళుక్యరాజు అరికేసరిని అర్జునునితో అభేదముచేసి అతడు నాయకపురుషుడుగా భారత కథను రచించి దానికి విక్రమార్జున విజయము అని పేరు పెట్టినాడు అనియు చెప్పుదురు. రన్నకవి కూడ తన కాశ్రయమిచ్చిన, తనకు కవిచక్రవర్తి యను బిరుదము నిచ్చిన పశ్చిమ చాళుక్యనృపుడు తైలపునియొక్క కుమారుని సత్యాశ్రయుని "కథా నాయకుడుగ మజీ యతనికి భీముని బోల్చి గదాయుద్ధము"ను రచించెను. ఈ విషయ మాతడు గ్రంథారంభమున చెప్పుకొనెను కూడ. అయినచో గ్రంథ గతమైన ఇతివృత్తము యొక్క యర్థము "ధ్వనిగా" గాని "స్పష్టము"గా గాని సత్యాశ్రయుని చరిత్రమును గూడ వర్ణించునదిగా నుండవలయును. కాని వాస్తవముగా నట్లులేదు. భీముడు— దుర్యోధనుడు— మహాభారతకథ— ఇంతమాత్రమే ఇతివృత్తమువలన పాఠకుల బుద్ధి కందును. సత్యాశ్రయుడు కంచిని కాల్చి చోళరాజును పరాదితుని జయించి విజయలక్ష్మిసమేతుడై వచ్చుటను పురస్కరించుకొని అతని శౌర్య సాహసములను వర్ణించు తలంపున రన్నడు దీనిని రచించినట్లు ఇతివృత్తము స్ఫురింపజేయుట లేదు. అట్లైనచో జైన కన్నడ కవుల సాహిత్యములో గల విచిత్రమైన సంప్రదాయమదియని సాహిత్యవేత్త లెట్లనుచున్నారో విచారింపవలసి యున్నది.

అవతారికతోడను, ముగింపుతోను కలుపుకొని మొత్తము అయిదువందల ఎనుబది యెనిమిది గద్య పద్యము లిందున్నవి. శ్రీ అశ్వత్థరావుగారు మూల కావ్యాశ్వాస సంఖ్యను పాటించిరి కాని ఆశ్వాస విభజనము నందించుక స్వతంత్రించిరని పీఠికా కర్తలనిరి. ఆ స్వతంత్రించి చేసినది ఫలానా అని చెప్పలేదు. ఈ గ్రంథమున ఆశ్వాస పదప్రయోగము లేదు. 1. అవతారిక. 2. భీమసేనుని ప్రతిజ్ఞ. 3. సంజయుని హితవు. 4. ధృతరాష్ట్రుని దుఃఖము 5. దుర్యోధనుని విలాపము. 6. భీష్ముని యుపదేశము. 7. భీమసేనునాటోపము. 8. గదాయుద్ధము. 9. దుర్యోధనావసానము. 10. భీమసేన పట్టాభిషేకము.

11. ముగింపు. అను శీర్షికలతో గ్రంథము విభజింపబడి యున్నది.

అవతరణిక 12 పద్యములు. శ్రీ కృష్ణుని, శారదను స్తుతించిన తరువాత రన్నకవి తన గొప్పదనమును గురించియే చెప్పుకొనెను. ఇతనికి కవిరత్న బిరుదమును కలదు. "కవులం బురాణపుంగవులె గణ్యులటం చనలోకు"డని కాళిదాసుని భావమును గూడ నందు సంగ్రహించినాడు.

శల్యుడు కూడ మరణించిన తరువాతనైన యుద్ధము నుండి తప్పుకొని గుఱ్ఱము దిగి గదాకలితభుజాడై యుత్తర ముమట్టిన తూర్పునగల మడుపునకుపోయి అందు దాగికొని ఆ పిమ్మట వెలికివచ్చి భీమునితో చేసిన గదాయుద్ధమును కేంద్ర మొనర్చుకొని రన్నకవి మహాభారతకథను మొత్తము సింహావలోకన మొనర్చుచు భీమ నాయకముగా నితివృత్తమును మలచుకొనుచు ఈ కృతిని రచించెను. సంస్కృత భారతము పక్కికిని దీనికిని పొత్తు పొసగిలేదు. అందువలననే "జననుత కృష్ణద్వైపాయనమునివ్యనభాభిహిత మహాభారత బద్ధ నిరూపితార్థ మేర్పడ తెనుగున రచియింపు"మని నన్నయభట్టారకుని రాజరాజనరేంద్రుడు కోరియుండునా యనిపించుచున్నది. పంపకవి అర్జునుడు మహాభారత వీరుడును నాయకుడును అగునన్నట్లు వ్రాయగా, రన్నకవి భీమునకాపట్టము గట్టినాడు. మూలభారతము తాత్పర్యముతో నీ కన్నడ జైన కవులకు ప్రమేయము లేనట్లున్నది. రన్నకవి తన కృతియందు ఇతివృత్తమును గ్రథించిన తీరు చూచినచో ఆ విషయము తెలియగలదు.

కురుక్షేత్రమున దుర్యోధనునొక్కనిని సంహరించు సన్నాహముతో నున్న భీమునివద్దకు ద్రౌపది వచ్చినది. కౌరవ సంహారమునకు భీమసేను పురికొల్పి మాటాడినది. భీముడు ధర్మజునిపై కినిసి, పార్థునిపై నాగ్రహించి, తనను తాను నిందించుకొని, ద్రౌపదినూరార్చుచు దుర్యోధను పడగొట్టి మకుటము తన్ని దుశ్శాసనకరాకృష్టమైన వేణిని కూర్చెదనని ప్రతిజ్ఞ చేసినాడు. అచట భీమసేనుని నర్మసఖుడు విదూషకుడు కూడ ఒకడు కలడు. అతడు భీముని కీర్తించి పాంచాలికి ధైర్యము చెప్పినాడు. అందులో కొంత హాస్యము. ఇది మొదటి శీర్షికలోని విషయము. యుద్ధరంగమున భీముని వద్దకు ద్రౌపది పోవుట, భీముని కొక విదూషకుడు కూడ నుండుట రన్నకవి కల్పించినవి. ఈ కల్పన మూల తాత్పర్యమున కనుకూలముగా లేకపోవుటయేగాక ఉచితముగా గూడ కన్పించుట లేదు. రెండవ శీర్షిక శల్యుడు మరణించిన తరువాత చింతాక్రాంతుడై దుర్యోధనుడు ద్రోణుని అశ్వత్థామను నిరసించి నిందించి పలుకుచుండగా సంజయుడది చూచి దుర్యోధనుని సమీపించి భీమార్జునులను గెలువ శక్యము కాదని బోధించుటకు మొదలు పెట్టెను. ఈ దృశ్యమైన సన్నివేశకల్పనముకూడ రన్నకవిదే. పాండవుల మంచితనమును సంజయుడు పేర్కొనగా వారి దుర్మార్గమును దుర్యోధనుడెదురెత్తి చూపినాడు. ఈ సంవాదము కొంతసేపు సాగినది. చివరకు సంజయుడు బలదేవుడు, అశ్వత్థామ, కృతవర్మ, కృపుడు ఈ నలుగురిలో నొకనికి సైన్యాధిపత్యమిచ్చి యుద్ధమును కొనసాగింపనగునని దుర్యోధుని బుద్ధి కనుకూలముగా పలికినాడు. యుద్ధము సాగించుట దుర్యోధనున కిష్టమే కాని అశ్వత్థామాదులకు సైన్యాధిపత్యమిచ్చుట కిష్టములేదు. వారి మీద విశ్వాసము లేదు. దుర్యోధను డిట్లున్నాడని విని ధృతరాష్ట్రుడు గాంధారీ సహితుడు కురుక్షేత్రమునకు వచ్చెను. వారి ముఖములు చూచుటకు సుయోధనుడు సిగ్గుపడినాడు. దీని తరువాతి శీర్షిక గాంధారీ ధృతరాష్ట్రుల దుఃఖాభివ్యక్తి. వృద్ధరాజు కుమారుని పాదముల మీదపడి పాండవులతో సంధి చేసికొనుమని హితము ఉపదేశించినాడు. ధర్మరాజు సంధి కంగీకరించునని యు, భీముని జయించుట అసాధ్యమనియు మొదలైన మాటలు ధృతరాష్ట్రుడాడగా సంజయు డందుకు తన యామోదము తెలిపి దుర్యోధనుని ప్రోత్సహింపజూచెను. అత డెదురుతిరిగి వారి మాటలను త్రోసిపుచ్చెను. ధృతరాష్ట్రుడు భీష్ముని సంప్రదించి ఆయన చెప్పినట్లయినను చేయుమని బతిమిలాడినాడు. దుర్యోధను డందుల కంగీకరించి తల్లిదండ్రులను నగరమునకు పంపి తాను సంజయునితో కలిసి ముందుకు సాగిపోయెను. దీని తరువాతి శీర్షిక దుర్యోధనుని విలాపము. భీష్ముని వద్దకు పోవుచు త్రోవపొడుగునను కనిపించు యుద్ధమున మరణించిన తనవారి శవములను చూచి వాపోవుటయే అందు వర్ణింపబడినది. ఈ రచన స్త్రీపర్వమును స్మృతికి తెచ్చుచున్నది. మార్గ మధ్య భూతములు కూడ దుర్యోధనుని నిలువరించినవి. కాని అతడు వానిని లెక్కచేయక సాగిపోయెను. అభిమన్యుని శవము కనిపింపగా సుయోధనుడు వాని విక్రమమును స్మరించినాడు. అపై కర్ణాదులను చూచి రాజరాజు దుఃఖించినాడు. సంజయుడు వాని నోదార్చుచు వాని ప్రక్కనే యున్నాడు. అతడే నెమ్మదిగా భీష్మునివద్దకు వానిని తీసికొనిపోయినాడు. భీష్ముడు గూడ పాండవులతో సంధియే యుచితమనియు, దుర్యోధను డనుమతించిన తాను పాండవులకు చెప్పి వారి నంగీకరింప చేయుదు ననియు చెప్పెను. దుర్యోధను డంగీకరింపలేదు. వెంటనే భీష్ముడు ధృతరాష్ట్రున కొక చీటీ వ్రాసి సంజయుని చేతి కిచ్చి పంపెను. అందాతడు వ్రాసినది సుయోధనుడు నా మాట వినుటలేదు— నీవు, గాంధారి చెప్పి ఎట్లయినను పాండవులతో సంధిచేసి ఉభయులను కలుపవలసినది అని. ఆ పిమ్మట భీష్ముడే జలమంత్రము నుపదేశము గావించి, బలరాముడు తీర్థయాత్రల నుండి వచ్చువరకు నీ యునికి పాండవులకు తెలియనీయక దాగి యుండుమని చెప్పి పంపెను. దుర్యోధను డట్లేపోయి మడుగులో దాగుకొనెను.

దుర్యోధనుని కొరకు పాండవులు వెదకినారు. అతడు కనిపింపలేదు. భీముడు మరల ఆటోపములు పలికినాడు. దుర్యోధనుని కొరకు అన్వేషణ సాగించినాడు. ఆ తిరుగుటలో హస్తినాపురము కూడ పోయినాడు. గాంధారీ ధృతరాష్ట్రు లతనిని చూచి

భయపడినారు. అంతలో నొక కిరాతదూత వచ్చి దుర్యోధనుని జాడ తెలియుటలేదనియు, కాని ద్వైపాయన హ్రదము కడకు నీరు త్రాగుటకు పోయినట్లు తమవారు కొందరు చూచి నారట అనియు విన్నవించినాడు. అపుడు భీముడు తిరిగి ధర్మరాజు వద్దకు వచ్చి ఆ విషయము చెప్పగా శ్రీ కృష్ణుడది విని దుర్యోధనుడా మడుగున దాగియుండెననియు, ఒంటరిగా నున్న ఈ సమయముననే వాని వధింపవలయుననియు సలహా యిచ్చెను. అందరును హ్రదమును చేరిరి. భీముడే దుర్యోధనుని నిందించి వెలికి రాదీసెను. బలరాముడు వచ్చెను. భీమ దుర్యోధనుల యుద్ధము మొదలయ్యెను. గదాయుద్ధ వర్ణన. శ్రీ కృష్ణుని సూచనను బట్టి భీముడు సుయోధనుని తొడల మీద గొట్టెను. శ్రీ కృష్ణునకు వెరచి బలరాము డేమియు ననలేదు. ఆయన అక్కడినుండి వెడలిపోయినాడు. భీముడు పాంచాలిని పిలిపించి ఆ దృశ్యమును చూపించి ఆమెను లాలించెను. ఆమె వేణిని ముడిచెను. దుర్యోధనుని వద్దకు అశ్వత్థామ వచ్చెను. వచ్చుచు మార్గమధ్యమున దుర్యోధనుని వదలిపోవుచున్న లక్ష్మిని చూచి ఆమెను తిరస్కరించి పలికి వచ్చెను. రాజరాజును చూచి దుఃఖించి అశ్వత్థామ తానేమి చేయవలయునన్నట్లుండగా దుర్యోధనుడు తాను బ్రతికియుండగా పాండవుల తలలు కోసి తెచ్చి చూప వలసినదిగా కోరెను. అశ్వత్థామ భూదేవిని, రమాదేవిని ప్రత్యక్షము చేసికొని రాజరాజును జూపి అతనికి ఛత్రచామరములు పట్టుడని నియోగించి, సూర్యాస్తమయమైన తరువాత హస్తినా పతి (పాండవుల శిబిరము) ని తాను ప్రవేశించి అక్కడ నిద్రించు చున్న వారి తలలు ఖండించెను. అందు పాండవులని వారల కొడుకుల తలలు ఖండించి రాజరాజుముందు పెట్టెను. దుర్యోధనుడందు భీముని పోలికగల శిరమును చూచి అది భీముని కొడుకు శిరమని గుర్తించెను. తన చివరికోరిక అశ్వత్థామ వలన కూడ తీరలేదు. దుర్యోధనుడు శ్రీ కృష్ణ స్మరణము చేయుచు ప్రాణములను త్యజించెను. భీముడు నెరపిన సాహస కార్యమును ప్రశంసించి శ్రీ కృష్ణుడు మాటాడుచుండగా గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులు కురుక్షేత్రమునకు వచ్చిరి. వారి కోడండ్రును వచ్చిరి. వారి రోదనము విని ధర్మరాజు గాంధారీ ధృతరాష్ట్రులకు నమస్కరించి మరణించినవారికి సంస్కార కర్మలు చేసెను. ఆ పిమ్మట ధర్మరాజు తనకు రాజ్యమక్కర లేదనియు, భీముడే యుద్ధమును జయించినవాడనియు వానికే హస్తినాపుర సింహాసన మధిష్ఠించు యోగ్యత కలదనియు, అట్లొనరించుటయే తనకు సమ్మతమనియు శ్రీ కృష్ణునకు చెప్పెను. హస్తినాపురము ప్రవేశించిన పిమ్మట భీమునకు పట్టాభిషేకము జరిగినది.— ఇది ఇతివృత్తము. ఇదంతయు చూచిన వ్యాస భారత తాత్పర్యమునందు దృష్టిలేని రచన ఈ కన్నడ భారత మనిపించును. ఏమైనను కన్నడ కవులు సర్వతంత్ర స్వతంత్రులుగా మహాభారతేతివృత్తము నా భాషయందు వెలయించిరి.

శ్రీ అశ్వత్థరావుగారు తెనుగు కవితా రచన చేసిచేసి సిద్ధహస్తులయినవారు, ఆంధ్రప్రదేశపు కన్నడ సరిహద్దుల నంది వున్నచోటనుండుటయేగాక కన్నడము మాతృభాషగా సాహిత్య వ్యాసాయమును సాగించుచున్నవారు. కన్నడ భాషా సాహిత్యపు సారు లాంధ్రమున వ్యాపింపజేయ సంకల్పించి చేయుచున్న కృషి అభినందింపదగినది. మఱియు స్వాగతము పలుకదగినది. ఈ గదాయుద్ధమును చదివిన ఆంధ్ర భాషాభిమానులకు సాహిత్య భూముల యందలి యొక క్రొత్త వాతావరణము వలని విచిత్రానుభూతి మనఃప్రపంచమును తోగొనును.

మనువు పుట్టువు

(కృతికర్త—సత్కవి వారు నాగనార్య. ప్రతులకు : రచయిత, నాగవరము. వెల: రు. 2—50)

ఈ కృతి అచ్చతెనుగు మనుచరిత్ర. ఒకవిధముగా నిది తెనుగునుండి తెనుగులోని కనువాదము. ఈ పద్ధతి కిదియే మొదలుగా కనిపించుచున్నది. అచ్చ తెనుగు కృతులు వెలయించిన ప్రాచీనులందరును వారి గ్రంథముల నన్నివిధముల వారే సంతరించుకొనిరి. శ్రీ వారు నాగనార్య గారా శోభన కృతిరచించుటలో నూత్నమైన ఒరిని ప్రవేశపెట్టినారు. ఈ అచ్చ తెనుగు కవితాశాఖ ఎందువల్లనోగాని కలిసివచ్చెడి జాతకము కలదికాకుండ పోయినది. అయినను చిత్రమేమనగా అది ఎంత ఆదరణమునకు పాత్రముకాకపోయినను అప్పుడప్పుడు తద్రచనా ప్రయత్నము మాత్రము దేశమున అభినివేశమున జరుగుట. శ్రీ నాగనార్యుని ప్రయత్నమన్ని విధముల నభినందింపదగినదిగా నున్నది.

మను చరిత్రమునకువలెనే ఇదియు ఆరు(పాళ్ళ) ఆశ్వాసములు కలది. ఏడువందల యిరువది పద్యములు. వచనములులేవు. అనగా మనుచరిత్రమునందలి గద్య పద్యములకంటె ఇందలిపద్యముల సంఖ్యయే అధికముగా నున్నది. పద్యమునకు పద్యముగా నచ్చ తెనుగున కనువదింపబడినట్లు చేయబడిన రచన గాదిది. కొన్ని పద్యము లావిధముగా చేయబడినవి లేకపోలేదు. వర్ణనముల చేయుచో స్వతంత్రించి శ్రీ నాగనార్యులు అధికముగా చేసిరి. మిగిలిన సందర్భముల నచ్చటచ్చట కొద్ది కొద్దిగా కుదించిరి. కథా విషయము త్యజింపబడినదున్నట్లు లేదు.

అరుణాస్పద పురవర్ణనము పెద్దన్నగారొక పద్యముతో సరిపెట్టగా శ్రీ నాగనార్యులు ఇరువదినాలుగు పద్యముల మేర పెంచి చేసినారు. ఇట్లే ప్రవరుని వర్ణనయు కొంత పెంచి చేయబడినది. ప్రవరుడు హిమాలయమునకు బయలుదేరుటతో ప్రథమాశ్వాసమంతమై ద్వితీయమున నాతడు హిమాలయముల దర్శించిన సంగతుల వివరము మనుచరిత్రమున నుండగా నిందు ప్రవరుడు హిమాలయముల కేగి కొంతకాలము సంచారము చేసిన పిదప "తొలిపాలు" మొదటి ఆశ్వాసము ముగిసి మరల అదే విషయ వర్ణనముతో రెండవ (పాలు) ఆశ్వాసము మొదలైనది. ఇట్టి ఆశ్వాస విభజనము నేమి ప్రయోజన మాశించి శ్రీ నాగనార్యులు చేసిరో మరి! మను, చరిత్రములో రెండవ యాశ్వాస మెచ్చట ముగిసినదో ఇందున అచ్చటనే ముగిసినది. స్వరోచియొక్క పుట్టుక కూడ ఇంద

మూడవ (పాలు) ఆశ్వాసమునందే చెప్పబడినది. అయిదారు ఆశ్వాసముల ఇతివృత్త మట్లే యందును కొనసాగింపబడినది.

శ్రీ నాగనార్యులిప్పటికే బహుకృతులు రచించి పద్యవిద్యా రహస్యముల ననుభవమునకుతెచ్చుకొన్న మహనీయులు. అచ్చతెనుగు కృతులతో గూడ ఇది వారి రెండవ ప్రయత్నమని తెలియుచున్నది. ఈ కృతికి విపరీతమైన ధారాశుద్ధియున్నది. అదియును సాలంకారమై యున్నది. మరియునిందలి ప్రధానమైన గుణము కృతకముగాని యచ్చ తెనుగుదనము. దీనిని చదువుచో ముప్పాతిక భాగమునకుపైగా మామూలు తెలుగు కావ్యమును చదువుకొనుచున్నట్లే యుండును. గుటకలు మ్రింగు, అడవ దడవ దిమ్మదిరుగు, అత్మెడ, కడుపు చెరువగు, దబ్బున, ఆకు చాటుపిందె, వాజమ్మ, కచ్చితము, నక్కేట పుట్టించు, రామందాడి, కుడిచికూర్చుండు, ఆదర బాదర, బజ్జెగొడ్డు బాదినయట్లు, బల్లనని తెల్లవారు, వడి వడిమూచు, వెక్కు చెమర్చు, పూనగ్రుచ్చు ఈ మొదలైన తెలుగు పలుకుబడుల ఆధిక్యము చేత గ్రంథము మొత్తము భాషా విషయికముగ నిట్టికృతులలో కనిపించు ఎబ్బెట్టుతనమునుండి దూరమై పరమానందానుసంధాయకముగా నున్నది. మరియు నీ గ్రంథమున శ్రీ నాగనార్యుల స్వకపోల కల్పితములయిన ఉపమాలంకారములు వారి లోకజ్ఞతను, పరిశీలనా పాటవమును మహోన్నతముగా ప్రదర్శించుచున్నవి. ముక్కుద్రాడు తెగిన కోడె, వడియము, కలుపు దీసిన పొలము, కడిగి గాలించు, ఊబను కఱ్ఱికదల్చుట, చెంమను ద్రవ్విన నీరు, విరిపొట్లము విప్పుట, పైరుకు నాముదువాన పయించుట, లొంపమానిసికి మర్యంబించునే? వెన్నముద్దపంచుజల్లు చక్కెరపాడి—ఈ మొదలైన యుపమాద్రవ్యము నలవోకగా నా యా సందర్భముల వినియోగించి ఉపమేయమును మర్దింపజేసి కృతి కొక నవ్యతను శ్రీ నాగనార్యులు సాధించిరి.

"అచ్చెరు వెచ్చ విచ్చవిరియన్ గమదమ్ముఁలఁ జూపుకోపు పై
పెచ్చుగఁ గర్వ పూర్బురియు విచ్చిన వెచ్చని చన్నుదోయి పెం
పచ్చువడన్ గగుర్పొడువ నబ్బుఁ గొరిక లారిపేరి న
ట్లచ్చర మిన్న కన్గొనియె నా "నంకూబరు"తీరు పాటువిన్"

మను చరిత్రము ద్వితీయాశ్వాసములోని ఇరువది యొనిమిదవ పద్యముతో పోల్చుకొని ఈ పద్యమును చూచుకొన్నచో ఈగ్రంథమును గురించి చెప్పబడిన బహ్వంశములు దృష్టాంతమునకు వచ్చును.

శ్రీ నాగనార్యులు చేసిన ఈ విచిత్రతరప్రయోగము సఫలమైనదనియే చెప్పవలయును. భాషాభిమానులు చదివి చూడ దగిన గ్రంథ మిది.

—క్షేమేంద్ర.

ఎ స్టడీ ఆఫ్ తెలుగు సెమన్‌టిక్స్

(ఎ స్టడీ ఆఫ్ తెలుగు సెమన్‌టిక్స్: (ఇంగ్లీషు) రచయిత— శ్రీ జి. ఎన్. రెడ్డి. ప్రచురణ: శ్రీ వెంకటేశ్వర యూనివర్సిటీ, తిరుపతి. వెల...)

ఇది శ్రీ జి. యన్. రెడ్డిగారి పరిశోధన వ్యాసము. (Thesis) ఇందు మూడు భాగములు గలవు. మొదటి భాగము Introduction. రెండవ భాగము Descriptive Semantics. మూడవ భాగము Historical Semantics. ఈ విషయమున తెలుగులో ఇంతకు పూర్వము జరిగిన కృషి అత్యల్పము. అస్మద్గురువర్యులు శ్రీ దువ్వూరి వేంకటరమణశాస్త్రిగారి వ్యాస మొకటి, శ్రీ జి. జె. సోమయాజులుగారి భాషా వికాసములోని అధ్యాయ మొకటి పేర్కొనవలసి యున్నవి. చరిత్ర నిరూపణాత్మకమగు నిఘంటువు లేకపోవుటచే ఈ పరిశోధనము కష్టసాధ్యమనియే చెప్పవచ్చును. ఉన్నంత అవకాశమును చక్కగా వినియోగించుకొని శ్రీ రెడ్డిగారు కృతకృత్యులగుట ప్రశంసనీయము. చేర్పులు మార్పులు అవసరమని తోచిన కొన్ని స్థలముల నిట సంక్షేపముగా వ్రాయుచున్నాను.

(1) ound symbolism (41 పు). దీనిలో ఏరాళము హేరాళము—అను రూపములు చూపబడినవి. హేరాళ శబ్దమును శ్రీనాథాదులు సంస్కృతి సమానగతముగ ప్రయోగించియున్నారు. కనుక దీనిని సంస్కృతమనుటయే ప్రామాణికము. కావున ఈ ఉదాహరణము త్యాజ్యమనవలెను. 43 పు—ఇట పెద్ది=పెద్దతల్లి అను ఉదాహరణమును చేర్పనగును. (2) Grammatical Motivation—45 పు. ఇట కోరు—కోరిక అను రూపములు చూపబడెను. 'కోరికి' అను ప్రాచీన రూపమునుగూడ చూపవలెను. రాయు—రాపిడి; కాయు—కాపురము అని చూపుట పొరపాటు. రాపు—రాపిడి; కాఁచు—కాఁపరము అని చూపవలెను. చొరు—చొరవ అని చూపుటకంటె చొచ్చు—చొరవ అని చూపుట లెస్స. 'చొర్' ప్రాచీన ధాతువగుటచే దానినుండి చొరవరూప మేర్పడియుండునను ఆశయముతో ఇట్లు చూపియుందురు. మాటమారి (46 పు.) అను రూపము మృగ్యము. మాటలమారి—అని శ. ర. మంటమారి—అను రూపము బాల వ్యాకరణమున చూపబడినది. చెంచిత— అను రూపముతోపాటు 'చెంచెత' అను రూపమును చూపవలెను. వాలు—వాలిండి—అను రూపమునుగూడ ఈయవచ్చును. మేక—మేకపోతు—అను ఉదాహరణముతోపాటు దున్న—దున్నపోతు, అలపోతు, ఆఁబోతు అను రూపములను గూర్చి వివరింపనగును. (47 పు) ముండాకోర్—అను రూపము మృగ్యము. ముండాకోర్—అని వ్యవహారము. ఇదే గ్రామ్యమున చూపబడియున్నది. 48 పు—బనాయించు, ఉడాయించు, పిరాయించు అనువానినిట చూపనగును. 49 పు పోటువేయు—అను రూపముకంటె పోటు చేయు—అను

రూపమును ఇచ్చుట తప్పు. 53 పు. బంతిపూవు—బంతి—Ball కాదు. బంతి—ఒక చెట్టు పేరు. 54 పు—దీపకంబాలు—వైరి పదమున నక్కరలేదు. పుడమిశ—వైరి పదము కానేరదు. 'పుడమి' శబ్దము కేవల సంస్కృత శబ్దము కాదుగదా! దొంగ మార్కెట్టు— అనుచోట చీకటి మార్కెట్టు, చీకటి బజారు అను వాని నీయవచ్చును. 57 పు—చిన్నారి పొన్నారి— small and pretty అను అర్థము విచార్యము. చిన్నారి పొన్నారి= pretty lovely, charming అని గ్రామ్యము. నరి పుట్ట, కనుపుకట్ట, చెదురుమదురు, పేదసాద, దొంగ దొనుగు, నరిపుట్ట—మున్నగునవి చేర్పవగును. 59 పు. గాడిద గుడ్డు—దీనిని God the good అను దాని వికారమని కొందరు చెప్పుదురు. కంకర పీసు—అను వాడుకయు కలదు. దీనిని conquer peace—అనుదాని వికారమందురు. 62 పు—దాహము—water అను అర్థము సరికాదు. దాహము—thirst గ్రామ్యము. 64 పు—నామము పెట్టు—(గ్రామ్యము) ఎగనామము పెట్టు, సంగనామము పెట్టు—అను వాడుకలును గలవు. 66 పు—తలవరి—శబ్దములోని 'తల' శిరస్సంబంధికాదు. ఇది స్థలవారశబ్ద భవము. 67 పు—కూట సాక్ష్యములోని కూట శబ్దము సంస్కృతము. కూడు ధాతు సంబంధికాదు. 70 పు—ఇట ఈ రూపములను చేర్చవచ్చును. గంగిగోవు (గోవు—చూప బడినది) మేక—భయమ్మడు. గ్రామ సింహము, దున్నపోతు, బంబోతు (బంబోతద్వాసరి—ఆముక్త.), తాటిచెట్టు (తాళ వృక్ష ప్రాంశు— భీమ. తాళప్రాంశు—ఆది.) విశ్వామిత్రుడు కరటక దమనకులు, కర్కోటకుడు (హ. న.) ముప్పనాతి—గ్రామ్యము—ముప్పనాతి A fiendish woman as cold or Jade ముప్పనాతి తనము=Crossness, selfishness—అని చూపబడెను. (విశ్వనాథ—సుందర) మన్మథుడు, గాంధారి= స్థూలకాయు, బైరాగిచిటికీ, కుంభకోణము, చిదంబర రహస్యము, కంచి గరుడసేవ, పిప్పళ్ళబస్తా. (2) synonyms—81 పు—ప్రొద్దున, గుడి, ఊరు—వాన అనునవి శిష్టులు వాడునవే. భిక్ష పెట్టుట అన్న వ్యవహారము విప్పుగాని విస్మయము లేను కలదు. (హంస) దయ్యము— భారతాదులలో దైవమును అర్థమునవే కలదు. అసరా— help అని మాత్రమే కాదు. ఆశ్రయమును నర్థమును గలదు. అసరా shelter, protection, patronage, support—గ్రామ్యము. అద్భుతము, అబ్బురము అను వానికి భేదము కన్పట్టదు. కాష్ఠము= Funeral pyre—అన్నది అర్థ విపరిణామము. 82 పు—శిశుభాషితములలో వీనిని గూడ చేర్పవగును. దా=రా, (పారంగ) తువ్వ=ఎద్దు. బొజ్జ, ఉవ=నిలుచుండుట, బబ్బోను= పండుకొనుట (బబ్బో—బజ్జో—వ్యవ), పాయి=పాలు (పారిశ్ర) చోచి=నీళ్ళు, చోచి పోసుకొను=స్నానముచేయు, పప్పులు= తినుబండములు, పుచ్చి=ఒకటికి, బుల్లిపోయు=ఒకటికి వెళ్ళు, యాక్కు, చియ్యి=stools. మియ్యాం—(మ్యాం)—పిల్లి. చీచి=పిల్లి. అపము=పాము మొ॥ బూచి=దయ్యము, అయి=(ఆవి) జ్వరము, జేజి=దైవనమస్కారము (3) Historical semantics—91 పు. కంపు=దుర్గంధము అను అర్థము 16 వ శతాబ్దమునుండి వచ్చెననుట సరికాదు. పాల్కురికి సోమనాథుడే పండితారాధ్య చరిత్రలో దుర్గంధార్థమునందును దానిని వాడియున్నాడు. 100 పు. సభిక శబ్దమునకు సభ్యులను అర్థము 13 వ శతాబ్దికే లభించినది. సభికులు=Gamblers అనుట పొరపాటు. సభికులు ద్యూతకారకులుగాని ద్యూతకృత్తులుకారు. 102 పు—ఇట తుఖారము, కంభము, అరట్టము, శింగణా—అను అశ్వవాచక శబ్దములను చేర్పవగును. ఈ పేరులు దేశనామములనుండి వచ్చినవి. జేజే= salutation అనియే కాదు. దేవత—అన్న అర్థమును గలదు. 104 కాలవగు—మ్రుగ్గను. కాలముచేయు=వ్యవహారము (వరాహ) 106 పు. Expressions denoting menstruation—దీనిలో బహిష్ఠ అవడం, ఇంటికి రాకపోవడం—అను వాడుకలు చేర్పవగును. 106 పు—Copulation—దీనిలో పల్లమేక తప్పు (ప్రబోధ) అను దానిని చేర్పవచ్చును. Pregnancy—దీనిలో చిరభిసు (భాగ, హంస) వట్టి మనిషి కాకపోవు—అనునవి చేర్పవగును. 107 పు—ఘనమయింది=దీనం ఘనమైంది—వ్యవ. అరిపోయినదని అర్థము. దీని నిట చూపవచ్చును. ఎఱగు—ఎరగు—అని రెండు రూపములు చూపనక్కరలేదు. (112 పు.) ఎఱగు—అను శకట రేఫ ఘటిత శబ్దమే ఒప్పు. 115 పు—కుండ తద్భవమనుట ప్రామాణికము. చప్పిడి—అన్నది చప్ప + ఇడి—అనురీతి నేర్పడినది. చప్పి—Flat—అన్నదాని సంబంధము దీనికి లేదనుట యుక్తము. 117 పు—బోడి Toothless Woman అనుట వ్యంగ్యము. బోసి=Toothless అని కలదు. (శ. ర.) 125 పు — చులుక = Quickly — కాదు. లాఘవము, సులభము (శ. ర.) 126 పు—పాతు=Depth—కాదు. భూమిలోనగువాని లోపల దిగినట్టి పర్వతములోనగు వాని యధోభాగము—శ. ర. పాతు= The Foundation, Meaning that Portion of a Post etc Which is under ground—Brown 126 పు. బ్రాహ్మణుడు—అన్నదానికంటె బ్రాహ్మడు—అను రూపము బాగుగా వ్యవహారమున కలదు. దీనిని పాల్కురికి సోమనాథాదులు వాడియున్నారు. బ్రాహ్మణ శబ్దభవము బ్రాహ్మడు. బ్రామ్మడు అనియు వ్యవహారము. శిష్టేతరులు బామ్మడు—అందురు. అఘోర శబ్దమునకు 'అంతకంటె ఘోరములేనిది' అను అర్థమును గలదు—శ. ర. 138 పు—గగనము=A Difficult task అనబడినది. గగనము=దుర్లభము—శ. ర. Vulgarly a great puzzle. అదేమి గగనము What great marvel is this—గ్రామ్యము.

పాఠకుల వినోదార్థ మీ రూపములు చూపబడినవి. ఇటువంటి ఉద్గ్రంథము తెలుగు భాషలో ప్రకటింపబడకపోవుట శోచనీయము. ఆంధ్రభాషలో చేయు పరిశోధన వ్యాసములు

ఆంగ్ల భాషలో వెలువడుట భాషాభిమానులు తీవ్రముగ విరసింపవలసిన విషయము. ఆంధ్రభాషలో ప్రకటింప వీలు లేనప్పుడసలు ప్రకటింపకుండుటయే శ్రేయము. ఈ విషయము యూనివర్సిటీ అధికారులు, యూనివర్సిటీ గ్రాంట్సు కమిషన్ అధికారులు, ఎంత త్వరగా గుర్తించిన అంత త్వరగా భాషాభివృద్ధికి కారకులు కాగలరు.

పరిపూర్ణమైన ఆధారములు లేకపోయినను ఇంత సమర్థవంతముగా పరిశోధనమును సాగించి చరితార్థులైన శ్రీ రెడ్డిగారి కృషిని హృదయపూర్వకముగ అభినందించుచున్నాను.

—సంతరాం రామకృష్ణారావు.

స్వామి వివేకానంద

[కర్త: రోమారోలా; తెలుగు అనువాదము: రాయప్రోలు సుబ్బారావు; వెల: 5—50; సోల్ డిస్ట్రిబ్యూటర్స్:— వేంకట్రామ అండ్ కంపెనీ, విజయవాడ.]

పందొమ్మిదవ శతాబ్దమునందు భారతదేశములో ఎందరో మహాత్ములు పుట్టి, నిద్రాణమయిన మాతృభూమికి చైతన్యమును పోసిరి. అట్టివారిలో రామకృష్ణ వివేకానందులు ముఖ్యులు. ఆనాటికి సనాతనధర్మము జడావస్థకు చేరినది. శుష్కాచారములు దానిని పట్టి పల్లార్చుచున్నవి. ధర్మవంచనము సదాచారమయినది. అనర్థకములగు సిద్ధాంతములు చెలరేగినవి. సిద్ధపురుషుడగు రామకృష్ణుడు పరమహంసయై అధర్మక్షాళన మొనర్చెను. ధర్మావరణమును విశాలపఱచెను. స్వచ్ఛసమయమును చాటెను. సగుణోపాసనతో మొదలయిన రామకృష్ణుల తాత్త్వికచింతనము నిర్గుణోపాసనముతో కడముట్టినది. ఆ పరమహంస జ్ఞానయోగమును ప్రధానముగా నెంచెను. తత్త్వమునుబట్టి ఆ యోగము పలువుర యనుభవమున కందనిది.

ఇట్టి రామకృష్ణుల బహిఃప్రాణము వివేకానందుడు. హేతువాదియగు నరేంద్రుడు రామకృష్ణుని అద్వైతతేజో మండలమున మునిగి మునిగి తుదకు వివేకానందుడాయెను. అద్వైతసిద్ధికి అఱ్ఱులు చాచెను. కాని రామకృష్ణులు సమ్మతింపలేదు. లోకసంగ్రహార్థము పాటుపడుమని యాజ్ఞాపించెను. వివేకానందునిది ద్వంద్వప్రకృతి. ఒకవంక అద్వైతసిద్ధిపట్లతఱుగనివ్యామోహము. ఇంకొకవంక దీనజనజాతవిమోచనాసక్తి. ఒకటి కేవలము ఆత్మముక్తి ప్రసాదించునది. రెండవది మానవముక్తిని సాధించునది. పలుసారులు వివేకానందుడీ ద్వైవిధీభావస్థితినడుమ నలిగిపోయెను. కాని గుర్వాజ్ఞ దాటరానిది. తుదకు రెండవబాట నడచెను. సమసామయిక సనాతన ధర్మగ్లానిని జూచి, అనాథస్థితిగతుల వీక్షించి, వివేకానందుని హృదయమెట్లాక్రోశించినదో, ఆయనచేసిన ప్రసంగములే ప్రబల సాక్ష్యము లిచ్చుచున్నవి. భిన్నభిన్న వేదాంతపక్షముల సామ్యముల గుర్తించి, గుదిగ్రుచ్చి, పాశ్చాత్య ధర్మములతో సమన్వయింపవలయునని వివేకానందుని ప్రయత్నము. ధర్మసమన్వయము, దీనజనసేవ—యీ రెండు లక్షణముల సమ్మేళనమే వివేకానందుని జీవితము. ఆయనకు ప్రపంచమంతయు ఈశ్వరమయము. ఇందు జాతిమతలింగభేదములు లేవు. ఆత్మవిముక్తినిగాక అనాథసేవనే పరమార్థముగా పరిగణింపుడని పరివ్రాజకులకు ప్రబోధ చేసెను. తన గమ్యస్థానము చేరుటకు ఆయన పొందిన కడగండ్లకు లెక్కలేదు. అయినను ఆత్మప్రత్యయమునందధికవిశ్వాసము కలవాడగుటచే చరమఘట్టము వరకు పోరాడిపోరాడి జయముగాంచిన కర్మసాధువు వివేకానందుడు. ఇందుచేతనే ఆయన రామకృష్ణుని కంటె భిన్నుడగుచున్నాడు.

ఇట్టి వివేకానందుల పునీతచరిత్ర చదివి మోహపరవశులు కానివారెవరు? వారిలో రోమారోలా యొకరు. ఆయన సుగృహీతనామధేయుడగు ఫ్రెంచి విద్వాంసుడు. రోమారోలా రామకృష్ణుల వివేకానందుల జీవితచరిత్రలు వ్రాసెను. ఆ రెండు పొత్తములను కలిపి, శోధించి, మ్యాడిల్సులో సాహిత్యఅకాడెమీ వారో, మఱి యింకెవ్వరో రూపాంతరమునకు తెచ్చిరి. ఈ రూపాంతర గ్రంథము వివేకానంద శతవార్షికోత్సవముల సమయమున, సాహిత్య అకాడెమీ పక్షమున దేశభాషలకు దిగినది. అభినవాంధ్ర కవితాచార్యులు రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు ఆంధ్రానువాదము గావించినారు.

భారతదేశములో మహాత్ముల శతవార్షికోత్సవములు జరుపుట యొక జాతరగా నడుచున్నది. ఈ శతవార్షికోత్సవ సమయములలో కేంద్ర రాష్ట్రప్రభుత్వములు, కేంద్రసాహిత్యఅకాడెమీ, తదనుబంధ శాఖలు ఒక్కసారిగా మేల్కొనును. మేల్కొని, ఆ మహాత్ముల జీవితసారమును అక్షరబద్ధము చేయు వ్యక్తులను వెదకుటకు మొదలిడును. వానికి సాహిత్యలోకమున విశ్రాంతి వేతనమో, ఉపకార వేతనమో పుచ్చుకొనుచున్నవారు ఒకరో, యిద్దరో కంటబడుదురు. వారు గ్రంథములు వ్రాయుదురు. ఆ గ్రంథములలో చిత్తశుద్ధి యుండదు. ఆత్మీయతాముద్రయుండదు. మొత్తము మీద ఏదోయొకరీతిగా పని జరుగును. మొదలిడినవారు మహాతృప్తితో చేతులు దులుపుకొందురు. ఏదోవిధముగా వారి మ్రొక్కుబడి చెల్లినదనుకొందురు. ఫలము శూన్యము. డబ్బు దండుగ. సమీక్షకు వచ్చిన యీ పుస్తకము పై పోకడలో పుట్టినట్టిదే.

రోమారోలా గొప్పవాడు. ఆయన గొప్పదనము ఈ పుస్తకములో కనుపట్టదు. రామకృష్ణ మఠమువారు రామకృష్ణ వివేకానందులను గూర్చి యెన్నో గ్రంథరాజములను ఆయాదేశభాషలలో ప్రకటించిరి. పెక్కు తడవలా గ్రంథములు అచ్చయినవి. ఇది ఆ గ్రంథములకంటె భిన్నమై, నూతనమైన గ్రంథమా! కాదు. రోమారోలా వివేకానందుని జీవనమునకు సముచిత వ్యాఖ్యానము చేసెనా? చేయలేదు. మఱి యే ప్రయోజనము కొఱకు ఈ గ్రంథము వెలువడినది? పాశ్చాత్యులు భారతదేశమును గూర్చి, భారతీయులనుగూర్చి పొగడుచు గ్రంథములు వ్రాసినచో చంకలుగొట్టుకొనువారీదేశమున నెందరో కలరు. ఈ గ్రంథమట్టివారికి మహానందము కల్గించునేమో! గుంపులో గోవిందా! యనునట్లు సాహిత్య అకాడెమీ కూడ తన జాగ్రదవస్థను చాటు

కొన నిశ్చయించినది. నిశ్చయించి యీ గ్రంథముద్రణము సాగించి నట్లున్నది. చిదంతనానందస్వాములు రచించిన వివేకానందజీవిత చరిత్రయున్నది. ఈ గ్రంథమువున్నది. రెంటిని జదువుడు. ఈ గ్రంథము విలువ తెలియును. ఆపుస్తకముపై తము రెండేండ్ల నాడు "భారతి"లో సమీక్షింపబడినది. శతవార్షికోత్సవ సమయమున రామకృష్ణమఠమువారు వివేకానంద గ్రంథముల నన్నిటిని తెలుగున ప్రకటించిరన్న మాట మనము విస్మరింపరాదు.

మఱి రాయప్రోలువారి యనువాద మెట్లున్నది? ఈ యనువాదగ్రంథమునందు అచ్చుతప్పులు కొల్లలు. "కలకత్తా నగరములో 1803 సం. 12 జనవరి ఆయన జననము" (పుట: 47.) అని యీ గ్రంథములో నున్నది. వివేకానందులు 1863 సం. జనవరి 12 వ తేదీనాడు జన్మించిరి. అచ్చులో జరిగిన వర్ణలోపములకు, వర్ణాగమములకు వర్ణాదేశములకు లెక్కలేదు. అనువాదము తొందరగా జరిగినట్లున్నది. వాక్యములు తెనుగు నుడికారము పకారము పరిష్కృతములు కాలేదు. భాష విద్యాంసు లకు ఎడనెడ సుందరముగా నుండును. విద్యావంతులకు సరళముగా గోచరింపదు. అర్థముగాదు. శిష్టవ్యావహారిక భాషయైనను సంస్కృత పదక్లిష్టత తప్పలేదు. ఇట్టి యనువాదము లీ నడుమ తెలుగున వెలువడుచున్నవి. మూలము ఆంగ్లమున నుండుటచే కాబోలు, అనువాదమునను ఆ నుడికారము వెలసినది. ఈ వాక్యములు చూడుడు.

"అనగా ఏదో భావలయమైన అశారీరకముగా అని అర్థముకాదు." "ఆ మహా ప్రవాహము దాటుటకు అందరి ఉత్తుంగములను ఎట్లు ఉపయోగించుకొనవలెనో కూడ వారు తెలియజెప్పిరి." "వివేకానందుని కూడా అట్టి సాహసమునకు దిగవద్దని సమాధిస్థితి గొప్ప ఆనందమేకాని లోకోత్సవము కొరకు తమ సర్వస్వము ధారపోయవలసినవారు ఈ ఆనందమును విసర్జించుటకు ఒప్పుకొనవలెను. వయస్సులోనున్న నరేంద్రుడు (వివేకానంద) తనకు నిర్వికల్ప సమాధి ముందున్న భయంకర ద్వారము తెరచిపెట్టుమని అడిగినప్పుడు రామకృష్ణుడు నిరాకరించెను." "అవి ఏనుగు పామును గురించి రామకృష్ణుడు చెప్పిన కట్టుకథలు. వానిలో మొదటిదానిని కాకు స్వరములో ఉన్నది." "అధిష్ఠాన దేవత త్రిలోకాధిపత్యం కట్టిపెట్టడానికి వచ్చినా వ్యర్థమయ్యేదే. కాని ఆత్మ సామ్రాజ్యమయితే తన కవవానికైనా చిల్లిపాడిచిపెట్టుమనేవాడు.". "శరీరమునూ తల్పీడలునూ వాటి కవి పదమదను కానిమ్ము. నీవునూ, నా చిత్తమునూ ఆనందమందే విలిచిపోదము." "వారినందరినీ క్షీమ్తతుల్యు లగుటకు ప్రయత్నింపుమనెను." "సముద్ర తరంగాలవలె జనసంకుతులు త్రోపులాడుమావచ్చి ఆయన పాదముంమీద పడిరి." "మీరు అన్యోన్యము విశ్వసించవలెను. ఆవిశ్వాసము మీద నిలువబడవలెను."

ఈ పదకొండు—అధ్యాయముల గ్రంథమువలన తెలుగు వారికి అంతగా మేలు కలుగదు. సాహిత్య అకాదెమీలక్ష్యము నెఱవేఱదు. రాయప్రోలువారి కీర్తి పెరుగదు. ఇప్పుడు వ్యాపార ప్రపంచమున పాడుకొన్న పరిస్థితులలో పుస్తకము లమ్ముడు పోవచ్చు. ఈ గ్రంథమునకు 5—50 రూపాయల వెలపెట్టుట అధర్మము.

—"శాక్యసింహ."

అకాండతాండవం

(అకాండతాండవం. కవి శ్రీ బోయి భీమన్న. ప్రతులకు: 1. సుఖేలా నికేతనం 92/2 ఆర్. టి. విజయనగర్ కాలనీ, హైదరాబాదు. 2. పాతుకూచి ఏజన్సీస్ 208, న్యాబోయి గూడ, సికింద్రాబాదు—సుఖేలా ప్రచురణ: 95 పేజీలు. వెల: 5 రూపాయలు.)

శ్రీ బోయి భీమన్న కవిమాత్రులేగారు. తత్త్వవేత్తలు గూడ. శైవమతంలోని శివుడుగాక వీరి హృదయ పద్మస్థుడైన మూర్తియొక్క 'అకాండ తాండవం' ప్రదర్శించి తెలుగులో రాగతాళమయమైన, నృత్యానుకూలమైన సాహితీసృష్టితో కొత్త సంప్రదాయాన్ని నెలకొల్పడానికి ప్రయత్నించారు. ఆశయం గొప్పది. అయినా రచనలో వీరాశించిన భావాలు రాలేదు. వారి హృదయ పద్మస్థుడైన మూర్తిని దర్శించాలంటే ఆనంద కళాసాధకులందరూ వారి భావలయను అనుసరించవలసి ఉంటుం దంటున్నారు. ఆ భావ లయ నూతనగాని కావ్యాన్ని పఠించటం ప్రారంభిస్తే "శివుడు, ఉమ, రమ—ఈ ముగ్గురూ

చైతన్యం, చేతనం, వికాసం,
నాదం, బిందువు, కళ.
ఆకాశం, మేఘం, వర్షం.

బీజం, ఫలం, రసం—ఈ త్రిపుటీ భంగ సముద్భూత రస భాండం—ఈ అకాండ సుందర లీలాతాండవం" దర్శించ గలమని కవి పూర్వరంగంలో తెలియజేశారు. అకాండ తాండవాన్ని దర్శించగలంకాని అది సుందరంకాదు, శ్రవణపేయం కాదు. హృదయం రసపూరితం కానేరదు. "భాష విషయంలో సర్వ స్వతంత్రంగా వ్యవహరించే స్వభావం నాది" అని వారు చెప్పుకొన్నారు. "ఇందులోమాత్రం అలాంటి స్వతంత్రప్రయోగాలు చాల తక్కువ" అని కూడ అంటున్నారు. కాని తక్కువేం కాదు. వారే ఉదహరించిన "తాణ్మహలుడు" "ప్రాణించు" ప్రకృతి కళా విన్యాసమును 'రమ' అనటమూ వీరి స్వాతంత్ర్యానికి నిదర్శనాలు. లక్ష్మీదేవి నామమైన 'రమ'ను ఆమె కుండలిని గనుక శివశక్తిగా పేర్కొంటాననటం, వీరి భావ స్వాతంత్ర్యాన్నిగాక, అయోమయపు వేదాంత ధోరణినీ, అనిశ్చితమూ, సమాధిరహితమూ అయిన కవితావేశాన్ని వెల్లడిస్తాయే గాని గంభీరమైన తత్త్వాన్నిగాని, రసానందాన్నిగాని అందించవు. అంతటితో ఆగకుండ సరస్వతిని గూడ 'ఉమ'కు పర్యాయ పదంగా వాడటం దారుణం. "కించిత్తు అర్థ భేదంతో వాడాను" అని చెప్పటం విచిత్రం. సరస్వతిని ఉమకు పర్యాయపదంగా వాడటంలోని "స్వారస్యాన్ని" వారు వివరించలేదెందుకో! కవి ఉద్దేశిస్తున్న భావాలను కావ్యమంతా చదివినా, 'పూర్వ

రంగ'లో వెదికినా తెలియకపోతే ఆనందం కలుగకపోతే అది పాఠకులే ఎవరికి వారు నిర్ణయించుకోవాలి. భీమన్నగారి ఉద్దేశంలో ఉమ, రమ, సరస్వతులను పర్యాయపదాలుగా వాడటం అలవాటు చేసుకోవాలి. "ప్రాణించు", "లావణ్యహాలుడు"ం వంటి ప్రయోగాలను జీర్ణించుకోవాలి. "పయనము" అనే శబ్దాన్ని 'పైనము' అని వ్రాస్తే "వ్యావహారిక భాషాసంప్రదాయంలో వ్రాస్వ దీర్ఘ శబ్దాంమధ్య సర్దుబాట్లు కూడ" చేసుకోవాలి. అప్పుడు కలుగుతుంది భీమన్నగారికి కలిగిన శివాద్వైత పరమానంద పారవశ్యమనే శ్రీకైవల్యసిద్ధి.

ఆధునిక శాస్త్ర విజ్ఞానం అఖండంగా పురోగమిస్తున్నది. కాని మానవుడు తన మానవత్వపు విలువలను కోల్పోతున్నాడు. ఈ భావాన్ని చెప్పటానికి వారు పలికించిన 'గజ్జె'

"ఒకరి తలలోనుండి పేను మ
రొకరి తలలో కెక్కదా?
అంతకంటెను వీగ్రహాంతర
యాత్ర కధికత ఉన్నదా?
జనము నెత్తురు పిండి తెచ్చిన
ధనమునేల వృధా యొనర్తువు?
చద్దియన్నపు ముద్దరా!
చంద్రుడధికము కాదురా!"

అనే విధంగా ఉన్నది. ఉదాత్తంగా చెప్పవలసిన భావాన్ని చంద్రగ్రహం చేరుకోవటం ఘన విజయం కాదని చెప్పదలచినా "చద్దియన్నపు ముద్ద"యని చెప్పటం బాగుగాలేదు. సమాజంలోని చెడుసుగర్హిస్తూ వారు పలికించిన 'గజ్జె'లలో లంచగొండితనాన్ని వర్ణించిన తీరు బాగున్నది.

"లంచగొండీ! ఏమిటోయ్ తెగ
పంచుకొందువు గొంతులోకి?
లంచమా అది? తోడి మనుజుని
పంచప్రాణ కషాయసారా!
తోడి మనుజుని కాయకష్టపు
వేడి చెమ్మట విషకషాయము!
క్రోలబోకుము మూఢుడా! బలి
గోరురా అది నిన్ను విన్నే!"

ఈ విధమైన రమణీయమైన 'గజ్జెలు' ఎన్నో ఉన్నా వాటిలో పెక్కింటిలో వారు చెప్పిన తాత్త్విక దృక్పథం వ్యర్థమవుతున్నది. తాత్త్విక సమస్యలను చెప్పిన వానిలో సమాజ జీవనమూ, సమాజ జీవనపు తీరును వర్ణించిన వానిలో తాత్త్విక దృక్పథమూ కన్పించదు. ఈవిధంగా కన్పించకపోవటం దోషమేమీకాదుగాని కావ్య వస్తువులో ఏకసూత్రత కనుపించదు. కవికి కవితా సమాధి భగ్నమవుతున్నట్లే పాఠకునికీ, విషయాంతరణ ఆసక్తి కలిగి అనుభూతి మారుతూంటుంది. కావ్యాన్ని సానుభూతితో పఠించి, కవి ఊహించిన భావంతో తాదాత్మ్యం పొందటానికి యత్నించిన తరువాత 'సమాధి' లోపం కొట్టొచ్చినట్లు కన్పించితీరుతుంది. శ్రీ భీమన్నగారు బాధతో అందుకు కారణము సమాజంలో వారి కులమూ, దాని దిక్కులేనితనమూ జ్ఞాపకం రావటమంటున్నారు. ఈ కావ్యాన్ని సహృదయ పాఠకునిగా పఠించి త్రికరణశుద్ధితో నేను చెప్పేమాట ఒకటుంది. అది, భీమన్నగారి కులమేమిటో నాకు తెలియనే తెలియదు. తెలుసుకోవలసిన అవసరమూలేదు. విశ్వజనీనమైన కవి హృదయానికి ఎల్లలు నిర్ణయించటం దుస్సాహసం. కులాన్ని ప్రశ్నించటం అపచారం. కాని పాఠకుల కానందం కలుగకపోతే, విమర్శిస్తే అది వారి కులాన్ని గురించి యని భావించి కవిగా వారిని వారే కించపరచుకొనవలదని మనవి. కులద్వేషం కూడనట్లే సమకాలికమైన కవితా ప్రక్రియలపట్ల గూడ సానుభూతి ఉండాలి. మరి ఆ సానుభూతి శ్రీ భీమన్నగారికి ఉన్నదా? ఒక్కసారి ఆత్మ విమర్శచేసికోవలసిందిగా అర్థిస్తున్నాను.

"అమలిన శృంగారభావం శారీరక బలహీనతలుగల కేవల భావకవులది. లా చెడ్డ కోతుల వాళ్ళు" అని శ్రీ భీమన్నగారు భావకవులను నిందించారు. గతానుగతికాలుగావస్తున్న క్షుద్ర కావ్యాలపై ధ్వజమెత్తి సాహిత్యలోకంలో క్రొత్త వెలుగుల్ని ప్రసరింపజేసిన భావకవులను కోతులని హేళనచెయ్యటం తగునా? కవితాకన్యకు నూతనాలంకారాలు కైసేసిన కృష్ణశాస్త్రి, తల్లావఝ్ఝల, రాయప్రోలు, నండూరి, బసవరాజు, అధికార్ల మొదలుగాగల కవులందరూ "శారీరక బలహీనతలుగల భావకవులేనా?" "కోతులేనా?"

భావకవిత్వోద్యమంతో సానుభూతి లేదంటే, వీరికి అభ్యుదయ కవిత్వోద్యమంపట్ల గూడ నిరాదరమే ఉన్నది. సనాతన సంప్రదాయవాదు లనుకుందామంటే అర్షవాఙ్మయాన్ని "అసంబద్ధమైన మాలిన్యవాదం; అప్రామాణ్యం" అని సెలవిస్తున్నారు. పోనీ వీటిలో దేనికీ చెందని తాత్త్విక దృక్పథమేమో వీరిది? "దేవేంద్రయ్య ఆడవాళ్ళ వెంటపడతాడు. చిక్కితే తొక్కి వదిలేస్తాడు. తప్పితే తిన్నులు తిని వచ్చేస్తాడు" అని క్షుద్రమైన కవులవలె బూతు పుస్తకాలు వ్రాసే మాదిరిగానే వ్రాసి, వారి భావలయ ననుసరించనిదే వారి హృదయ పద్మస్థమైన మూర్తిని దర్శించటం పడదంటున్నారు. ఇదేం న్యాయం?

శ్రీ భీమన్నగారు భావుకతలో ఉత్తమశ్రేణికి చెందినవారే. "నీ జటలో ముద్దబంతిలా పూర్ణ చంద్రుడు" అని అందంగా, మధురసన్నివేశంగా, భావకవితలో మేలుబంతిని సంతరించారు.

"తరుమ బడుచుండిన కురంగము!
మరచి గరికను మేయుచుంటివా?
స్వారి కదిలిన గుఱ్ఱమా! నీ
దారి నరకము కేసి కాదో?
మూర్ఖుడా! నీ పురోగతిలో
ముందు జూచుక నర్వెలెత్తుము!
కళ్ళు మూసుకపోవుచో, అది
కాశికైనా కాటికేనే!"

అనే గేయంలో గంభీరమైన చింతనతో మూర్ఖునికి పుణ్యగతిని చూపించారు. కోటికి పడగలెత్తిన ధనాఢ్యులను ఎలుగెత్తి హెచ్చరిస్తూ, పేదలను చిడపురుగులుగా చూడవద్దని

"ధనము కల్గినవాడు ధరణికి
ధర్మకర్తగ నుండవలెరా!"

అని మహాత్ముని ధర్మ సందేశాన్ని ప్రపంచానికి కవితలో రంగరించి చెప్పారు.

"అమ్మ ఇచ్చిన బొమ్మలను గొని
ఆట ముగ్గిన చంటివాడు
ఆడుకొనుచున్నంతసేపు
అమ్మ మాటే మరచిపోడా?
ఆటతమిలో అమ్మ జోక్యము
నైనగాని సహించగలడా?
అంతమాత్రముచేత బొమ్మే
అమ్మ కంటెను గొప్పదౌనా?"

కావ్యానికి ప్రాణభూతమైన ధ్వనిని, వేదాంతభావంతో జోడించి చక్కని ఆయుజ్ఞానంతో 'గజ్జె'ను ప్రయోగించిన శ్రీ భీమన్నగారు సంస్తవనీయులు.

"తనను తానెరిగినది రక్తి
తనను తామరచినది ముక్తి"

అని అల్పాక్షరాలలో అందంగా చెప్పారు. ఇది వాస్తవం. మఱి "తనను తా మరచిన ముక్తి" లో కవి అనిర్వచనీయ ఆనందాన్ని పొందుతూ, తన అనుభూతి విశేషాన్ని పాఠకుల కందించటానికి ప్రయత్నిస్తాడు. అప్పుడు కవి సమస్తమూ విస్మరించినట్లే తన కులాన్నీ విస్మరిస్తాడు. పాఠకుడూ సర్వమూ మరచి, రసజగత్తులో నిలచి, కవిని కవివంశవృక్షాన్నీ, అన్నింటినీ మరచిపోతాడు. క్షుద్ర విమర్శకులు కులాన్ని ఆధారంగానే గైకొని విమర్శిస్తారంటే అది వేరేమాట. ఉజ్జ్వల భావుకతఉన్న భీమన్నగారు వాటిని పరకు సేయనక్కరలేదు. అప్పుడు

"కళయె సుమి ఏ జాతికైనను
కాంతి నొసగే దివ్య శారద!"

అని కమ్మగా ఆలపించి అందరినీ ఆనందపరచగలరు.

"నాట్యర గమునుండి గిట్టి
నాట్యరంగముమీద పుట్టే
వేషధారుల కందరకు నొక
వేషముల గదిలేదె వెనుక?"

ప్రపంచ మొక నాటక రంగస్థలియనిన షేక్స్పియర్ మహాకవి సూక్తిని అందంగా పొందుపరచారు. సుందరమూ, రసబంధురమూ అయిన తన కవితతో 'నటుడైన' సహృదయుని నాట్యమే చేయించారు. నేపథ్యంలో ఉండి 'గజ్జె'లతో వాద్య ధ్వని పూర్వకమైన సంగీతాన్ని వినిపించారు.

"ఈ గజ్జెలన్నీ ఒకే ఛందస్సులో వ్రాయబడినై. ఆటకూ పాటకూ కూడా అందంగా ఒదుగుతై. ఒకొక చరణంలో $3+3+3+4=14$ మాత్రలు ఉంటై. అది చరణం గరిష్ఠ పరిమాణం" అని తమ ఛందస్సును వివరించారు. మాత్రా ఛందస్సులో ముచ్చట గొలిపే కావ్యాలను రచించిన శ్రీయుతులు దాశరథి, నారాయణరెడ్డి, పుట్టపర్తి, విద్వాన్ విశ్వం, ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్య మొదలైనవారిపశె మాత్రా ఛందస్సుకు సంబంధించిన మంచి కావ్యాల వరుసలో 'అకాండతాండవం' చోటు సంపాదించుకుంటుంది.

పుస్తకాన్ని అందమైన కాగితంమీద సుందరంగా ముద్రించారు. ఐతే ఇంత చిన్న పుస్తకానికి వెల 5 రూ. చాల ఎక్కువనిపిస్తుంది. అంకిత మివ్వటంలోనూ శ్రీ భీమన్న గడుసుతనం చూపెట్టారు. ఆంధ్రరాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రులందరికీ ఒక్కొక్క కావ్యం అంకితమిచ్చారు. "ఈనాడు ప్రజలే పాలకులు. వారి ప్రతినిధులే రాజులు" కాబట్టి ప్రజా ప్రతినిధీ, ముఖ్యమంత్రీ అయిన శ్రీ కాసు బ్రహ్మానందరెడ్డిగారికి లివాద్వైత పరమైన, వారి హృదయ పద్మాసనస్థుడైన మూర్తిని వర్ణించే యీ కావ్యాన్ని అంకితమిచ్చారు. "కాను అర్థము, బ్రహ్మ మోక్షము" అని స్వారస్యం చెప్పటం క్షేమంగ్గా ఉన్నది. కాని 'కాను మది ఆనందం' అని చెప్పటం అన్యాయం. ఆనంద శబ్దాన్ని 'కామం'తో కూడిన తృప్తికి సరిపోల్చటం దుస్సహం. 'రెడ్డి' శబ్దం 'రాష్ట్రకూట' పదం పొందిన మార్పువలన వచ్చినదిగా తెలుస్తున్నది. రాష్ట్రకూటులు ఒక పరిపాలనవంశం. అయితే ధర్మానికి పర్యాయపదంగా రాష్ట్రకూట శబ్దమెక్కడా ప్రయుక్తంకాలేదు. శ్రీ బ్రహ్మానందరెడ్డిగారి పేరులోని 'రెడ్డి' శబ్దం ధర్మానికి పర్యాయపదంగా చెప్పటం విశేషం. అంకిత మిస్తూ వ్రాసిన 'గజ్జె'లలో గడుసుదనం తొంగిచూస్తున్నది.

సప్తస్వరాలు

(సప్తస్వరాలు : కథానికల సంపుటి : ప్రకాశకులు శ్రీ గోదా గ్రంథమాల, ముసునూరు, కృష్ణాజిల్లా, 186 పేజీలు వెల 3 రూ.)

చిన్నకథ చిద్విలాసాలు అన్నీ ఇన్నీ కావు. కథానిక యీ దశాబ్దంలో కొత్తపుంతలు త్రొక్కుతోంది. చిత్రవిచిత్ర గతులను ప్రదర్శిస్తున్నది. కథానికకు బాల్యం గడచింది. "అనగా అనగా" అని మొదలై "కథకంచికి మనమింటికి" అని ముగియు పినాటి కథలు. కథానికకు యౌవనం ప్రవేశించింది. లావణ్యం వొలకబోస్తున్నది. కాలంలో మార్పు వస్తున్నట్లే 'కథానిక' తన సహజమైన సిగ్గరితనాన్ని క్రమంగా దూరంచేసుకుంటూ 'ట్విస్ట్' లతో పాశ్చాత్య నృత్యాలు చేస్తున్నది. ఐతేనేం జీవితానికి మరింత చేరువౌతున్నది. ఇది హర్షదాయకం.

ఈ పుస్తకానికి దుర్గానంద్ 'కథముందు కథ' సమకూర్చారు. శ్రీ 'విహారి శాలివాహన'లు కథానికల సేకరణలో తోడ్పడినారట. ఉత్తమ కథానికల సంపుటాలను సమకూర్చటానికి కృషి చేస్తున్న గోదా గ్రంథమాలవారు తమ ప్రయత్నంలో యీ పుస్తకాన్ని ప్రచురించి కృతకృత్యులయ్యారు.

శ్రీ బలివాడ కాంతారావు గారి 'అభ్యుదయం' శ్రీమతి వీవాదేవి గారి 'విద్యుల్లత విరిసింది' అనే కథల సంపుటంలో ఉత్తమ కథానికలు. రెండు కథలూ వేర్వేరు దారుల్లో పయనించినా, రెండూ అభ్యుదయాన్ని సాధించేవే. 'అభ్యుదయం' కథలో, ఎల్లెడలా అవహేళనకు గురియవుతున్న పంచాయతీరాజ్ వ్యవస్థలో అవినీతి మారుపేర్లుగా బి. డి. ఓ. లను గూర్చి ఆడిపోసుకుంటున్న తరుణంలో ఆదర్శవంతంగా బి. డి. ఓ. రామారావుపాత్రను చిత్రించి కథానికా రచయితలకు ఆదర్శవంతంగా నిలచారు రచయిత. అభ్యుదయమంటే కుళ్ళును కెలకటమే కాదు, అవినీతి గాయాలకు శస్త్రచికిత్సలు చెయ్యటమే కాదు. హృదయానికి పూరట కలిగించే విధంగా పాత్రలచే ఆత్మ విమర్శ చేయించి తద్వారా పాఠకులు కూడా అంతర్ముఖులయ్యే విధంగా వ్రాయటం సమర్థుడైన రచయిత చెయ్యవలసిన పని. ఆ పనిని చాకచక్యంతో నిర్వహించి 'అభ్యుదయ' మనే మాటకు భాష్యరూపంగా అందాలొలికించే విధంగా కథను అల్లేరు శ్రీ కాంతారావు. రామారావు వంటి బి. డి. ఓ. ఉండటం అసాధ్యమని పెదవి విరిచే వారికి, రామారావువంటి బి. డి. ఓ. "ఉండాలని తెలియజెప్పటమే." అభ్యుదయం జవాబు. ఒక ఉన్నతాదర్శం కోసం వ్రాసిన ఇలాంటి కథలో శిల్పానికేమీ లోటు రాలేదు. ఎక్కడా వ్యాసరూపం సిద్ధించకుండా కథకు కావలసిన జిగీ బిగిని కూర్చి మంచికథను అందించారు శ్రీ కాంతారావు.

ఇదేవిధమైన మరొక ఉత్తమ ఆదర్శం ధ్యేయంగా వ్రాసిన కథే శ్రీ భమిడిపాటి రామగోపాలంగారి కథ 'ఒరవడి.' సంస్కారం తగినంతగా తన భార్యలో లేదని బాధపడే సుబ్రహ్మణ్యానికి తన మిత్రుడూ, పెద్ద ఆఫీసరు అయిన శాస్త్రి ఆదర్శ ప్రాయుడౌతాడు. శాస్త్రి భార్య సుశీలా దేవికి మొదట్లో చదువూ, సంస్కారమూ తగినంతలేవుగానీ శాస్త్రి ప్రోత్సాహంతో పోరుతో సుశీల చక్కని చదువూ, సంస్కారమూ సంపాదించుకుంటుంది. "ముదితల్ నేర్వగరాని విద్య గలదే ముద్దార నేర్పించినన్" అనే భావంతో శ్రమించి తన భార్యను శ్రమపడి విద్యావంతురాలినిగా చేస్తాడు. "స్త్రీలని కరెక్టుగా ఎడ్యుకేట్ చేస్తే, పాప్యులేషన్ ప్రాబ్లెమ్ వాళ్ళే సాల్వ్ చేసుకుంటారు. ఎడ్యుకేషనంటే ఇక్కడ అక్షరాస్యతకాదు. జ్ఞానం" అని శాస్త్రి హితవు చెప్పి సుబ్రహ్మణ్యానికి 'ఒరవడిపెడ్తాడు' కథలో వస్తువుకున్నంత ప్రాధాన్యం శిల్పానికి లేకపోవటం వలన శిల్ప పరిణతి కొరవడింది.

ఈ నాటి కథానికలలో ఉత్తమ తరగతి! చెందిన కథ 'విద్యుల్లత విరిసింది'. భాషా, భావాలూ రెండూ పదునైనవి. శ్రీ రాచకొండ విశ్వనాథ శాస్త్రిగారు కథ వ్రాయటానికి తగిన విషయాలు సూచిస్తూ "ఓరోజా ఆస్పత్రిలో ఒకేఒక అతి మంచి సూది మందు ఉంది. బజార్లో అది స్టాకులో లేదు. అదివ్వకపోతే ఓగొప్ప పేషెంటు చస్తాడు. అదివ్వకపోతే ఓపేద పేషెంటూ చస్తాడు. ఆ యిద్దర్లోనూ ఆ మందు ఎవరికివ్వాలి? అందువల్ల ఫలితాలేమిటి? కథ రాయొచ్చు"నన్నారు. మరపురాని మంచికథను వ్రాసి చూపించారు శ్రీమతి వీవాదేవి. ఈ కథలో డాక్టరు సుబ్రహ్మణ్యం ముందుగా గొప్ప పేషెంటుకే ఆపరేషన్ చేస్తాడు. అయితే చెయ్యబోయే ముందు తార్కికంగా ఆలోచిస్తాడు. విధి వశాత్తూ చివరికి గొప్ప పేషెంటూ ఎటూ చావు కోరుకుంటున్నవాడూ, పేద పేషెంటు తానే ఆధారంగా బ్రతుకుతున్న ముసలి తల్లిని శ్రవణువిలాగ సాకుతున్నవాడు. పాపం ఆ ముసలితల్లి నిరాధారయై దిక్కులేని పక్షి అవుతుంది. అయితేనేం ఆ కారు చీకటిలో దయగల బీదయువకుడొకడు ఆమెకు సాయంగా వస్తాడు. ఆ చీకటిలో విద్యుల్లత విరిసి పాఠకులకు విభ్రమం గొల్పుతుంది. "మానవతాదృష్టిలో డాక్టరు తీసుకున్న నిర్ణయం తప్పుడిది. అతని తర్కంలో తర్కంతప్పు ఏమీలేదు. అలాంటప్పుడు డాక్టర్ని అంత నిర్భాగ్యమైనట పరుడుగా నిష్పక్షపాతిగా సృష్టించటంలో అర్థం........?" అని శ్రీ దుర్గానంద్ ప్రశ్నిస్తున్నారు. శ్రీ దుర్గానంద్ సంఘటన ఉద్రిక్తతను విస్మరిస్తున్నారు. ప్రమాదం జరిగిన తరువాత, అర్ధరాత్రి దాటింతరువాత, ఏ ఒక్కరికో, ఒక్కరికి మాత్రమే ఆపరేషన్ చెయ్యటానికి వీలుంది. ఆ సమయంలో డాక్టరు 'హామ్లెట్' కాడు. ఆలోచించేటందుకు వ్యవధి గూడా లేదు. తార్కికంగా ఆలోచించి త్వరలో నిర్ణయానికి రావాలి. వచ్చేశాడు. షేక్స్పియర్ మహాకవి చెప్పినట్లు "There is a Providence, which shapes all our ends', మరి ఆ సమయంలో డాక్టర్ని విధి వెక్కిరించింది. ఓటమిని ధీరోదాత్తంగా స్వీకరించాడు. మానవత మేల్కొన్నది గనుకనే బీద ముదుసలి వ్యథకు క్రుంగిపోయాడు. "భాష చురుక్కుమంటుంది, పోలికలు వేడి వేడిగా ఉన్నాయి. రచన చాలా ఘాటు" అంటున్నారు. మరి దృశ్యానికి సంబంధించినట్లు వాస్తవికత ఉండవద్దా! "ఒక ఉద్రిక్త పరిస్థితినిగాని విశేష పరిస్థితినిగాని విశేష దశలో చెప్పడం వాస్తవికత" అని శ్రీ దుర్గానంద్ చెప్పారు. ఈ కథలో వాస్తవికత ఉన్నది. హృదయానికితట్టేలాటి మానవ హృదయ స్పందనవున్నది. భాష చురుక్కుమన్నా సంఘటనకూ కథకూ తగినదేగాని వూహామాత్రం కాదు.

హాస్య వాఙ్మయ బ్రహ్మ కీ. శే. భమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారి హాస్యరసాన్ని పుణికి పుచ్చుకొని శ్రీ సోమంచి యజ్ఞన్న శాస్త్రిగారు 'నిత్యానందంగారి వివాహం' కథలో రమ్యంగా హాస్యరసాన్ని పోషించారు. నిత్యానందానికి పెళ్ళి జరిగినా పెళ్ళిగురించి 'మను' అని కూడ తాను అనుకోలేదంటున్నారు. మంగళసూత్రం కట్టనని చెబుదామనుకుంటూంటే మాటవినిపించకుండ ఢమఢమ డోలు వాయించేశారు. పాపం ఏంచేస్తారు! పిరికితనం. పాఠకులు నవ్వకోకుండ ఉండలేరు. పిరికితనాన్ని ఏవగించుకోరు. ఈ హాస్యం బాగా నవ్వు తెప్పించేదేగాని హృదయాన్ని కదిలించేదికాదు.

దాశరథి వ్రాసినకథ 'స్వాతి చినుకులు' కఱుకు మొఱకు హృదయాల్ని స్వాతిచినుకులవంటి కన్నీళ్ళతో కరగించి ఆ హృదయాన్ని మంచి ముత్యంగా మారుస్తుంది ఎయిర్ హోస్టెస్ నీల. దాశరథికి వర్ణనలలోనూ, పోలికలు చేయడంలోనూ కవికుండే ఒడుపుంది. అయితే కవికి ఉండే సంక్షిప్తతపట్లఆసక్తి శిల్పాన్ని బాగా దెబ్బతీసింది. కథలో రెండవ భాగం సినిమా దృశ్యమైంది. విలన్ మనస్సు మార్చుకు గిరుక్కున తిరిగిపోయి ఓటమిని అంగీకరిస్తాడు. అయితే ఫ్లైట్‌మూంజీ క్రౌర్యం కేవలం నాటక ఫక్కీలో ఉన్నది.

కథలనే పేరుతో వస్తున్న రంగువూసలలో ఒకటిగా, కథానికా సరానికి తోడ్పడే కథలు శ్రీమతి దర్భా భాస్కరమ్మగారి "ఇద్దరు అబలలు", శ్రీ విహారి - శ్రీ శాలివాహనల "పండు టాకులు". 'ఇద్దరు అబలలు' కథలో శిల్పం కొరవడింది. కష్టాలు మంచు తెరలుగా విడిపోతాయి. గాయపడిన హృదయాలు కలిసి జంటగా ప్రయాణం సాగించ నిశ్చయించుకుంటాయి. 'పండుటాకులు' కథలో సంఘటనల పొందిక లేదు. సరాసగ్గా కథ చెప్పుకు పోవటం తప్ప కథకు బిగువుదనం లేదు.

ఈ కథలన్నిటికీ 'కథముందు కథ'ను సమకూర్చిన 'దుర్గానంద్'గారి విమర్శ ఆలోచనాత్మకంగా ఉన్నది. "కథ జీవితంలోకిరావాలి. జీవితంఆడే ఆటలన్నీ కథ ఆడాలి." అనాటి కథలలో నాయకుడు పరిస్థితులకు లొంగనివాడు. నేటి కథలలో నాయకుడు నాయిక పరిస్థితుల ప్రాబల్యానికి లోనై మంచి చెడ్డలకు కారకులౌతున్నారు. నేడు మనం కథ నడిపించే తీరు అచ్చంగా మనదే కాకుండాపోయింది. నేడు ఒక రచయితలో పది దేశాల రచయితలు కూర్చున్నారు. మనం చిన్న పంక తెచ్చుకుని పెద్దగీతలు గీయాలను కుంటున్నాము— ఈవిషయాలన్నీ శ్రీ దుర్గానంద్ విపులంగా చెప్పారు. వీరి విమర్శ కథలకు తగినంత ఉదాత్తంగా ఉన్నది.

మంచి కథానికల నేర్చి కూర్చి తెలుగు పాఠకుల కందిస్తున్న శ్రీ గోదా గ్రంథమాలవారు పాఠకహృదయాలను దోచుకోగలరు. పుస్తకం మరింత ఆకర్షణీయంగా ఉంచటంలో ప్రచురణకర్తలు జాగరూకత వహించాలి.

—రామమోహనరాయ్.

గ మ ని క

1967 జనవరినెల భారతిలో 32 వ పేజీలో మొదటి కాలము 26 వ పంక్తిలో నిఖిలేశ్వర్ (కె. మాధవరెడ్డి) అని అచ్చుపడినది. అది సరికాదు. అప్పుట నిఖిలేశ్వర్ (కె. యాదవరెడ్డి)అని యుండుట సరి. పాఠకులు గమనించగలరు.

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by Radhakrishna
The Andhra Patrika Press 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras-1.
Editor : S. Sambhu Prasad

Bharati February 7 th 1967 Regd No. M. 1856.

భారతి

ప్రకటన రేట్లు

కవరు పేజీలు		కాజువల్ రేట్లు	కాంట్రాక్టు రేట్లు
4 వ కవరు పేజి	...	రు. 175/—	రు. 150/—
2 లేక 3 వ కవరు పేజి ...			
ఒకే (నలుపు) రంగు	...	రు. 150/—	రు. 125/—
లోపలి పేజీలు			
పూర్తి పేజి	...	రు. 125/—	రు. 100/—
అర పేజి	...	రు. 65/—	రు. 55/—
పావు పేజి	...	రు. 40/—	రు. 35/—

ప్రత్యేక స్థానములకు 25 అదనం.

సం॥ వకు వరుసగా 6 ప్రకటనలు చేయువారికి కాంట్రాక్టు రేట్లు వర్తించును.

చందా వివరములు

సంవత్సర చందా	...	రు. 12—0—0
6 మాసముల చందా	...	రు. 6—0—0
విడి ప్రతి	...	రు. 1—0—0

మేనేజరు, భారతి.

మద్రాసు—1.